

ſperāt ⁊ deſiderāt ſibi ſalutē. ps. Participē me fac de⁹ ⁊c. Ex parte autē ſua ſalutē eos apoſtolus dicens. Gratia do mini noſtri ⁊c. Ubi ſciēdum ē qd duplex eſt modus appropriandi aliquid diuinis perſonis. Unus ē eſſentialiter ali⁹ cauſaliter. Eſſentialit̄ autē appropat diuinis perſonis ſicut patri potētia. qz ipſe ē potētia eſſentialiter in q̄tum ē prin cipium. Filio ſapiētia in q̄tum eſt verbū. Spiritui ſancto amor iquātus ē bonitas. Dic vero apoſtolus nō appropat iſta hoc modo. ſ. per eſſentiā: qz ſic oīa appropziarent ſpiri tui ſancto: ſed appropziat p cāz. Et ideo cū gratia ſit donū quo dimittunt nobis peccata. Ro. 3. Juſtificati gratis ⁊c. Et remiſſio peccatorū ſit nobis facta p filiū q carnē noſtrā accipiens p peccatis nr̄is ſatiſfecit. Jo. i. Gratia ⁊ vitas ⁊c. Propter hoc apoſtolus attribuit grām xpo. Un̄ dicit. Gra tia domini noſtri ⁊c. Charitas autē eſt nobis neceſſaria: qz opz nos vniri deo. p̄ Jo. 4. Qui manet in charitate in deo manet ⁊c. Et qz hoc eſt a deo patre iquātus ipſe ſic dilexit mundum vt filiū ſuū vnigenitū daret vt d̄ Jo. 3. Rom. 5. Cōmēdat autē deus ſuā charitatē. Ideo ſibi vt p̄ncipio iſtū charitatis attribuit charitatē cum dicit. Et charitas dei. ſ. patris. Cōmunicatio vero diuinorū ſit p ſp̄m ſanctus qz ē diſtributor donorū ſpiritualiū p̄ Loz. 12. Dec oīa operat̄ vnus atqz idē ſpiritus. Et ideo ſpiritu ſancto attribuit cō municationē cum dicit. Et cōmunicatio ſpirit̄ ſancti. Uel attribuit ſibi hoc. qz ipſe eſt cōmunis aly duab⁹ perſonis. Sic ergo apoſtolus in ſalutatione ſua optat omnia neceſ ſaria cū dicit. Gr̄a dñi nr̄i ieſu xpi ⁊ charitas dei ⁊ cōicatio ſp̄s ſancti ſit ſemp cū oībus vobis Amē. ¶ Gr̄a chriſti q̄ iuſtificamur ⁊ ſaluamur. charitas dei p̄ris q̄ ſibi vnimur: ⁊ cōicatio ſp̄s ſcti diuina nobis dona diſtribuentis Amē. ¶ Explicite aurea expō ſuper ſcda epiſtola ad corinthios an gelici doctoris ſancti Thome de aquino ordinis p̄dicatoz. ¶ Incipit mirabilis explanatio ſanctiſſimi doctoris Tho me de aquino ordinis p̄dicatoz ſup epiſtolā ad Galathas

¶ Prologus.

Vetera nouis ſuperuenientibus

⁹ ꝑꝛoyiciētis. Leuitici. 26. Dec verba cō petunt preſenti epiſtole. In qua apoſtolus redarguit galathas q̄ in tantum ſeducti fue rūt a ꝑꝛeudo vt ſimul ſeruarēt legalia ⁊ eua gelium qd apoſtolus improperat eis in verbis ꝑꝛemiſſis dicens. Vetera nouis ſuperuenientibus ꝑꝛoyiciētis. In quibus verbis innuit dominus quadruplicem vetuſtatem. Prima vetuſtas eſt erroris: de qua. Eſa. 26. Uetus error abyt. ⁊ hec remota eſt ꝑ nouitatez doctrine chriſti. Mar. primo. Que eſt hec noua doctrina. Secunda vetuſtas eſt figure de qua. Hebr̄eo. 8. Conſumabo ſuper domū dauid ⁊ ſuper iuda teſtamentum nouum: non ſecundū teſtamē tum qd feci patribus eorum. Ubi primo oſtendit primūz teſtamentum eſſe vetuſtum ⁊ hoc renouari per nouitatez gratie ſeu veritatis preſentie chriſti. Jere. 31. Nouum faci et dominus ſuper terram ⁊c. Tertia eſt vetuſtas culpe de qua. ps. Quoniam tacui ꝑfitendo: ſcilicet peccata mea in ueterauerunt ⁊c. ⁊ hec renouatur per nouitatem iuſticie Romano. 6. In nouitate vite ambulemus ⁊c. Quarta eſt vetuſtas pene. Treſ. 3. Uetuiſtam fecit pellem meam: et hec renouabit ꝑ nouitatez gl̄ie. de q̄ nouitate. Eſa. vlti. Ec ce ego creo celū nouū ⁊c. apoc. 21. Dixit q̄ ſedebat i throno

Ecce noua facio omnia. CAP. I.

Rulus apoſtolus nō ab hominib⁹ neqz ꝑ hominē: ſed ꝑ ieſum xpm ⁊ deum patrē q̄ ſuſcitauit eum a moztuis: ⁊ q̄ mecū ſunt oēs fratres ec-

cleſijs galatbie. Gratia vobis ⁊ ꝑꝛ a deo patre noſtro ⁊ domino ieſu xpo. qui dedit ſemet ipſum ꝑꝛ peccatis noſtris vt eriperet nos de preſenti ſeculo neqz ꝑꝛ volūtatē dei ⁊ ꝑꝛis nr̄i cui eſt gloria in ſecula ſeculorū Amen.

¶ Scribit ergo apl⁹ galathis hāc epiſtolaz in qua oſtēdit qd veniētē grā noui teſtamēti d̄z ꝑꝛici vetus teſtamētum: ⁊ impleta veritate deſerat̄ figura qd duab⁹. ſ. grā ⁊ verita te adeptis ꝑueniat ad veritates iuſticie ⁊ glorie. Acgrunē autē illa duo ſi obſeruātia legalium dimiſſa: obſeruātie euan gely xpi ſeruētē iſiſtam⁹. Ordo autē hui⁹ epiſtole ꝑꝛgnus ē vt poſt duas eplas ad Corinthios: in quaz ꝑꝛma agit de ſacramētis eccleſie: in ſcda de miniſtris hoz ſacramētozū neceſſarie ſequat̄ eplā ad galathas: i qua agit de ceſſatiōe ſacramētozū veteris teſtamēti. Diuiditur autē hec eplā in duas ꝑꝛtes. in ſalutationē ⁊ eplarem narrationē ibi. (Mi roz qz ⁊c.) In ſalutationē autē ꝑꝛimo ponit ꝑſona ſalutantis Scdo ponunt ꝑſone ſalutate ibi. (Ecceſijs galatbie ⁊c.) Tertio bonū optatū ibi. (Gr̄a vobis ⁊c.) Circa ꝑꝛimū ꝑꝛmo ponit ꝑſona ſalutās ꝑꝛncipalr q̄ deſcribit̄ ex noie ⁊ ex auctoritate. Ex noie qdē cū dicit. Paulus. qd ꝑꝛgruit humili tati ſue: qz iſerptat̄ hūilis. Un̄ d̄ ꝑꝛme Loz. 15. Ego ſuz mi nimus apoſtoloꝝ ⁊c. Itē ꝑꝛgruit officio ſuo: qz ꝑꝛm aliū mo duz iſerptat̄ os tube. in quo ſpecialiter ē officiū ꝑꝛedica tionis ſignificatū. Eſa. 58. Quasi tuba exalta voce tuā ⁊c. Ex auctoritate autē deſcribit̄ cū d̄ (Apl⁹.) Ubi duo po nuntur. ſ. eius auctoritas ⁊ auctoritatis origo. Auctoritas qz apoſtolus q̄ miſſus. ¶ Sc̄iēdum ē autē qd apl⁹ in gbuſ dam epiſtolis ſcribit ſe ſeruū oſtēdēs nomē humilitatis vt in epiſtola ad romanos. In gbuſdā ꝑꝛo ſcribit ſe apoſto lum: oſtēdēs auctoritatē ſuā. Cuius rō eſt. qz romani ſupꝑ bi erant. ⁊ ideo apoſtolus vt iſeducat eos ad humilitatē ſcri bit ſe ſeruū in exemplum humilitatis. Galathis vero qz ſtulti erant ⁊ ſuperbi vt frāgat eos nominat ſe apoſtolum. ⁊ ideo hic ponit auctoritatem ſuam. Originem autem au ctoritatis ſue deſcribit cū dicit. (Nō ab hominib⁹ ⁊c.) Et ꝑꝛmo remouet originē extimātā. Scdo aſſignat veraz ibi. (Sed ꝑ ieſum xpm ⁊c.) Origo autē extimātā erat qz itātū galatbe ſeducti erant a ꝑꝛeudo qd crederēt apoſtolum nō eſſe eiūſdē auctoritatis: qua aly apoſtoli erāt: qz nō fuit do ctus a xpo vel ꝑꝛuerſatus cū eo ſz eēt miſſus ab eis q̄ſi mi niſter eoz. Opinione ergo iſtā remouet cum dicit. Nō ab hominibus ⁊c. Quidā eniz mittebant a toto collegio apo ſtoloꝝ ⁊ diſcipuloꝝ. Et ideo oſtēdēs ſe nō eſſe ab eis miſ ſuz d̄c. (Nō ab hoib⁹.) Quidā. n. mittebant ab aliq̄ aploꝝ ſp̄ali: ſicut paulus aliq̄n mittebat lucam ⁊ titū. Et iō oſtē dēs qd nec ſic miſſus ſit d̄c. (Neqz ꝑ homines.) .i. paliquē apoſtoloꝝ in ſpeciali: ſed ꝑ ſp̄m ſanctum qui dicit. Act. 13. Segregate mibi ⁊c. Lā autē originis huius veritatis vera eſt xps ieſus. Et iō dicit. (Sꝑ ꝑ ieſuz xꝑꝑ ⁊ deū ꝑꝛez.) Dec autem diſtictio cū dicit. Per ieſum xpm ⁊ deū ꝑꝛez ꝑōt ac cipi vel quātū ad ꝑſonā patris ⁊ ꝑſonam filij. Et tūc ali⁹ eſt in ꝑſona deus pater ⁊ alius ieſus xps. Ab vtroqz autē miſſus eſt beatus paulus ad ꝑꝛedicādum ⁊ a tota trinitate qz inſeparabilia ſunt opera trinitatis. Nō ſit autēz mē tio de ꝑſona ſpiritus ſancti. qz cum ſit vnio ⁊ neꝑꝛꝑ duo rum: ꝑſoſitis ꝑſonis duabus. ſ. patris ⁊ filij: itelligit̄ etiaz ſpiritus ſanctus. Uel ꝑōt ſumi diſtictio ꝑꝛedicta quātuz ad naturam aſſumptam. ſ. humanaz: qz ꝑꝛm nām diuinam nō eſt diſtictio inter deuz patrē ⁊ ieſum chriſtum. Et tūc miſſus eſt paulus per deum patrē ſicut per auctorem: ⁊ per ieſum xpm ſicut per miniſtrum. Roma. 15. Dico ieſum chriſtum miniſtrum fuiſſe ⁊c. Quia vero galatbe deroga bant apoſtolo qd nō fuiſſet cōuerſatus cū chriſto ſicut aly

Ad galathas

nec missus ab eo. Ideo in hoc specialiter magnificat se qz illi fuerunt missi per christum adhuc uiuente in carne mortali. Ipse uero a christo iaz glorificato missus est. Ideo dicit. Qui. s. deus pater suscitauit eum. s. iesum christum in quatum hominem a mortuis. Quasi dicat. Apostolus suz no ab hominibus. s. collegio apostolorum: nec per homine. s. christum in mortali carne uiuentem: sed sum apostolus per christum iam suscitatum z glorificatum. Roma. 6. Christi resurgens a mortuis zc. Et quia presens uita significatur per sinistram: futura uero per dextram: iquantum ista est celestis z spiritualis illa uero temporalis. ideo petrus q uocatus fuit a christo adhuc in carne mortali posito ponitur i bulla pape i sinistra pte. paulus uo q uocat⁹ fuit a xpo ia glorificato ponit in parte dextra.

Consequenter euz dicit. (Et qui mecum sunt zc.) Ponunt persone adiuncte salutates: quas describit a dulci familiaritate: qz mecu sunt. s. ad solatium z adiutoriu. Prouer. 18. Frater q iuuatur a fratre zc. ps. Ecce qz bonu zc. Item ab inseparabili charitate cum dicit. Fratres. Jo. 13. In hoc cognoscent oes zc. Item ab yniuersalitate euz dicit. Hec: qd ideo addit: qz isti forte erant intantum seducti q dictu pauli non reputarent. Et ideo dicit. Omnes qui mecum sunt: ut ostendat eos testes esse ueritatis sue: z facile itelligant se errare dum ab oibus reprehenduntur. z. Cor. 1. Sufficit illi q eiusmodi est obiurgatio hec que fit a pluribus zc. Personas aut salutatas ponit cu dicit. Ecclie galathie zc. Ubi sciendum q sicut in glo. tangitur. Brenus dux senonum olim congregato exercitu intrauit italiam: qua ptra sita uenit in greciam ante tepus alexandri magni: ubi euz essent aliqui de gente sua remanentes in vna parte grecie miscuerunt se grecis: unde illa prouincia gallogrecia dicta est. Deinde illi galathe sunt appellati quasi albi. Et licet greci sint acuti ingeny: tñ illi galathe stulti erant z instabiles: z ad itelligenduz tardiores: sicut z indocilles galli: vñ originē traxerunt. Et io ifra dicit eis. O isensati galathe zc. Istis g scribit epistolā hāc. z isti sunt persone salute.

Consequenter cum dicit. (Gratiavobis zc.) Pōnit bona q eis optat. Et pmo ponit ipsa bona optata. Scdo ipsoz bonozū auctorem ibi. (A deo patre zc.) Bona autez que eis optat sunt duo in quibus omnia bona spiritualia includuntur. Primum est gratia: que est principuz uite spiritualis cui in glo. ascribitur remissio peccatorum que est primum i uita spūali. Nullus. n. pōt eē in vā uita spūali nisi pus moriaf pctō. z^m est pax q est getatio mentis in fine q in glo. dī eē reconciliatio ad deū: z sic dum optat principium z finē omnium bonozū spiritualium includit apostolus tanqz inter duo extrema desiderium omnis boni eis proueniendum. ps. Gratiā z gloriā dabit dominus. z. Cor. 1. vlt. Gratiā domini nostri zc. Bonozū autem ipsozū auctor est deus pater. z ideo dicit. A deo patre zc. Ubi primo ponitur bonozū causa. Secundo causandi modus ibi. (Qui dedit.) Tertio gratiaz actio pro ipsis bonis ibi. (Qui est bonoz zc.) Causa autez z auctoritas bonozū est deus pater tanqz actor iquantum deus: z tota trinitas que dicitur deus omnium per creationem. Sap. 14. Tu autem pater gubernas zc. Et ideo dicit. A deo patre. Itēz actor est dñs iesus christus sicut minister. Et hoc inquatum homo. Roma. 15. Dico iesus christum ministrum zc. Et q per christū sit nobis gratia patet Jo. primo. Gratiā z ueritas per iesus christus facta est. Et Ro. 5. Iustificati gratis zc. Pax etiā est nobis per ipsum. Jo. 14. Pacem meā do uobis zc. Modus autem causandi hō bona ponitur cum dicit. Qui tradidit zc. Ubi primo ponitur causa efficiens que est mors christi. Et quatum ad hoc dicit. Qui dedit semetipsum zc. Quasi dicat. Ideo christus est auctor gratie z pacis: qz ipsi

mortui dedit se z sustinuit crucem. unde ipsa mors christi ē causa efficiens gratie. Ro. 5. Iustificati gratis zc. Et Col. primo. Pacificans que in celis zc. Et dicit primo. Qui dedit zc. id est sponte se obtulit. Ephe. 5. Dilexit nos christus z tradidit zc. Heb. 2. Pro omnibus nobis gustaret mortē Tyt. 2. Qui dedit semetipsum zc. Ex quo manifeste apostolus arguit contra eos q si mors christi est sufficiens causa salutis nostre. z in sacramentis noui testamenti que efficaciam habent ex passione christi conferuntur gratia: q superfluum est simul cum nouo testamēto seruari legalia: in qbus gratia nō conferuntur: nec salus acquiritur: qz nemines ad perfectum adduxit lex ut dicitur Heb. 7. Secundo ponitur finis z utilitas ipsozū bonozū que est causa finalis: z est duplex. Unus est ut liberemur a peccatis preteritis: z quantum ad hoc dicit. Pro peccatis nostris: scilicet preteritis delendis z expiandis qd est initium nostre saluationis. Apocal. primo. Dilexit nos zc. Alius finis est ut liberaret nos a potestate mortis: z quantum ad hoc dicit. Ut eriperet nos de presenti zc. Col. primo. Eripuit nos a potestate zc. Et ponit tria: scilicet ut eriperet inquit de presenti z seculo: z neqz. Ut eriperet trahendo nos ad eterna per desiderium z spem. De seculo. id est de conformitate huius mundi qui nos allicit ut non ei conformemur. Romanoz. 12. Nolite conformari huic seculo zc. Neqz rediens nos ad ueritatem iusticie. Et dicitur seculum nequā non propter sui naturam: cum bonum sit creatum a deo: sed propter mala que in eo fiunt. sicut illud Ephe. 5. Dies mali sunt zc. Et Hei. 4. 7. dixit iacob. Dies peregrinatiois uite mee. 130. annozū sunt parui z mali zc. Et licet hec sint nobis per christum: non tamen excluditur deus pater. Et ideo ponitur tertio acceptatio diuine uoluntatis. Unde dicit fm uoluntatem dei z patris. Patris inqz christi per naturam qua ab eterno procedit ut uerbum. ps. Ego hodie genui te. Joan. primo. In principio erat uerbum zc. Item patris nostri per adoptionem. Jo. primo. Dedit eis potestatem zc. Primo modo ly deus pater accipitur pro sola persona patris. Secundo modo pro tota trinitate. Et quia a deo patre nostro: scilicet a tota trinitate: hec omnia proueniunt nobis per christum. Ideo ipsi. s. toti trinitati gloria in se: bonoz alyz sit uel est in secula seculozū. id est semper. Amen est nota confirmationis. Habes ergo in summa in salutatione predicta auctoritatem apostoli qua eorum superbiam frangit. Uirtutem gratie qua eos ad obseruantiam euangely prouocat: z insufficientiam legaliaz ut ab eis eos reuocet.

Lectio.

II.

Moz q sic taz cito transferimini ab eo qui uos uocauit in gratiam christi in aliud euangelium qd nō est aliud nisi sunt aliqui qui uos conturbant: z uolunt conuerrere euangelium christi. Sed licet nos aut angelus de celo euangelizet uobis preter qd euangelizauimus uobis anathema sit Sicut prediximus z nunc iterum dico si quis uobis euangelizauerit preter id qd accepistis anathema sit. Adodo eniz hominibus suadeo an deo: An quero hominib⁹ placere: si adhuc hoibus placere: christi seruus nō essem.

CIn superioribus pcessit saluatio: sequitur in sequentibus epistolaris narratio. In qua arguit ap⁹ eoz erroz. Secundo monet eos ad correctionē. s. cap. 1. (State ergo zc.) Errorem autem eozū arguit dupliciter: z per auctorita-

origo galath.

tem euangelici documenti: et per rationem veteris testamenti
 3° cap: ibi. (Oisensati etc.) Arguit autem errores ipsorum ostē-
 dendo auctoritate euangelice doctrine. Primo ostendē-
 do ipsorum leuitatem quatum ad leuem dimissionem euange-
 lice doctrine. Secundo commendando auctoritatem ipsius do-
 ctrine euangelice: vt sic quanto dignius est quod dimittunt: ta-
 to eorum error appareat maior ibi. (Notum enim vobis fa-
 cio etc.) Circa primum duo facit. Primo enim exaggerat cul-
 pam. Secundo infligit penam ibi. (Sed licet nos etc.) Culpam
 autem exaggerat et seductorum et seducendum ibi. (Nisi sint etc.)
 Circa primum tria facit. Primo enim aggrauat culpam se-
 ductorum ex animi leuitate. Unde dicit. miror. Quasi di-
 cat. cum sciatis tot bona que dicta sunt puenire vobis per
 christum: et quod cum fueritis ita bene instructi per me: tamē
 sic. i. intantum et tam vehementer vt videamini iam obli-
 ti tam cito. i. in tam breui tempore transferimini: vt alludat
 nomini. Halathia enim translatio dicitur. quasi dicat. Vos
 estis galathe: quia tam cito transferimini. Ecclesiastici. 19. Qui
 cito credit leuis est corde. Secundo aggrauat eorum culpam
 ex eo quod dimiserunt. Si enim ratio recedit et transferitur
 a malo comedabilis est et bene facit: sed quando recedit a bo-
 no tunc est culpabilis. Et sic isti a bono translati erant. Et
 ideo dicit eis. Et si mirandus sit quod tam cito: et sic transferi-
 mini: addit tamē materiam admirationis quod transferimini ab
 eo. s. a deo et a fide eius qui vos vocauit in gratiam christi. i.
 in participationem eterni boni quaz habemus per christum.
 prima. Pet. 2. Gratias agētes deo qui vos vocauit in ammi-
 rabile lumē suum. Ite. 2^a. Pet. 2. Melius erat eis vias ve-
 ritatis nō agnoscere quā etc. Secundo aggrauat eorum culpam
 ex eo quod conuersi sunt: quia non sunt conuersi ad bo-
 num sed ad malum. Unde dicit. In aliud euangelium. i. ve-
 teris legis que annūciatio bona est in quibus annūciat que-
 dam bona. s. temporalia et carnalia. Ita. primo Si volueritis
 et audieritis me etc. Sed tamē nō est perfecta et simpliciter
 euangelium: quia nō annūciat perfecta et maxima bona: sed
 parua et minima. Sed lex noua est perfecte et simpliciter
 euangelium. i. bona annūciatio: quia annūciat maxima bona. s.
 celestia spiritualia et eterna. Et licet sit aliud euangelium
 secundum traditionem pseudo: tamē secundum meam predicationem nō. Est
 enim aliud in promissis sed nō est aliud in figura: quia idem
 continetur in veteri testamento et in nouo. In veteri quidē
 vt in figura: in nouo vero vt in re et expresse. Et sic est aliud
 euangelium quatum ad ea que exterius apparent: sed quatum
 ad ea que interiorius sunt et continentur nō est aliud: licet au-
 tem nō sit aliud in se tamē potest eē aliud ex culpa aliorum:
 scilicet seducendum. Et ideo eorum culpam exaggeras dicit. Ni-
 si sint aliqui. seductores qui vos cōturbant. i. puritatem
 sensus vestri: qua imbuti fuistis per fidei veritatem obfuscāt:
 quia licet idem cōtineatur quatum ad interiorē intellectus per
 veteris et nouis testamentis: vt dictus est: tamē si post susce-
 ptionem noui testamenti reiterat veteris. videtur ostendi quod
 nouum nō sit perfectius et quod illud sit aliud ab isto. Et ideo di-
 cit. Quod non est aliud nisi sunt etc. quia isti pseudo post fi-
 dei euangelice susceptionem cogebant eos circūcidi. ostēden-
 tes per hoc quod circūcisio est aliquid aliud quā baptismus: et
 efficit aliquid quod baptismus nō potest efficere: et ideo isti
 cōturbāt vos. infra. 5. Utinam abscondant qui vos contur-
 bāt etc. Et vere cōturbant: quia volunt cōuertere euange-
 lium christi. i. veritatem euangelice doctrine in figuram legis
 quod est absurdus et turbatio maxima. In illud enim debet
 aliquid cōverti ad quod ordinatur. Nouis autem testamē-
 tus et euangelium christi nō ordinatur ad veteris sed potius ecō-
 uerso lex veteris ordinatur ad legem nouam sicut figura ad ve-
 ritatem. Et ideo figura cōverti debet ad veritatem: et lex veteris in
 euangelium christi: nō autem veritas in figuram neque euangelium

christi in legem veterem: quod per ipsum usum loquendi. Nō enim
 dicimus quod homo sit similis imagini hominis: sed potius ecōuer-
 so imago est similis homini. Iere. 15. Ipsi uertentur ad te etc.
 et Leuit. 26. Nouis superuenientibus etc.
 Cōsequenter post exaggerationem culpe potitur inflicto pe-
 ne cui dicit. (Sed licet etc.) Et circa hoc duo facit. Primo
 promulgat sententiam. Secundo rationem sententie assignat ibi. (Mo-
 do enim hominibus etc.) Circa primum duo facit. Primo
 ostendit auctoritatem sue sententie. Secundo profert eam ibi.
 (Sicut predicti etc.) Ostendit autem auctoritatem sue sententie
 multas eē quod nō solum in pueriores et in seductores subditos:
 sed etiam in pares: sicut sunt alij apostoli: et in superiores: sicut
 sunt angeli: si huius criminis. s. cōuersiōis euangelij in vete-
 re legē rei eēt efficaciaz haberet. Et ideo dicit. Quia nostre
 sententia auctoritas: quaz ego promulgo: que ē excōmunicatio
 nō solum in illos qui talia itēdūt efficaciaz hz sed licz nos. s.
 apostoli aut angelus bonus vel malus de celo veniens euā-
 gelicet propter quod euāgelicatus ē a nobis: anathema sit
 .i. reus erit huius sententia quaz promulgamus. Ad euidētiam
 autem dictorum tria inquirere oportet. Primo quid significat hoc
 nomē anathema. Circa quod sciendum est quod anathema ē
 nomē grecum et componitur ab ana quod est sursum et the-
 sis positio quasi sursum positio. Et ē ortus ex quadam anti-
 qua cōsuetudine. Antiqui enim quādo pugnabāt capiebant
 aliquādo aliquas pda ab hostibus quā nolebāt cōuerte-
 re in usum proprium sed suspēdebāt illas in templis vel in aliquo
 publico loco ciuitatis: quasi separatā a cōmuni vsu homi-
 num: et omne tale sic suspēsum nominabāt greci anathema:
 et ex hoc inoleuit cōsuetudo quod omne illud quod excludē-
 batur ab vsu cōmuni diceretur anathematizatus. Unde
 dicitur Josue. 6. de Jericho et omnia que in ea sunt. Quia
 Josue mox anathematizauit ea. Et ideo et hoc in ecclia inole-
 uit vt illi qui excluduntur a cōmuni societate ecclie et a par-
 ticipatiōe sacramentorum ecclie dicantur anathematizati.
 Secundo inquirēda ē ratio eorum quod dicit. (Licet nos aut
 angelus etc.) Ubi sciēdus est quod ē triplex doctrina. Prima
 est philosophorum: qui ex ductu rationis proprie in cogni-
 tionem sue doctrine deuenerūt. Quedam alia doctrina ē quod
 tradita per angelos sicut lex vetus. Lex enim nō est allata
 voluntate humana: sicut dicitur ad Galat. 3°. Sed per angelos
 in manu mediatoris: vt dicitur ifra. 3. Quedam vero doctrina
 tradita ē a deo immediate: sicut doctrina euangelij. Io. primo.
 Deum nemo vidit vnquam etc. Debe. primo. Nouissime diebus
 istis locutus est nobis in filio. Et post. Que cuius initium ac-
 cepisset etc. doctrina ergo que traditur per hominem potest mu-
 tari et reuocari per alium hominem qui melius nouit: sicut vnus
 philosophus reprobat dicta alterius. Ite per angelum qui per
 spiritum sanctum videt veritatem. Doctrina etiam quod traditur per angelum
 potest forte remoueri per alium angelum superiorē seu per deum.
 Sed cōtra que immediate a deo traditur nō potest neque per ho-
 minem neque per angelum irritari. Et ideo si contingat quod homo
 vel angelus diceret cōtrariū illi quod per deum tradita ē dictus
 suus nō ē cōtra doctrinam vt per hoc irritetur et repellatur sed
 potius doctrina ē cōtra eum: quia ipse qui dicit debet excludi
 et repelli a cōmuniōe illius doctrine. Et ideo dicit apostolus
 quod dignitas doctrine euangelice quod ē immediate a deo tradita
 ē tāte dignitatis quod siue homo siue angelus euāgelicet ali-
 ud propter id quod in ea euāgelicatum ē: ē anathema. i. abiciē-
 dus et repellendus ē. Tertio soluere oportet obōnes quod circa
 hoc occurrūt. Quorum vna ē cū par in parē nō hēat impius.
 et multo magis nō hēat in superiorē: vt quod apostolus non potuit excō-
 municare apostolos quod erāt sibi pares et angelos quod sūt superiores. Mat.
 ii. Qui minor ē in regno celorum maior ē illo. Nō ē gā anathe-
 ma per hoc. Ad hōc dōm ē quod apostolus potuit hāc sententiam nō per
 propria auctoritate sed auctoritate euangelice doctrine cui minister

Anathema qd
 sit

Ad galathas

erat: cuius doctrine auctoritas habet vt quicumq; cōtra il-
laz dicunt excludēdi ⁊ repellendi sint. Jo. io. Sermo quē
locutus sum ille iudicabit eū in nouissimo die ⁊c. **C**Alia
questio est: qz ipse dicit p̄ter q̄z quod euangelizatus est. Er-
go nō debet aliquis docere neq; p̄dicare nisi quod scribit
in epistolis ⁊ in euangelio. S3 hoc est falsum: qz p̄^a Thess.
3°. dicitur. Ut compleamus ea que desunt fidei nostre ⁊c.
CRūdeo dicēdum est qz nihil aliud euangelizanduz est
q̄ illud qd continetur in euāgelis ⁊ in epistolis et in sacra
scriptura implicite vel explicite. Nā sacra scriptura ⁊ euā-
gelium euangelizat eē credenduz christo explicite. Unde
quicqd cōtinet in eis implicite que faciūt ad doctrinā ei⁹
⁊ ad fidem christi euangelizari ⁊ doceri potest. Et iō cuz di-
cit. (P̄ter id ⁊c.) i. oīno alienū addendo. Apoc. vlti. Si
quis apposuerit ad hec aut addiderit oīo alienuz apponat
deus sup illū plagas scriptas in libro isto. Et Deut. 4. Nō
addetis quicq; ⁊c. s. dñuz seu alienū nec minuetis ⁊c.

CLōsequēter cum dicit. (Sicut p̄dixi ⁊c.) Sniam suaz
p̄fert in malo dicēs. Sicut p̄dixi de angelis ⁊ apostolis:
idez dico de seductoribus: si quis seductor euāgelizauerit
p̄ter id qd accepistis a me: anathema sit. i. excoīcat⁹. Et
hec est snia quā p̄fert. **C**S3 nūquid ex hoc sunt excoīmu-
nicati omnes heretici videtur qz nō: qz dicit Tit. 3. Here-
ticū hoīem post p̄mā ⁊ scōbz correctionē deuota ⁊c. **C**Re-
spondeo. dicēdū est qz hereticus potest dici aliquis vel qz
simplr errat ex ignorātia: ⁊ ex hoc nō est excoīmunicatus.
Uel qz errat ex pertinacia ⁊ alios nititur puertere: ⁊ tunc
iurrit in canonē late snie. Utrū aut ex tūc his v̄bis sniam
in hereticos p̄tulerit dubiuz est. Lū tñ snia iam lata sit cō-
tra hereticos in cōcilis. Potest tamē dici qz forte hic ostē-
dunt excoīmunicatione digni.

CLōsequēter cuz dicit. (Nō enim hominibus ⁊c.) Quidit
rōnem snie. Ubi p̄mo ponit rōnem ipsius snie. Scōdo ma-
nifestat hic p̄positū ibi. (An quero ⁊c.) Posset enī aliquis
dicere. Quare sic excoīmunicas. Forte aliq sunt amici vel
alicuius auctoritatis. Nō ergo sic faciēdū est. Ideo respō-
dens apostolus dicit. Immo sic faciēdus est: qz ea que mo-
do dico nō sunt ad fauorē hoīum: s3 vt placeam deo: ⁊ hoc
est qd dicit. Nō enī. i. post cōuersionē. Uel in ista epistola.
Suadeo hoībus. i. tēdit ad hoc appetitus meus: vt placeā
hoīb⁹ an deo: Quasi dicat. Hec que facio ideo facio: vt cō-
placeam soli deo. p̄^a Thess. 2. Loquimur nō quasi hoībus
placētes: sed deo ⁊c. Nec etiam loquimur auctoritate ho-
minuz: s3 diuina. Qz autē nō itendam placere hominibus
p̄ ex itētione ⁊ ex p̄posito meo. Nam ego nō quero homi-
nibus placere. i. nō est itētione mee hoīes puertere vt pla-
ceam hoībus tñ: sed p̄pter honorē dei. Et hoc p̄z: qz si ad-
huc itēderē placere hoībus vt olim placui: nō essem fūus
christi. Cuius rō est: qz hec sunt cōtraria. Ita duntaxat: vt
s. velim placere hominibus p̄pter hoīes nō referēdo illō
in deum. Si enī ideo itēdam aliquando placere hoībus:
vt eos traham ad deuz nō pecco. S3 si p̄mo mō nō suz ser-
uus xpi. Esa. 28. Loangustatū est stratum: ita vt alter deci-
dat ⁊c. Mat. 6. Nemo pōt duob⁹ dñis seruire ⁊c. ps. Cōfusi
sunt q hoībus placēt.

CLectio. III.

Notum enim vobis facio fratres euan-
gelium quod euangelizatum est a me:
quia non est s̄m hominem. Neq; enī
ego ab homine accepi illud neq; didici
sed per reuelationem iesu christi. Audistis enī
cōuersionem meam aliquando in iudaismo:
quoniam supra modū p̄sequebar ecclesiaz dei
⁊ expugnabam illam ⁊ proficiebam in iudaif-

mo supra multos coetaneos meos in gn̄e meo
abundantius emulatoz existes paternarū mearum
traditionum.

CSupra apostolus redarguit galathas de leuitate animi
eo qz sic cito dimiserāt doctrinaz euāgelis: hic vero ipsius
euāgelice doctrine dignitatē ostēdit. Et circa hoc duo fac.
Quia p̄mo cōmēdat auctoritatē doctrine euāgelice s̄m
seipsam. Scōdo ex parte alioz apostolorū ⁊ sua simul. 2°
caplo ibi. (Deide post ānos q̄ttuordecim ⁊c.) Iterum p̄i-
ma pars diuidit in duas. qz p̄mo p̄ponit itētuz. Scōdo ma-
nifestat p̄positum ibi. (Audistis enī ⁊c.) Circa p̄mū duo
facit. P̄mo p̄ponit qd itēdit. Scōdo p̄bat qd p̄ponit
ibi. (Neq; enim ⁊c.) Intēdēs q̄ cōmēdare vitatē euāge-
lice doctrine dicit. (Notū vobis ⁊c.) Quasi dicat. Ita suz
certus de auctoritate euāgelis qz nō solū hoībus: imo etiā
angelis cōtrariū nō crederē: s3 eos si cōtrary eēt anathe-
matizārē. Quam quidē certitudinē ex hoc habeo: qz ma-
gis credēdus est deo qz hoībus seu angelis. Et ideo cū ego
habuerim illud euangelium a deo maximam certitudinē
habere debeo ⁊ habeo. Et ideo dicit. Notum enim vobis
facio frēs euāgelis quod euāgelizatum est a me vobis
⁊ alys ecclis: qz nō s̄m hoīem. i. s̄m humanā nām discov-
dantē a regula seu reuelatione diuina. Et sic ly s̄m hoīem
sonat in vitium. p̄^a Cor. 3. Lum enim sit iter vos celus ⁊ cō-
tētio ⁊c. Et sic accipit hic apostolus. Et iō dicit. Nō s̄m ho-
minē docētē me v̄mittētē. Quasi dicat. Nullo modo po-
test hoc euangelium haberi ab hoīe: s3 a deo. Et ideo sub-
dit. Neq; enim ego ab hoīe ⁊c. Ubi duplicē modum acce-
ptionis excludit. P̄mo qz nō habuit ab hoīe auctoritatē
euāgelizandi: ⁊ q̄tū ad h̄ dic. Neq; ab hoīe. s. puro accepi il-
lud. i. auctoritatē euāgelizandi euāgelis: s3 a xpo. Ro.
io. Quomodo p̄dicabūt nisi mittant. Esa. 42°. Dedi te in
lucem gētū ⁊c. Act. 9. Uas electiōis ē mibi iste ⁊c. Scōdo
qz nō accepit sciam euāgelizandi ab hoīe. Et iō dicit. Neq;
didici. s. euāgelii p̄ hoīem puruz: s3 p̄ reuelationē iesu chri-
sti. i. p̄ iesum xpm oīa clare ostendētē. p̄^a Cor. 2. Nobis au-
tē reuelauit d̄s ⁊c. Esa. 50. Dñs deus aperuit mibi aurē ⁊c.
Et ibidē. Domin⁹ dedit mibi linguā eruditaz: vt sciam ⁊c.
Hec autem reuelatio facta fuit apostolo cum raptus fuit
in paradisu: vbi audiuit archana verba que non licet ho-
mini loqui. 2° Cor. 12°.

CLōsequenter cum dicit. (Audistis enim ⁊c.) Probat p̄-
positum. s. qz non accepit ab homine euangelium neq; an-
te cōuersionē neq; post conuersionē ad christum ibi. (Lū
enim placuit ⁊c.) Qz autē nō acceperit ab homine ante cō-
uersionē suam ostēdit ⁊ p̄ odium qd habebat ad fidē xpi ⁊
⁊ ad christianos: ⁊ p̄ feruorē quē habebat ad iudaismū ibi.
(Et proficiebam ⁊c.) Dicit ḡ. Dico qz nō accepi ab homi-
ne ⁊ hoc ante conuersionem meam: quod patet ex factis
illius temporis ⁊ ex odio quod habebam ad fidem. Nam
vossi ipsi audistis. in fra eodem. Tantum autem audituz ha-
bebant ⁊c. Conuersionem meam aliquando duz infide-
lis eram in iudaismo quo iudaice vivebam. Et dicit meā:
quia hoc quod male facimus ex nobis est: ex deo autem
quicquid boni facimus. Osce. 13°. Ex te perditio tua israel
ex me auxilium tuum. Istud scilicet audistis: quoniam su-
pra modum: scilicet aliozum: quia non solum per se: sed p̄-
uocabat principes ad hoc. Aly enim forte a principibus i-
ducti persequebantur: sed iste eos inducebat. Actuum. 9°.
Saulus adhuc spirans minarum ⁊c. Accessit ⁊c. Et quia
non solum in hierusalem: sed etiam per totam regionem.
Unde accepit litteras in damascuz ⁊c. Unde de eo potest
intelligi illud quod dicitur Gen. 49°. Benjamin lupus ra-
pax ⁊c. Persecutus sum eccliaz dei. s. inquirendo christia-

nos et fugando. p^a 1^a Cor. 15. Non sum dignus vocari apostolus etc. Et expugnabam illam non quidem spiritualiter: quia corda fidelium non poteram a fide auertere: sed corporaliter affligendo eos penis corporalibus et ponendo in carcere. Act. 13. 9. Nonne hic est qui etc. ps. Sepe expugnauerunt me etc. Sic ergo per odium quod habebat ad fidem christi: ante conversionem. s. quod non accepit euangelium ab homine. p^a hoc etiam per amorem et feruorem celi quem habuit ad iudaismum: et hoc quantum ad perfectum exteriorum. Unde dicit. Et proficiebam etc. Ubi tria ponit que exprimit perfectus magnitudinem: quia supra multos non paucos proficiebat: non supra senes ineptos ad perfectum scilicet: sed coetaneos adulescentes acutos et aptos ad perfectum. Item. 3. Bonum est viro cuius portauerit iugum ab adulescentia sua. Item non supra coetaneos extraneos quasi ignote lingue: sed illos qui sunt in genere meo. s. iudeorum. Act. 22. Ego sum vir iudeus secus pedes gamalielis eruditus etc. Item quantum ad celum interiorum quem habebat ad legem. Et ideo dicit. Abundantius pre alijs emulator existens non solum legis: sed patrum meorum traditionum. s. quas habet iudei licitas: quas boni patres addiderunt: ut dicitur in Hieronimo. quas quidem traditiones vocat suas: quia ita reputabat eas ac si sue fuissent. Phil. 3. Secundum legem phariseus secundum emulationem persequens etc. Sed quod est super hoc quod dicit Hieronimo. Boni patres addiderunt. Uidetur quod non fuerint boni: quia Deut. 4. dicitur. Non addetis ad verbum quod ego loquor vobis etc. Ergo fecerunt contra mandatum domini: addentes traditiones: et sic non fuerunt boni. Dicendum est quod verbum illud domini intelligendum est non addetis aliquid contrarium seu extraneum vobis que ego loquor etc. Addere autem aliqua que non sunt contraria licuit eis. s. aliquos dies solenes et alia similia sicut factum est tempore mardochei et tempore Judith in memoriam beneficiorum que a deo recipiebant. Contra. Mat. 15. Dominus reprehendit eos dicens. Irritum fecistis mandatum domini propter traditiones hominum. Non ergo sunt licite traditiones. Contra. Rideo. dicendum est quod non arguuntur quod tenent traditiones hominum: sed quia propter traditiones hominum dimittunt mandata dei.

Lectio. III.

Tam autem placuit ei qui me segregauit ex utero matris mee et vocauit per gratiam suam ut reuelaret filium suum in me ut euangelizarem illum in gentibus:

continuo non acquieui carni et sanguini. Neque enim veni hierosolymam ad antecessores meos apostolos: sed abi in arabiam et iterum reuersus sum damascum.

Postquam autem apostolus ostendit quod ipse non accepit ab homine euangelium ante suam conversionem: nunc hic probat quod non accepit ipsum ab homine post conversionem suam. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod non recepit euangelium ab homine tempore conversionis sue. Secundo quod nec etiam post conversionem suam ibi. (Deinde post annos tres etc.) Circa primum duo facit. Quia primo ostendit quod non accepit euangelium ab apostolis neque didicit. Secundo quod non ab alijs fidelibus ibi. (Sed abi in arabiam etc.) Circa primum duo facit. Primo ostendit causam efficietem sue conversionis. Secundo finem ibi. (Ut reuelaret etc.) Tertio modum ibi. (Continuo non acquieui etc.) Circa primum notat causam sue conversionis que duplex est. s. beneplacitus dei: quod est diuina electio et conuertentis vocatio. Quantum ad primum dicit. Tu autem placuit. s. deo non quando volui ego sed quando placitum fuit sibi: quia non est volentis neque currentis etc. ut dicitur 1^a Ro. 9. ps. Beneplacitum est domino etc. Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis etc. Qui. s. deus meus. s. rebellis. p^a 1^a Cor. 15. Ego sum minister apostolorum etc. quoniam persecutus sum etc. Act. 9. Saulus

adhuc spirans minarum etc. Persecutor etc. Act. 9. Saulle saule quid me persequeris etc. Blasphemum. p^a 1^a Thim. 3. Qui sui blasphemus etc. Me tale inquam segregauit de utero matris mee. Uel ad istam. Qui fecit me nasci ex utero matris mee. Et vere dicitur deus segregare ex utero licet sit opus nature que est quasi instrumentum dei: quia opera etiam nostra operatus es in nobis etc. Sic et effectus principali agenti attribuitur. Ideo dicitur Job. 10. Pelle et carnibus vestisti me etc. Et ab hoc utero segregatus est ad iustificationem: quia eiusdem est iustificare cuius est condere. ps. De utero matris mee etc. Uel ex utero matris mee. s. synagoge: cuius uterus est collegium phariseorum qui nutriebant alios in iudaismo. Mat. 23. Lituitis mare et aridas ut faciatis etc. Sic ergo mater sua fuit synagoga. Lanti. p. filij matris mee pugnaverunt contra me etc. Uterus eius sunt pharisei. Ex hoc ergo utero est segregatus per spiritum sanctum ad fidem euangelij. Roma. p. Segregatus in euangelium dei. Uel mater sua est ecclesia christi. Uterus eius collegium apostolorum. Segregauit ergo deus ipsum ab utero ecclesie. s. a collegio apostolorum in officium apostolatus et predicationis ad gentes: quando dixit apostolis. Act. 13. Segregate michi barnabam et paulum etc. Uocat autem synagogam matrem suam: quia phariseus erat quasi magnus in ea: duos vero phariseus et ex phariseis: quia zelator legis erat. supra. Abundantius autem emulator etc. Quantum autem ad aliam causam dicit. Et vocauit etc. Est autem duplex vocatio. Una est exterior et sic dicit vocauit me ex celesti voce. Act. 9. Saulle saule quid me persequeris etc. Ua de in ciuitate etc. sic etiam alios apostolos vocauit. Alia est interior: et sic vocauit per quedam instinctus interiorum quo deus per gratiam tangit cor ut conuertatur ad ipsum: et sic vocauit a matris via in bona: et hoc per gratiam suam non nostris meritis. Ro. 8. Quos predestinavit hos et vocauit etc. Esa. 45. Suscitauit eos ad iusticiam etc. Amos. 5. Qui vocat aquas maris etc. Si nis autem conversionis ponit cum dicit. ut reuelaret filium etc. Qui quidem finis est christus. Ordinat autem conuersio sua ad christum dupliciter. s. facto et sic dicit. Ut reuelaret filium suum. i. in eo quod circa me fecit conuertendo me et dimittendo peccata michi reuelaret quanta sit michi facta misericordia. p^a 1^a Thim. 3. Christus iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere etc. Sed ideo misericordia dei consecutus suus: quia ignorans etc. Sic greuelauit in eius conversione filium suum: et hoc in quantum filius dei gratia dei. Item reuelauit eum in eius operatione. Ubi dicebat ipse. Ro. 15. Non enim audeo aliquid loqui eorum que per me non effectus christus in obedientiam gentium: in verbo factis et veritate etc. Et hoc in quantum filius verus est dei. Item reuelauit eum in eius predicatione. Ubi ipse. p^a 1^a Cor. 15. dicebat. Nos predicamus etc. Usque ad diuinitatem. Et hoc in quantum filius eius dicitur dei sapientia. Item ordinat ad christum sua conuersio verbo. Et sic dicit. Ut euangelizarem illum in gentibus: quia alijs apostolis euangelizantibus christum iudeis: paulus de mandato domini iuit ad gentes conuertendas. Esa. 49. Parum enim est michi ut sis michi seruus etc. de di te illic etc. Act. 13. Sic enim precepit etc. infra. Esa. 55. Ecce testem populis dedi eum. ducet ac preceptorum gentibus. Modus autem sue reuersionis est perfectus et quantum ad effectum. Ubi dicit. Continuo non acquieui carni et sanguini. i. statim ita perfecte fui conuersus quod ois carnalis affectus recessit a me. Ecc. 1. ii. Facile est enim in oculis domini subito honestare pauperem. Et accipitur hic caro et sanguis per vitium carnalium. p^a 1^a Cor. 15. Caro et sanguis regnum dei non possidebunt etc. infra. 5. Caro concupiscit etc. Uel per affectum et amorem ad carnalem sibi coniunctos. Mat. 16. Caro et sanguis non reuelauit tibi etc. Sic apostolus uita superauit et suos iudeos contempsit. Item quantum ad intellectum: quia ita fuit instructus a christo quod non fuit ei necesse instrui ab apostolis. Et ideo dicit. Nec veni hierosolymam: ut. s. ab eis instruerer. Item non fuit necesse instrui ab alijs fidelibus

Ad galathas

Et ideo dicit. Sed ab in arabia etc. Quasi dicat. Non iui ad loca ubi erant alii fideles ut me instrueret: sed iui in arabia ubi non erant edocti in fide: sed infideles: et reuersus sum damascum. scilicet ad parietes. Job. 38. Quis dedit uehementissimi ymbri cursum etc. Et contra dicit Act. 9. Et dimiserunt eum de muro per sportam etc. Lum autem uenisset hierolim tentabat se iungere discipulis. Uenit ergo hierolim. Dicitur autem quod uenit: sed non ut instrueret. Uel melius dicendum est quod non statim uenit: sed post aliquod tempus. Et ideo sequitur. Deinde post annos tres etc. **Lectio. V.**

Deinde post annos tres ueni hierosolymam uidere petrum: et mansi apud eum diebus quindecim. Alium autem apostolorum uidi neminem nisi iacobum fratrem domini. Que autem scribo uobis ecce coram deo quod non mentior. Deinde ueni in partes syrie et cilicie. Erant autem ignoti facie ecclesiarum iudee que erant in christo. Tantum autem auditum habebant: quoniam qui persequeretur nos aliquando: nunc euangelizat fidem quasi aliquando expugnabat. et in me clarificabant deum.

Postquam superius apostolus ostendit se non accepisse euangelium ab homine ante conuersionem suam: nec tempore sue conuersionis hic probat quod nec etiam post conuersionem accepit ipsum ab homine. sed potius hic ostendit quomodo doctrina sua fuit ab hominibus approbata. Et circa hoc duo facit. Primo enim manifestat quomodo doctrina sua fuit ab apostolis approbata. Secundo ostendit qualiter fuit approbata ab alijs fidelibus ibi. (Deinde ueni in partes etc.) Et primo narrat factum. Secundo confirmat ueritatem dicti ibi. (Ecce coram deo etc.) Dicit ergo licet non ueris ad apostolos ut instruerer ab eis circa principium mee conuersionis: quia iam eram instructus a christo. tamen ex affectu charitatis compulsum post annos tres. scilicet conuersionis mee ueni hierosolimam: quoniam iam diu desideravi uidere petrum: non ut discerem ab eo: sed ut uisitarer eum. Job. 5. Uisitans spiritum tuum etc. Et mansi apud eum diebus quindecim: quod numerus iste componitur ex octo et septem. Octonarius autem est numerus noui testamenti in quo expectatur octaua resurgenti. Septenarius autem est numerus ueteris testamenti: quod celebrat certum diem. Mansit autem apud petrum diebus quindecim: scilicet cum eo de mysterijs ueteris testamenti et noui. Et ne credatur quod licet sit instructus a petro esset tamen etiam instructus ab alijs subdit quod nec ab alijs fuit instructus. Unde dicit. Alium autem apostolorum a quo instruerer uidi neminem. id est nullum nisi iacobum fratrem domini. Illius enim uidit in hierolim. Circa istum iacobum sciendum est quod iste fuit episcopus hierosolymorum: et fuit uocatus iacobus minor eo quod uocatus fuerat post iacobum alium. Dicunt autem multa de isto. Act. 15. Ipse etiam fecit epistolam canonicam. Quare autem dicatur frater domini: a diuersis diuersimode dicitur. Eluidius enim dicit quod idem frater domini: quod fuit filius beate uirginis. Dicit enim quod beata uirgo christum concepit et peperit. et post partum christi concepit de ioseph et peperit alios filios. Sed hic error est damnatus et reprobatus. Item per se falsus: quia iacobus non fuit filius ioseph sed alpheus. Alii uero dicunt quod ioseph ante beatam uirginem habuit aliam uxorem. de qua habuit filium iacobum et alios: qua mortua accepit in uxorem beatam uirginem de qua natus est christus: non tamen cognita a ioseph: sed per spiritum sanctum: ut in euangelio dicitur. Quod ergo ex parte noiantur cognationes et ioseph putabatur pater christi. ideo iste iacobus licet non fuit filius uirginis tamen uocabatur frater domini. Sed hoc est falsus: quia si dominus mater uirginem noluit nisi uirgini committere custodiendam quomodo sustinisset sponsum eius

uirginem non fuisse et sic perstitisse. Iohannes alij dicunt et in Hios. tamen quod iacobus iste fuit filius marie cleophe que fuit soror uirginis. Dicit enim quod Anna mater beate uirginis nupsit primo iochim ex quo peperit maria mater domini. quo mortuo nupsit cleophe fratri iochim ex quo peperit maria cleophe. et ex hac natus est iacobus minor iudas et symon. quo mortuo dicitur quod nupsit adhuc cuidam tertio quod uocatus est salome. ex quo concepit et peperit aliam mariam que dicta est salome. et de hac natus est iacobus maior et iohannes frater eius. Sed huic opinioni dupliciter dicitur Ieronimus. Primo quod salome non est nomen uiri ut etiam in greco apparet sed est nomen mulieris que fuit soror beate uirginis et ex cebedeo genuit iacobum maiorem et iohannem: sicut maria cleophe ex alpheo genuit iacobum minorem iudam et symonem. Dicitur autem frater domini iste iacobus spiritualiter iter alios suos cognationes: et hoc propter duo. Primo propter similitudinem effigiei: quia similis erat christo in facie. Et propter similitudinem uite: quia imitabatur christum in moribus. Uel quia alpheus pater eius fuit de cognatione ioseph. Et ideo quod iudei cognationis linea texere solent a maribus et christus putabatur filius ioseph: ut dicitur Luc. 3. Ideo specialiter dicitur esse frater domini: et non alij qui solum ex matre coniuncti erant ei. Accipit autem hic frater cognatione. Nam in scriptura fratres aliquando dicuntur natura. Mat. 13. Iacob autem genuit iudas et fratres eius. Cognatione: sicut omnes consanguinei sunt fratres. Gen. 13. Ne queso sit iurgium inter te et me. fratres enim sumus. Hete. et sic omnes lingue dicuntur fratres. Deut. 17. Non poteris alterius gentis hominem regem facere quod non sit frater tuus. Affectu et sic omnes amici et qui habent eundem affectum dicuntur fratres. 2. Cor. 12. Ego quod non inueni titum fratrem meum etc. Religionem. et sic omnes christiani qui habent unam regulam uite dicuntur fratres. Mat. 23. Fratres estis etc. ps. Ecce quod bonum et quod iocundum habitare fratres in unum etc. Littere autem omnes homines dicuntur fratres: quod ab uno deo gubernati et educati. Malach. 2. Nunquid non unus est pater omnium nostrum etc.

Consequenter cum dicit. (Que autem dico uobis etc.) Confirmat per iuramentum quod dixerat. Quasi dicit. Ea que nunc scribo uobis de me ecce in manifesto sunt. quod non mentior. Et hoc dico coram deo. id est teste deo. Jurat autem hic apostolus non ex leuitate: sed ex necessitate istorum quibus necium erat ut crederent. Nisi enim hoc faceret non crederet ei. 2. Cor. 1. Coram deo in christo loquimur. Roman. 1. Testis est mihi deus etc. Quid ergo dicit dominus. Sit firmo uester est. non non: quod amplius est a malo est. Dominus est: quod est a malo eius qui non credit uel a malo pene quo cogitur quis iurare.

Consequenter cum dicit. (Deinde ueni etc.) Ostendit quomodo fuit approbatus ab alijs ecclesiarum iudee. Ubi tria facit. Primo ostendit ubi fuit conuersatus quod in cilicia. Unde dicit. Deinde ueni in partes syrie et cilicie. scilicet prius uenit etiam fuit natus: quod dicitur Act. 22. Erat autem paulus a tharso cilicie etc. Secundo quomodo fuit cognitus ab eis: quod non facie sed auditu tamen et fama. Unde dicit. Erant enim ignoti facie ecclesiarum iudee que erant in christo. id est in fide christi. 2. Cor. 6. Sicut qui ignoti et cogniti. Unde patet quod ecclesie iudee non docuerunt me. Tantum enim auditum habebant. scilicet de me per famam: quoniam qui persequeretur nos etc. Tertio quomodo approbatus est ab eis: quod in me glorificabant deum. id est in mea conuersione magnificum probabant qui gratia sua me conuertit. Esa. 43. Glorificabit me bestia etc. **CAP. II.**

Deinde post annos quattuordecim iterum ascendi hierosolimam cum barnaba assumpto et tito. Ascendi autem semper reuelationem et contuli cum illis euangelium quod predicabo in gen-

ribus. Secorsum autem his qui videbantur aliquid esse: ne forte in vacuum currem aut cucurrissem. Sed neque titus qui mecum erat cum esset gentilis compulsus est circumcidi. sed propter subintroductos falsos fratres: qui subito iterum explorare libertatem nostram quam habemus in christo iesu: ut nos in seruitutem redigeret. quibus neque ad horam cessimus subiectioni: ut veritas euangelij permaneat apud vos.

Postquam apostolus in precedenti capitulo comedauit auctoritatem euangelice doctrine secundum seipsum. nunc in isto capitulo comedat ipsam ex parte aliorum apostolorum et sua simul. Et circiter hoc duo facit. Primo comedat auctoritatem sue doctrine ex approbatione aliorum apostolorum. Secundo ex exemplo sui et aliorum apostolorum ibi. (Nos natura indei non ex gentibus etc.) Circa primum duo facit. Primo ostendit quod alij apostoli approbauerunt suam doctrinam. Secundo ostendit quod libere reprehendit alios apostolos in his que contrarium sue doctrine dicebant ibi. (Cum venisset petrus etc.) Circa primum duo facit. Primum agit de collatione quam habuit cum apostolis. Secundo insinuat quod inde secutum sit ibi. (Sed neque titus etc.) Circa primum duo facit. Primum ponit circumstantias ipsius collationis. Secundo ponit ipsam collationem ibi. (Et contuli cum illis etc.) Quartum ad primum tangit quattuor circumstantias. scilicet tempus locum testes et motum ipsius. Describit autem tempus. cum dicit. (Deinde post annos quattuordecim.) (Sed contra est: quod apostolus fuit conuersus primo anno post passionem christi. Et post tres iuit in hierusalem et sic sunt quattuor: hic dicit post annos quattuordecim iterum iuit in hierusalem: et sic fuit decem et octo. Et tunc iuenit petrum in hierusalem. Et hoc non potest esse: quod petrus sedit in antiochia septem annis. in Roma vero viginti quatuor annis. Et sic decem et octo et septem sunt viginti quatuor anni antequam iret romam: et romam moratus est viginti quatuor annis. Ergo uixisset petrus post passionem christi quinquaginta annis: quod est falsum: quod quadragesimo anno a passione christi passus est petrus romam ut in hystoria habet quod fuit tempore neronis. (Respondeo. dicendum quod cum dicitur. deinde etc. non est intelligendum quod post tres annos iterum elapsi sint quattuordecim anni antequam iret in hierusalem: sed quod anno quartodecimo sue conuersionis iterum ascendit: nec sunt addendi supra istos quattuordecim septem anni quibus petrus rexit ecclesiam antiochenam: quia ante istos annos incepit regere: cum antiochia sit prope hierusalem: potuit esse ut aliquando petrus iuisset in hierusalem: et tunc paulus iuenerit eum ibi. Et sic colligitur ex hystoria quod post annos quattuordecim petrus venit romam: tempore claudij imperatoris et existens ibi viginti quatuor annis compleuit numerum trigintanoue annorum et mortuus est quadragesimo anno post passionem domini. Dicit autem signat quattuordecim: ut ostendat quod non indigebat apostolorum instructione si quattuordecim annis fuit sine eis.)

Locum vero describit cum dicit. (Hierosolimam.) Et dicit ascendit quod in alto posita est. Ascendit autem hierosolimam: ut ostendat se deo dare cum propheta quod dicit. Esa. 2. De syo exibit lex etc.)

Testes describit cum dicit. (Cum barnaba assumpto tito.) Barnabas iudeus erat titus vero gentilis. Cum eis ergo ascendit. ut haberet testes sue doctrine. Et ut in nullam partem siue iudeorum siue gentiliu ostendat se declinare. Deutr. 17. In ore duorum vel trium stat omne verbum.

Motuum autem describit cum dicit. (Secundum reuelationem dei.) i. deo reuelate et precipiente sibi quod ascenderet in hierusalem. Ex quo colligi potest quod omnes actus apostolorum et motus fuerunt secundum instinctum spiritus sancti. Job. 37. Nubes spargunt lumen suum etc.

Consequenter cum dicit. (Et contuli etc.) Agit de ipsa collatione. ubi tria facit. Primum manifestat maiorem suam quam contulit. Secundo personas cum quibus contulit. Et tertium causam propter quam contulit. Ad deum quod contulit fuit euangelium. Et ideo dicit. Contuli cum illis euangelium dei etc. personarum quibus contulit: sunt maiores et excellentiores iterum apostolos dicentes. (Secorsum autem cum his etc.) Sed causa utilitas et necessaria. scilicet inuacuam etc. Quartum ad primum dicit. Ascendi hierosolimam ubi contuli cum illis tanquam cum amicis et paribus euangelium quod predicauit in gentibus. non ut adiscerem: quod iam doctus eram a christo: non ut certificarer: quod sic certus sum quod si angelus diceret contrarium non crederem: ut patet supra primo capitulo. Sed contuli propter duo. scilicet ad insinuandam unitatem doctrine mee cum doctrina aliorum apostolorum. prout Cor. 1. Idipsum dicatis omnes etc. Contulit ergo cum eis quasi idem verbum cum eis: sed non partes habuit. Item ad vitandum calumniam aliorum. Aplos. 18. quod non fuerat conuersatus cum christo nec edoctus ab apostolis: sed statim post conuersionem suam incepit predicare: et quod erat odio factus iudeis: et spualiter de uocatione gentium: et quod non debebat suari legalia. Sic ergo contulit euangelium. Sed cum quibus hoc fecerit ostendit subdeus. Secorsum autem his etc. Quasi dicat. Non cum oibus: sed cum his qui erant iterum alios alicuius auctoritatis et momenti. scilicet cum petro iacobo et iohanne: et alijs magnis. Eccl. 9. Luz sapietibus et prudentibus tracta etc. Sed secorsum etc. non quod turpia vel falsa cum eis tractaret ac conferret sicuti heretici faciunt: sed quod sciebat ibi esse iudeos calumniantes propterea quod de legalibus docuerat. Et ideo ne uitas pateret calumnie cum illis secorsum contulit quod non caluniantem. puer. 25. Lam tuam tracta cum amico tuo. et secretum extraneo ne reueles etc. Eccl. 11. fiallici. 8. Loquere extraneo ne facias consilium etc. Sic ergo patet et maiorem collationem et personam. (Segitur causa quod fuit. scilicet ne in uacuum currem aut cucurrissem. i. ne reputarer predicasse inutiliter. Uocat autem predicationem suam cursum propter velocitatem sue doctrine: quod in modico tempore a hierusalem usque in ylericum et usque in hispaniam predicauit euangelium. Unde posset dici de eo illud ps. Uelociter currit fimo eius. et 2. Thessal. 3. Fratres orate pro nobis: ut fimo domini currat etc.) (Sed nunquam dubitabat quod in uacuum curreret. (Domini est quod sibi non dubitabat: sed illis quibus predicauerat: quod nisi ab illis firmiter teneret suam doctrinam quod ad illos inuacuam cucurrisset. et ideo uoluit conferre cum eis. ut dum scirent auditores quod doctrina sua concordaret cum doctrina aliorum apostolorum et approbarent ab eis firmiter eius doctrinam teneret: et quod ad eos non in uacuum curreret prout Cor. 9. Ego sic curro non quasi in incertum.)

Consequenter cum dicit. (Sed neque titus etc.) Ostendit quod secutum sit ex collatione cum apostolis hita. Et ponit tria que ideo secuta sunt. scilicet quod a sua sententia non recessit: et quod sue doctrine nihil superadditum fuerit ibi. (Ab his autem que videbant etc.) Tertio quod sua doctrina approbata est ibi. (Sed et cum uiderent etc.) Circa primum duo facit. Primum ostendit quod non recessit a sua sententia in quadam particulari. Secundo ostendit quod et in nullo alio recessit ab ea ibi. (Sed propter introductos etc.) Dicit ergo. Dico quod ita contuli cum eis de doctrina euangelij quod ex hoc secutum est quod doctrina mea et sententia firma permansit. scilicet de legalibus non obstruendis. scilicet quod gentiles non cogentur ad seruandum legalia: item quod neque titus qui mecum erat: cum esset et gentilis compulsum est circumcidi: sed susceptus est ab apostolis in societate icircumcisionis. Unde tunc data est sententia ab apostolis de legalibus non obstruendis: sicut habet Act. 15. Redit autem quod post passionem christi non debet seruari legalia assignata a chrysolomo talis. Manifestum est enim. quod istum quod fit de aliquo permissione seu federe tenet tamen quodlibet completum istius permissionis et federis iterum dei et fideles homines. unde abraam accepit circumcisionem in signum permissionis: ut dicit Gen. 17. Et quod christi pacta passione soluta fuit permissionis et completum fedus. ideo post passionem non tenet nec ualere circumcisi. Sic ergo patet quod non recessit a sententia sua in hoc quod permitteret circumcidi titum.

Ad galathas

Cōsequēter ostēdit q̄ in nullo alio etiā recessit ab ea cuz dicit. (Sed p̄pter subintroductos rē.) Littera autē ista est diuersa in diuersis r̄ obscura. r̄ legi sic. Tu dicis q̄ nō p̄misi circūcidi titū: sed quare nō permisi? Nōne alibi p̄misi Thimotheū: sicut legi Act. 16. Ad hoc potest sic respōdere apls. qz tūc tēporis quādo thimotheus fuit circūcīsus. idifferēs erat circūcīso. Utrū. s. seruare vel non: s̄ modo cū agerēt de tito erat specialis questio de circūcīfione quā ego dicebā nō debere seruari. Unde si p̄misi sem eū circūcidi egomet diffiniuissem q̄nēs r̄ fuisset tractum in cōtrariū v̄pote iā determinatā. Et iō dicit. Dico q̄ nō solū nō p̄misi ipm circūcidi ab illis q̄bus neq; ad horā cessim⁹ subōni. s. vt gētes subderent legi. Et hoc p̄pter subintroductos a dyabolo vel a phariseis falsos fratres. q̄ se fingunt amicos. z. 1. Cor. 12. Periculū in falsis fratribus. Qui. s. fratres falsi subintroierūt in locū vbi erāt apls: latēter explorare. i. ad explorādūz libertatē n̄ram a peccato r̄ lege. z. 1. Cor. 3. Ubi spūs dñi: ibi libertas. Ro. 8. Nō enī accipietis spm̄ s̄uitutis rē. ifra. 4. Ut eos qui sub lege erant redimeret. Quā. s. libertatē habemus in x̄po iesu. p̄ fides x̄pi. ifra. 4. Nō estis ancille filij sed libere. Et ad hoc subintroierunt vt in seruitutē legis r̄ carnaliū obseruariū redigerēt sicut ante passionē x̄pi quod nō est faciēdū: qz fundamētū aliud nemo potest ponere rē. p. 1. Cor. 3. Et hoc vt veritas euāgely p̄maneat apud vos. Quasi dicat. In nullo cessimus eis p̄pter hoc ne. s. occasiōē daremus eis qui sine circūcīfōe dicebāt vos nō posse saluari. qd̄ est contra veritatē euāgely qd̄ p̄dicauit vobis. Ambz. aut aliter legit Scdm̄ p̄missa enī habet q̄ ideo ad horā nō cessit p̄pter subintroductos. Ex quo sequitur q̄ nisi fuissent subintroduciti falsi fratres cessisset eis de legalīū obseruatōe. Et ideo p̄pter hoc nō fuit qz p̄pter hoc nō cessisset eis: sed propter ipsaz veritatē. Ideo dicit Ambro. q̄ littera est falsa r̄ sup̄fluit ibi neq;. Unde vult q̄ nō sit ibi neq;. Et tūc ē sensus Nō p̄misi circūcidi titū: s̄ thimotheū p̄misi circūcidi p̄pter subintroductos falsos fr̄es in loco vbi eraz cuz thimotheo r̄ alys q̄ subintroierūt rē. Qd̄ cū facere nequiuissent pplm̄ in seditiōē cōtra nos icitare moliebant. Quibus. s. falsis fratribus p̄pter hoc cessimus ad horā subōni in scō circūcīfionis: circūcīdēdo thimotheū vt veritas euāgely p̄maneat rē. que h̄z q̄ nec circūcīfio aliquid cōfert neq; p̄putiū: s̄ fides. Sicut autē sp̄alis causa quare thimotheus circūcīsus fuit r̄ nō titus: qz thimotheus fuit ex patre gētili r̄ matre iudea. titus vō ex vtroq; parēte gentili. Et sentētia apli erat q̄ q̄ ex aliquo parēte iudeo nati fuerāt circūcīderent. q̄ vō totalr̄ ex gētilib⁹ parētib⁹ nati eēt nullo mō debeāt circūcīdi. **Lectio.** II.

Ab his autem qui videbantur esse aliquid quales aliquādo fuerit nihil me interest. Deus enim personā hominis non accipit. Abi enim qui videbantur esse aliquid nihil contulerunt: sed econtra cuz vidissent q̄ creditum est mihi euangelium p̄putij sicut r̄ petro circūcīfionis. qui enim operatus est petro in apostolatū circūcīfionis operatus est r̄ mihi inter gentes: r̄ cuz cognouissent gratiaz que data est mihi: iacobus r̄ cephas r̄ ioannes qui videbantur columne esse. dextrās dederūt mihi r̄ barnabe societatis: vt nos in gentes: ipsi autem in circūcīfione: tantum vt pauperum memores essemus. Quod

etiam sollicitus fui hoc ipsum facere.

Cōstēso q̄ apls in nullo recessit a snia sua in collatiōe predicta. hic cōsequēter ostēdit q̄ nihil sue doctrine p̄ alios aptos superadditū fuit. Et circa hoc duo facit. Primo enī describit conditionē aploz: nihil ei addere valētū. Scdō p̄sequit̄ p̄positū ibi. (Mibi enī qui rē.) Cōditionē autē illoz describit ex tribus. Primo ex auctoritate quā habebāt in ecclia que est magna. Et q̄tum ad hoc dicit. Ab his autē rē. littera defectiua est. Uñ d̄z suppleri sic. Ab his autē. s. petro r̄ ioanne. Quasi dicat. Licet ad horā cesserim eis. nihil tñ accepi ab eis potestatis vel doctrine. Et si ab his nihil accepit: multo minus ab alijs. (S̄ notādum est q̄ hoc q̄ dicit. Qui videbant aliquid eē. si hoc itelligat̄ s̄z gratiam dei que in ipsis erat. sic v̄z ē q̄ fm̄ hāc magni erāt. qz quos iustificauit hos r̄ magnificauit. vt d̄ Ro. 8. Si vō itelligat̄ aliquid esse fm̄ seipos. sic falsus est: qz fm̄ hoc nihil erāt. Nam si fm̄ se aliquid eē viderent semp̄ fuissent magni: qz qd̄ p̄ se inest semp̄ inest. Uñ cū nō fuerint semp̄ magni nō fm̄ se videbant aliquid esse. Scdō describit eoz cōditionē ex statu eoz ante cōuersiōēz quā habuerūt in synagoga. Et hūc statū caute ostēdit fuisse abiectū r̄ vilem. Unde dicit quales aliqui fuerāt: qz rustici pauperes ydeo r̄ sine litteris erāt. p. 1. Cor. 1. Nō multi sapientes fm̄ carnē rē. S̄z quales fuerint. nihil. i. nō mea interest. s. referre. Et h̄ forte itroduc̄ vt cōsiderātes statū quē illi hūerūt in synagoga q̄ nlls hūit r̄ stat⁹ pauli q̄ magn⁹ fuit: māifeste coḡscat̄ q̄ paulus i snia q̄m̄ ad legalia sit eis p̄ferēd⁹. r̄ p̄fti cū paulus in statu ecclie x̄pi eis equaret. ita q̄ paulus eos in statu synagoge ante cōuersiōē p̄cedebat in statu: post cōuersiōē eis equalis erat. Uñ cū agebat̄ de synagoga magnis erat standū snie pauli q̄ alioz: s̄z cū de euangelio ageretur standū erat snie sue sicut snie alioz. Et sicut alij non erāt magni per legalia sed p̄ x̄pm: sic r̄ apls per x̄pm magnus erat in fide r̄ nō per legalia. Tertio describit eoz cōditionē ex diuina electiōe. r̄ q̄tum ad hoc dicit. Deus enī personā rē. Quasi dicat. Ideo magni sunt: qz deus eos magnificauit nō attēdēs ad merita vel demerita eoz: s̄ ad ipm̄ qd̄ facere itēdit. Et iō dicit. Deus p̄sonā hoīs nō accipit. i. nō cōsiderat magnā vel paruā. Sap. 6. Pusillū r̄ magnū ipse fec̄ rē. S̄z sine p̄sonaz acceptiōe ad salutē oēs vocat. nō iputans illis delicta eoz. r̄ hoc quia trāserunt. z. 1. Cor. 5. Uetera trāserunt rē. ps. Nec memor ero nominū eorum rē. Et ideo dicit petrus. Act. 10. In vitate comperi q̄ non est p̄sonarum acceptio rē. Circa hoc sciēdum ē q̄ accipere p̄sonam proprie ē in aliquo negotio attēdere q̄si regulam ipsius negocij: conditionē p̄sonē nihil faciētē ad negociū. puta. cū ideo do beneficiū alicui: qz est nobilis siue pulcher. Nobilitas enī seu pulchritudo nil facit ad hoc q̄ habeat bñficiū. Si vō cōditio p̄sonē facit ad negociū sic cōsiderādo illā cōditionē in facto illo nō accipio p̄sonā sicut si ideo do bñficiū alicui: qz bonus est r̄ bñ defuit ecclie: qz bñ litteratus r̄ honestus: nō sum acceptoz p̄sonē. Nil ḡ est proprie accipere p̄sonam q̄ cōsiderare cōditionē p̄sonē nil faciētē ad negociū. Cum ḡ deus in opibus suis r̄ bñficijs nihil p̄existēs ex parte creature respiciat: qz ipsuz qd̄ est creature est effect⁹ sue electiōis: s̄z respiciat solū q̄si p̄ regula bñplacitū volūtatis sue fm̄ quā oia opatur r̄ nō fm̄ aliquā cōditionē p̄sonē. vt dicitur Eph. 4. Manifestū est q̄ nō accipit p̄sonā hominis.

Cōsequēter descripta cōditioe illoz ostēdit p̄positū. scz q̄ nil ei addere potuerūt. Et iō dicit. Mibi autē q̄ videbant aliquid eē nihil contulerūt. Quasi. d. Licet eēt magne auctoritatis: tñ nil addiderūt doctrine mee nec p̄trati: quia sicut supra dictuz est neq; ab homine accepi euangeliuz neq; p̄ hominē didici. Ho. autem. liter legit. Quales aliquando

fuerunt etc. Quasi dicat. Nō p̄tinet ad me referre statū eorū ante cōuersionē: quales. s. fuerunt: qz hoc nihil refert cū ego fuerim ipsi? ecclie etiā p̄secutor: et tām d̄s elegit me et magnificauit. et hoc qz d̄s p̄sonā hoīs nō etc.

¶ Cōsequēter cū dicit. (S̄z ecōtra cū vidissent etc.) Ostendit quōd eius snia sit approbata ab apl̄s. Et circa hoc tria facit. P̄mo ponit causāz approbatiōis. Sc̄do insinuat ipsaz approbatiōē ibi. (Jacob⁹ et cephas etc.) Tertio addit q̄ndam cōditionē approbatiōis interpositā ibi. (Tm̄ vt pauperes etc.) Causaz aut̄ approbatiōis ponit duplices q̄ mouit apostolos approbare sniam apostoli. s. p̄dicatiōis offiī apostolo iniunctū a x̄po: et effc̄m̄ iniuncti officij ibi. (Et cū cognouissent etc.) Circa p̄mū p̄mo ponit officij iniunctū qd̄ mouit eos ad approbādum. Sc̄do officij manifestatiōez ibi. (Qui enī operatus est etc.) Dicit ergo. Dico q̄ illi qui videbātur aliquid esse nihil mihi cōtulerūt: s̄z potius contra opinionē aduersariorū qui ascēderāt extra me in hierusalē ad apostolos pro ipsa q̄ōne: me ipsi apostoli approbauerūt: et hoc cum vidissent q̄ creditū est mihi euāgelium: id est officij p̄dicatiōis p̄p̄tū. i. iniunctū in circūcisiōis. s. gentilibus. Jere. 9. Omnes gētes habēt p̄p̄tū. omnis autē domus etc. Sicut et petro cōmissa est auctoritas: vt p̄dicaret iudeis tantū et paulus gētib⁹: s̄z postmodū et petrus p̄dicauit gētib⁹ et paulus iudeis. S̄z qz aliquis posset dicere. vnde cōstat nobis q̄ tibi sit cōmissum euāgelium in gētib⁹: ideo interponēs dicit q̄ p̄ op̄ationes c̄bz̄i st̄i. Sicut enī p̄z q̄ petrus accepit euāgelium a x̄po p̄pter mirabilia que x̄ps fecit per eum: ita p̄z q̄ ego ab ipso accēpi propter miracula que x̄ps operatus est et op̄atur in me. Et ideo dicit. Qui op̄atus est petro etc. i. qui petrum fecit apostolū in iudea. s. x̄ps: ipse me fecit apostolū in gētib⁹. Et hec est causa que mouet eos. S̄z qz nō sufficit iniunctio et auctoritas p̄dicandi nisi homo p̄ bonā sciam et discretā eloquētiā ipsam exequatur: et p̄ bonā vitā cōmēdet: ideo addit vsūm sue auctoritatis seu officij effectū dicens. Et cū cognouissent gratiā dei etc. Et est littera suspensiuā. i. cū vidissent q̄ gratiosa et fructuosa eēt p̄dicatio mea: tūc Jacobus et cephas et iohannes etc. In quo notat̄ approbatio seu societas facta cū eis et paulo. Et p̄mo ponunt p̄sonē inter quas facta est societas que sunt iacob⁹ et cephas. i. petrus et iohānes. Et p̄mittitur iacob⁹: qz erat ep̄scopus hierosolymorū. vbi hec facta sunt. Iohānes autē: iste fuit iohānes euāgelista qui nō deseruit iudeā vsq̄ ad tempus vespasiani. qui videbantur colūne esse. Metaphorice dicit̄ hoc. i. sustentatio totius ecclie. Sicut enī totū edificij sustentatur p̄ colūnas: ita p̄ istos tota ecclia iudeorū sustentabatur et regēbatur. Et de istis colūnis dicit̄ in ps̄. Ego cōfirmāui colūnas ei⁹. i. apostolos ecclie. Cantico. 5. Trura illius colūne marmoree que fundate sunt super bases aureas. Isti. s. ex vna parte dederūt dexterās societatis. i. cōsenserunt in societatez mihi et barnabē. In quo designāt̄ p̄sonē ex alia pte. p̄ hoc autē q̄ dederūt sibi dexterās significat̄ q̄ p̄ manus se acceperūt in signū cōiunctiōis et vnitatē opinionis. Sc̄do ostēdit̄ societatis tenor seu cōditio eū dicit. Ut nos in gētes: ipsi autē in circūcisiōez. s. p̄dicarēt. Quasi dicat. Facta fuit inter nos cōiunctio et vniō: ita tñ q̄ sic oēs fideles obediūt petro i circūcisiōē. i. in ecclia iudeorū fidelium: ita oēs gētiles q̄ uersi fuerūt ad x̄p̄s obediēt barnabē et paulo. hoc tñ apposito vt nos essemus memores pauperū x̄pi qui. s. viderāt omnia bona sua et p̄ciūz eorū ad pedes apostolorū posuerant p̄pter x̄p̄m pauperes effecti. Quod qdē sollicitus sui hoc idē facere nō minus affectus q̄ ipsi ordinauerūt: sic apparet. Ro. 15. et p̄. 1. Cor. 6. et 2. Cor. 8. et 9. Rō autē quare cōsuetudo p̄mitiue ecclie de venditione possessionū seruabatur in ecclia ex circūcisiōē et nō in ecclia

ex gētib⁹ hec est: qz fideles iudei cōgregati erāt in hierusalē et in iudea que destrueda in breui a Romanis erat vt postmodū rei p̄bauit euentus. Et iō voluit d̄s vt ibi possessiones nō refuarent vbi p̄māsurū nō erāt. Ecclia vō gētiū firmāda erat et augēda. Et iō vsilio sp̄s̄fici factū est vt in ea possessiones nō viderent. ¶ Lec. III.

¶ Cum autem venisset Petrus antiochiam in faciem ei restiti: quia reprehensibilis erat. Prius enim q̄ venirent quidam a iacobo cum gentibus edebat. Cum autem venissent subtrahere et segregabat se: timens eos qui ex circūcisiōe erant: et simulationi eius cōsenserunt ceteri iudei: ita vt et barnabas duceretur ab eis in illam simulationem: sed cum vidissem q̄ nō recte ambularent ad veritatem euāgelij. Dixi cepe coram omnibus. Si tu cum iudeis sis: gētiliter viuis et nō iudaice: quomodo gentes cogis iudicare?

¶ Supra apostolus ostēdit q̄ ipse nil vtilitatis accepit ex collatiōe habita cum dictis apostolis. hic vero ostēdit q̄ ipse alijs profuit. Et p̄mo ostēdit quomodo profuit petro in corrigēdo eum. Secundo manifestat ea que dixit ibi. (Prius enī q̄ veniret etc.) Dicit ergo. Vere ipsi mihi nihil cōtulerunt: s̄z ego potius cōtuli eis: et sp̄aliter petro: qz cum venisset petrus antiochiam vbi erat ecclia gētiū ego restiti ei in faciem. i. manifeste. Ecclie. 4. Ne reueraris p̄ximū in casu suo: ne retineas verbum etc. Vel in faciem. id est nō in occulto tanq̄ detrahēs et timēs: s̄z publice et vt par ei. Leui. 19. Nō oderis frēm tuū in corde tuo: s̄z publice argue eum etc. Et hoc ideo quia reprehensibilis erat. ¶ S̄z contra quia hoc fuit post acceptam gratiā spiritus sancti: sed post gratiā spiritus sancti nullo modo peccauerunt apostoli. ¶ Respōdeo. dicēdum est q̄ post gratiā spiritus sancti nullo modo peccauerunt mortāl̄ apostoli: et hoc donum habuerunt per potētiam diuinā que eos cōfirmauerat. ps̄. Ego cōfirmāui colūnas eius etc. Peccauerunt tamē veniāl̄: et hoc fuit eis ex fragilitate humana. p̄. Joā. p̄. Si dixerimus: quia peccatum nō habemus: sc̄z veniale. ipsi nos seducimus etc. Qu vero dicitur in glo. Restiti ei tanq̄ par. Dicēdum est q̄ apostolus fuit par petro in exercitiōe auctoritatis: nō in auctoritate regiminis. Ex p̄dictis ergo habemus exemplum. p̄lati quidem humilitatis: vt nō dedignēt̄ a minoribus et subditis corrigi: subditi vero exemplum celi et libertatis vt nō vereant̄ p̄latos corrigere p̄sertim si crimen est publicum et in periculum multitudinis vergat.

¶ Cōsequēter autē cum dicit. (Priusq̄ veniret etc.) Manifestat ea que dixit. Et p̄mo hoc quod dixit euz reprehensibilem esse. Secundo vero hoc quod dixit petrum reprehendisse ibi. (Sed cum vidissem etc.) Circa p̄mū tria facit. P̄mo ostēdit quid petrus sentiebat. Secundo quid faciebat ibi. (Cum autē venisset etc.) Tertio quid inde sequebatur ibi. (Et simulationi eius etc.) Dicit ergo circa p̄mū q̄ petrus sentiebat legalia nō esse seruanda. Et hoc factū ostēdebat: quia priusq̄ venirent quidam iudei: scilicet zelantes p̄ legalibus a iacobo hierosolymitane ecclie ep̄scopo. edebat: scilicet petrus cum gentibus. id est indifferenter vtebatur cibis gentiliū. et hoc faciebat: ex instinctu spiritus sancti: q̄ dixerat ei. Quod deus sanctificauit tunc commune dixeris. vt habetur Actū. 10. Ut ipse ibidem dixit iudeis. qui contra eum insurrexerunt: quia cum in

Ad galathas

circūcisus comedisset quasi rationem reddēs. Quid autēz faciebat ostēdit dicēs: q̄ cū erat cū iudeis subtrahēbat se a consortio fidelium qui fuerant ex gentibus: adherēs iudeis tantum: et congregans se cū eis. Et ideo dicit. Cū autēz venissent. s. a iudea subtrahēbat se Petrus a gentibus conuersis: et segregabat se ab eis. Et hoc ideo: quia erat timens eos qui ex circūcisione erāt. i. iudeos. non quidem timore humano siue mūdano: sed timore charitatis: ne. s. scandalizārētur: sicut dicitur in Hlo. Et ideo factus est iudeis tanq̄ iudeus: simulans se cum infirmis idez sentire: s̄z tamē inordinate timebat: q̄z veritas nunq̄ dimittēda est p̄pter timorem scandali. Quid autē ex hac simulatione sequēbatur subdit dicēs: q̄ simulationi eius. s. petri cōsenserunt ceteri iudei qui erant antiochie discernētes cibos et segregantes se a gentibus: cum tamē ante simulationē h̄s hoc nō fecissent. Et nō solum illi cōsenserunt petro: sed ita fuit illa simulatio in cordibus fidelium: vt etiā barnabas qui mecum erat doctor gentium et cōtrarium fecerat et docuerat duceretur ab eis in simulationē subtrahens se ab eis scilicet gentibus. Et hoc ideo: quia s̄m q̄ dicitur Eccl. io. Qualis est rector ciuitatis rē. Et ibidez. Secunduz iudicem populi. rē.

Cōsequēter cum dicit. (Sed cūz vidissem rē.) Manifestat ea que dixerat de reprehensione pauli qua petrus reprehēdit. Et circa hoc tria facit. Primo ponit causas reprehensionis. Secūdo reprehēdēdi modū. Tertio reprehensionis verba. Occasio autē reprehensionis est nō leuis: sed iusta et vtilis: scilicet periculus euangelice veritatis. Et id dicit. Sic petrus reprehēdibilis erat: sed ego solus cūz vidisēz q̄ nō recte ambulārēt illi qui sic faciebāt ad veritatem euangelij. quia per hoc peribat veritas si cogērentur gētes seruare legalia: vt infra patebit. Quod autē recte nō ambulārēt ideo est: q̄z veritas maxime vbi periculus iminet d̄z publice p̄dicari: nec fieri cōtrariuz p̄pter scandaluz aliorū. Matt. io. Quod dico vobis in tenebris dicite in lumine. Mat. 26. Semita iusti recta est: rectus callis iusti ad ambulandū. Modus autē reprehēdēdi fuit conueniens quia publicus et manifestus. Unde dicit. Dixi cephe. id est petro coraz omnibus: quia simulatio illa in piculum oīuz erat. p̄ Thimo. 5. Peccatus coraz omnibus argue. Quod intelligēdus est de peccatis manifestis et nō de occultis: in quibus d̄z fuari ordo fraterne correctiōis. Cuiusmodi autem verba apostolus dixerit petro cum euz reprehēderet subdit dicēs. Si tu iudeus cum sis rē. Quasi dicat. O petre: si tu cum iudeus sis natione et genere gētiliter et nō iudaice viuas: id est gētiuz et nō iudeoz rituz seruas cūz scias et sentias discretione ciboz nihil cōferre. quomodo cogis gētes nō quidez imperio s̄z tue cōuersationis exemplo iudicare. Et dicit cogis: quia s̄m q̄ leo papa dicit. Validiora sunt exēpla q̄z verba. In hoc ergo paulus reprehēdit petrum q̄ cūz ipse eēt instructus a deo cum iudaice non viuere ne cibos discerneret. Actuz. io. Quod deus sanctificauit tu ne cōe dixeris. Ipse cōtrariuz simulabat. **C** Sciendum est autem q̄ occasione istoz verboz non parua conuersionis est orta iter hieronymuz et augustinus. Et s̄m q̄ ex eoz v̄bis aperte colligitur: in quattuor discordare videntur. **C** Et p̄ in tempore eoz quādo scilicet seruari debuerunt. Nam hieronymus duo tempora distinguit. vnū ante passionē christi: aliud post passionē. Vult ergo hieronymus q̄ legalia ante passionē christi viuā erant: id est habētia virtutē suā. inq̄tum scilicet p̄ circūcisionem tolleretur peccatus originale et p̄ sacrificia et hostias placabatur deus. Sed post passionē nō solum dicit ea non fuisse viuā vel mortua: s̄z quod pl̄s est ea fuisse mortifera. et q̄ quicūq̄ post passionē christi ea seruauit peccauit mortaliter. Au-

gustinus vero distinguit tria tempora. Unum tēpus ante passionē christi et concordans cūz hieronymo dicit isto tempore legalia viuā fuisse. Aliud tempus est post passionem christi imediate ante grām diuulgatāz sicut tempus apostoloruz in p̄ncipio: in quo tempore dicit Augustinus legalia mortua fuisse: s̄z tamē non mortifera iudeis cōuersis: dummodo ipa seruātes spem in eis nō ponerēt: ita q̄ etiā ipsi iudei ea seruantes tunc non peccarent. Si vero in eis spem posuissent quicūq̄ conuersi ea seruantes peccassent mortaliter: quia si posuissent in eis spēs quasi essent necessaria ad salutēz q̄tum in eis erat euacuassent gratiaz christi. Aliud tempus dicit esse post veritatem et gratiaz christi diuulgatāz. et in isto tempore dicit ea mortua et mortifera omnibus ea seruātibz. Ratio autē dictoz est: quia si iudei statim post conuersionē fuissent prohibiti ab obseruatiōne legalium: visum fuisset eos pari passu ambulare cum ydolatriis: qui statim ab ydoloruz cultura prohibebantur et legalia nō fuisse bona sicut nec ydolatriā. Et ideo instinctu spiritus sancti p̄missuz est: vt legalia modico tempore seruārētur ea itentione que dicta est. vt per hoc ostēderetur legalia tunc bona fuisse. Unde dicit Augustinus q̄ per hoc ostēdebatur q̄ mater synagoga cum honore deducēda ad tumulus erat. dum non statim post passionē christi legalia prohibita sunt. Quicūq̄z vero nō eo modo ipa seruaret non honoraret matrem synagogam: s̄z eam extumularēt. **C** Secūdo discordat predicti Hieronymus et Augustinus de obseruatione legalium q̄tum ad ipsos apostolos. Hieronymus enīz dicit q̄ apostoli nunq̄ seruabant legalia sed simulauerūt se suare vt vitārēt scandaluz fidelium: qui fuerant ex circūcisione. Et hoc quidez modo dicit simulasse paulum: quando p̄soluit votum in templo hierosolymitano. vt habetur Act. 21. Quādo circūcidit thimotheuz. vt habetur Act. 16. Et quando a Jacobo monitus quedam legalia suscepit. vt habetur Act. 15. Et hoc quidez faciētes non deludebant alios: quia faciebant hoc non inuēdētes legalia seruare: s̄z p̄pter aliquas causas: sicut q̄ gescebant in sabbato non propter obseruantiā legis s̄z propter quietē. Itē abstinebant ab immundis s̄m legē nō p̄pter obseruantiā legis: s̄z p̄pter alias causas: vt pote propter abhominatiōnē et aliquid h̄s. Augustinus vero dicit q̄ apostoli seruabant ipa legalia: et hoc intēdētes: s̄z tamen non ponētes in eis spem quasi eēt necessaria ad salutēz. Et hoc quidez licebat eis: quia fuerunt ex iudeis. Ita tamē q̄ hec seruārēt ante gratiam diuulgatāz. vnde sicut eo tempore alij iudei conuersi sine piculo seruare poterant absq̄ q̄ in eis spem ponerēt ita et ipsi. **C** 3° discordant de peccato petri. Nam Hieronymus dicit in simulatione p̄dicta petrum non peccasse. quia hoc ex charitate fecit: et non ex aliquo timore mundano: vt dictum est. Augustinus vero dicit eum peccasse venialiter: tamen hoc propter indiscretionē: quam habuit nimis inherēdo huic parti: scilicet iudeoz ad vitandum eorum scandalum. Et validius argumētum augustini contra Hieronymuz est: quia Hieronymus adducit pro se septem doctores quozum quattuor scilicet laudicentem alexandrum. origenē et didimum excludit Augustinus vt pote de heresi ifames. Alijs vero tribus opponit tres quos pro se et pro sua opinione habet. sc̄z Ambrosium. Lyprianuz: et ipsuz Pauluz qui manifeste dicit q̄ reprehēdibilis erat Petrus. Si ergo nephas est dicere in scriptura sacra aliq̄ falsum contineri non erit phas dicere Petrum reprehēdibile nō fuisse. Et propter hoc verior est opinio et sententia Augustini: quia cum dicitis apostoli magis concordat. **C** Quarto discordat in reprehēsiōne Pauli. Nam Hieronymus dicit q̄ Paulus vere non reprehēdit Petrum: sed simulatorie sicut et Petrus simula-

torie legalia seruabat. vt. s. petrus nolens scandalizare iudeos simulabat se legalia seruare: ita paulus vt nō scādalizaret gentes ostendit sibi displicere qđ petrus faciebat & simulatozie euz reprehēdit: faciētes hoc quasi ex dicto vt vtriusq; fidelib; sibi subditis puiderent. Augustinus vō dicit sicut petrū vere seruasse legalia: ita dicit paulus eum vere reprehēdisse & nō simulatozie. Sed & petrus qđ seruando peccauit. qz inde erat scandaluz apud gentiles a quibus se subtrahēbat. Paulus vero non peccauit reprehēdendo: quia ex eius reprehensione nullum scandalum sequebatur.

Lectio.

III.

Nos natura iudei & nō ex gentib; peccatores. Scientes autem qđ nō iustificatur homo ex operibus legis nisi p fidem iesu christi: & nos in christo iesu credim; vt iustificemur ex fide christi & non ex operibus legis. Propter qđ ex operib; legis nō iustificatur omnis caro.

Supra ostēdit veritatem doctrine apostolice predicate per eu ex auctoritate alioz apostolor; hic ostēdit idē ex eorum cōuersatione & exēplo. Et circa hoc duo facit. Primo ostēdit ppositum p apostolor; cōuersationē. Secūdo aduersantium obiectionē ibi. (Quia si querētes iustificare rē.) Circa primū tria facit. Primo premitit apostolor; cōditionem. Secūdo insinuat eoz cōuersationē ibi. (Sciētes autē qđ nō iustificatur rē.) Tertio infert itentā sñē ibi. (Propter qđ ex operibus legis rē.) Cōditio autē apostolor; & ēt ipsius Pauli hec ē: qđ fm nālem originem ex iudeis pcesserunt. Et hoc est qđ dicit. Nos. s. ego & apostoli alij sumus natura. i. nāli origine iudei non proseliti. 2. corinthioz. ii. Debrei sunt & ego rē. Et hec ē magna laus: qz vt dī Joā. 4. Salus ex iudeis est. Et non ex gentibus peccatores. idest nō sumus peccatores vt gētes ydolatre & imunde. Sed cōtra est qđ dicitur p Joānis. i. Si dixerim; qm peccatus nō habemus rē. qđ iudei sunt peccatores. Respondeo. dicendum est qđ aliud est peccantē esse aliud peccatorē. Nā primuz denominat actuz: 2. vero pmpitudinem siue habitum ad peccādum. Unde scriptura iniquos & grauib; peccatozum sarcinis oneratos peccatozes appellare cōsueuit. Iudei ergo ppter legem superbientes: quasi per eoz coerciti a peccatis: gentes q sine freno legis erant & ad peccandum prone peccatozes vocabant. Ephe. 4. Nō circūferamur o vento doctrine rē. Cū qđ dicat apostolus: nō ex gentibus peccatozes: exponitur. i. nō sumus de numero peccatoz q sunt inter gentes rē.

Consequenter cum dicit. (Scientes autē qđ nō iustificat homo rē.) ponit apostolor; cōuersationē. que qđem nō est in legalibus: s; i fide xpi. Et circa h duo facit. Primo exprimit rōnem apostolice cōuersatiōis. Secūdo ponit ipaz apostolicam cōuersationē ibi. (Et nos in xpo rē.) Erat qđ apostolica cōuersatio in fide & nō i legalibus. Cuius ratio ē qz licet fuerimus iudei nā & i legalib; nutriti: tñ sciētes p certo qđ nō iustificat homo ex operib; legis. idest p opera legalia nisi p fidem iesu xpi. ideo deserētes illam: cōuersamur in preceptis fidei. Ro. 3. Arbitramur enī hominem iustificari p fidem sine operib; legis. Act. 4. Nō est aliud nomē rē. Sed 5. Ro. enī. 2. dr. Nō enim auditores legis iusti sunt apud deū. s; factozes legis iustificabunt rē. Videf ergo qđ ex operib; legis iustificet hō. Rūdeo dicēdus est qđ iustificari pōt dupliciter accipi. s. iusticiā exequi & iustum fieri. Primo autē modo homo iustificat q opera iusticie facit. Nō aut iustus fit aliquis nisi a deo p gratiaz Sciēdum est ergo qđ opera legis quedam erant moralia:

quedam vero cerimonialia. Moralīa autē licet dntinerentur in lege: nō tñ poterant pprie dici opera legis cū ex nāli instinctu & ex lege nāli homo iducat ad illa. S; cerimonialia dicuntur pprie opera legis. Quantūcūq; ergo homo quo ad executionē iusticie ex moralibus iustificet: & etiā ex cerimonialibus: in q̄tum seruare ea est opus obediētie & ad mala ptineat. & sic accipit s; dictuz apostoli ad Ro. 2. Quantuz vero ad iustū fieri ex operib; legis nō iustificari homo p bec vī: qz sacramēta veteris legis nō pferebant gratiā. infra. 4. Cōuersi estis ad egena elemēta. idest gratiā nō cōferentia. neq; gratiā in se p̄tinētia. Sacramēta vero noue legis licet sint elementa materialia: non tamen sunt elementa egena. qz in se gratiam cōtinēt. Unde & iustificare possunt. Si q autē in veteri lege iusti erant nō erant iusti ex operibus legis. sed solū ex fide christi. que deus ppo suit ppiciatorē p fidē. vt dī. Ro. 3. Unde & ipsa sacramēta veteris legis nō fuerūt nisi quedā protestatiōes fidei xpi sicut & nostra sacramenta: sed differēter. qz illa sacramēta gratiam christi configurabant quasi futurā. nostra autem sacramenta pstant quasi cōtinētia gratiam presentem. Et ideo signāter dicit. qđ ex operibus legis nō iustificatur homo nisi per fidem iesu christi. qz & si olim aliqui seruantes opera legis iustificarentur. nō tamen hoc erat nisi per fidem iesu christi. Ex hac autem sciētia apostolor; quā habebant qđ iustificatio nō est per operationem legis: s; p fidem christi: concludit cōuersationē apostolor; eligentiuz fidem christi: & dimittentiuz opera legis. Unde sequitur. Et nos in christo iesu credimus. qz vt dicitur Act. 4. Non est aliud nomen datū rē. Unde sequitur. Ut iustificemur ex fide christi Ro. 5. Iustificati ergo ex fide rē. Et ne aliqs credat qđ simul cum lege christi opera legis iustificet subiungit. Et nō ex operibus legis. Roma. 3. Arbitramur enī iustificari hominem per fidem rē. Et ex hoc concludit pncipale intentum dicens qđ si apostoli qui sunt naturaliter iudei non querunt iustificari per opera legis: sed p fidē. qz nō iustificatur omnis caro ex operib; legis. nec homo potest iustificari per opera legis. Sumitur enim hic caro p homie. s. pars p toto. sicut Esa. 40. Videbit omnis caro salutare dei nostri. Dicens autem. Propter qđ rē. Cōcludit quasi a maiori. Magis enim videtur naturale qđ iudei p opera legis q̄ per fidem iustificarētur. sed hoc nō ē. Quare rē.

Lectio.

V.

Nod si querentes iustificari in christo inuenti sumus & ipsi peccatozes: nunquid christus peccati minister ē? Absit. Si enim que destruxi itez reedifico: preuaricatorez me constituo.

Postq; apostolus ostendit per cōuersationem apostolorum legalia nō esse obseruanda qđ ipse dicebat. hic mouet questionem in contrarium. Et circa hoc tria facit. Primo mouet questionē. Secūdo soluit eā ibi. (Absit rē.) Tertio solutionem eius manifestat ibi. (Ego enim per legem rē.) Primo dupliciter potest exponi fm glosaz. Primo sic. Possēt enim aliquis dicere qđ apostoli deserētes legem: viuendo ad fidez christi peccassent. Sed ex h apostolus introducit quasi quoddam inconueniens. s. christū esse auctorem peccati: qđ homines ad suam fidem vocat. Et hoc est qđ dicit. Quia idest sed: si nos apostoli querentes iustificari in ipso. idest per ipsum. s. christum: inuenti sum; idest manifeste comprobamur & ipsi apostoli peccatozes propter legis dimissionem: nunquid christus est minister peccati: idest introducens nos ad peccanduz qui nos a statu legis ad suam fidem vocauit. infra. 4. Factum sub lege vt eos qui sub lege erant redimeret. s. ab onere legis. Re-

Ad galathas

spondet apostolus. Absit. quia magis est minister iusticie. Roma. 5. Per vnius obedientiam iusti constituntur multi. p. Pe. z. Qui peccatum non fecit etc. Et qd christus non sit minister peccati abstrahens a lege veteri patet. quia si ego ipse que destruxi. s. superbiam gloriandam de lege: iterum edifico: volens redire ad gloriandam de lege: preuaricator rem me ipsum constituo: resumens que destruxi. z. Pe. z. Lanis reuersus ad vomitum etc. Josue. z. Maledictus homo qui reedificauerit iericho. Dicit autem que destruxi non ipsam legem vt manichei volunt. qz lex sancta est. Ro. 7. Sed superbiam de lege: qua dicitur Ro. 10. Querentes suam iusticiam statuere etc. Siquis autem obiciat qd cum ipse olim destruxerit fidem christi preuaricatore se faciebat eam edificans. patet responsio. quia fidem christi conatus fuit quidem destruere. sed non preualuit propter veritatem. Act. 9. Quid me persequeris. durum est tibi etc. Sed superbia legis vana erat: et ideo destrui poterat. et reedificanda non erat. Secundo modo potest exponi vt qd dicit. Inuenti sumus et ipsi peccatores vt referatur non ad dimissionem legis sicut nunc expositum est. sed magis ad ipsas legis obseruantiam. Manifestum enim est qd quicumq; qrit. profitetur se non esse iustum: sed peccatorem. Est ergo sensus. Si nos querentes iustificari in christo: ex hoc ipso qd querimus iustificari inuenti sumus: id est ratione comprobamur et ipsi peccatores fuisse: propter hoc qd legem obseruabam: nunquid iesus christus minister peccati est. vt. s. mada uerit hoies post suam passionem legalia obseruare qd sine peccato fieri non potest. Et attendendum est qd hec expositio procedit secundum opinionem Hieronymi qd ponebat statim post passionem christi legalia fuisse mortifera. Tertio modo potest exponi vt qd dicit. Inuenti sumus et ipsi peccatores: pertineat qd ad status quo lex obseruabat. non tamen qd ipsi offenderet propter legis obseruantiam: sed propter legis defectum: que peccatus auferre non poterat: vt sit sensus. Si querentes iustificari in ipso inuenti sumus et ipsi peccatores: id est peccatum habentes: lege peccatum non auferente. secundum illud Ro. 3. Causati sumus iudeos et grecos omnes sub peccato esse. Nunquid iesus christus peccati minister est vt reducat nos ad obseruantias legis in qua sub peccato eramus. Et hec expositio procedit secundum expositionem Augustini. Et respondet secundum vtramque expositionem. Absit. quia ego destruxi legem carnaliter intellectam: spiritualiter iudicando et docedo. Unde si iterum vellem edificare carnalis legis obseruantias essem preuaricator legis spiritualis. Potest et quarto modo sic exponi. Dixeram hominem non iustificari ex operibus legis. Posset aliquis dicere qd nec etiam per fidem christi quia multi post fidei christi acceptam peccant. Et hoc est quod dicit. Si querentes iustificari in christo: id est per fidem christi: inuenti sumus post fidem christi susceptam et ipsi nos fideles peccatores: id est in peccatis viuentes. nunquid iesus christus minister peccati est et damnationis. sicut minister veteris legis est minister peccati et damnationis. Non qd lex induceret ad peccatum sed occasionaliter qd prohibebat peccatum et non conferebat gratiam adiuantem ad resistendum peccato. Unde dicitur Romano. 7. Occasione accepta peccatum per mandatum etc. Sed christus dat gratiam adiuantem. Joan. 1. Gratia et veritas per iesum christum facta est. Unde nullo modo est minister peccati nec directe nec occasionaliter.

¶ Lectio.

VI.

So enim per legem legi mortuus sum: vt deo viuam: christo confixus sum cruci. Viuo autem iam non ego: viuit vero in me christus. qd autem nunc

viuo in carne: in fide viuo filij dei. qd dilexit me et tradidit semetipsum pro me. Non abicio gratiam dei. Si enim per legem iusticia. ergo gratis christus mortuus est.

¶ Dic apostolus solutionem superius assignatam manifestat. et primo ponit solutionis manifestationem. Secundo concludit principale intentum ibi. (Non abicio gratiam dei etc.) Sed attendendum est qd apostolus inquirendo procedens nullum dubium indiscussus relinquit. Et ideo verba eius licet videatur intricata tamen si diligenter aduertantur: nihil sine causa dicit. et hoc apparet in verbis positus. Ubi tria facit. Primo manifestat solutionem. Secundo explicat solutionis manifestationem ibi. (Christus crucifixus est etc.) Tertio remouet dubitationem ibi. (Quia autem viuo etc.) Quia ergo apostolus dixerat. Si enim que destruxi etc. qd intelligitur de veteri lege. posset enim ab aliquo reputari legis destructor: et per consequens iniquus sicut illud ps. Dissipauerit iniqui legem tuam. Iam apostolus vult ostendere quomodo legem destruat: et tamen non est iniquus dicens. Ego enim per legem etc. Ubi sciendum est qd aliquis dissipat legem per ipsam legem: et talis est preuaricator: legis non iniquus. Dissipatur autem lex per leges quas in lege datur aliquod preceptum locale seu temporale: vt scilicet lex illa tali tempore seu tali loco seruetur. et hoc ipsum exprimitur in lege. Si quis in illo tempore seu in illo loco lege vitur: destruit legem per ipsam legem. et hoc modo apostolus destruxit leges. Vnde destruxi inquit quodam modo leges: tamen per legem: quia ego mortuus sum legi per legem: id est per auctoritatem legis ipsas dimisi quasi legi mortuus. Auctoritas enim legis per quas mortuus est legi multis sacre scripture locis habetur. Iere. 31. tamen sub alijs verbis. Confirmabo testamentum novum super domum israel etc. Deut. 18. Prophetas suscitabit dominus de fratribus vestris etc. Et multe alie. Non est ergo transgressor apostolus leges destruendo. Vel aliter. Ego per legem scilicet spirituales mortuus sum legi carnali. Tunc enim moritur legi quando abicit legem solutus a lege. Juxta illud Romano. 7. Mortuo viro soluta est mulier a lege viri. In quantum vero apostolus subiectus erat legi spirituali dicit se mortuum legi. id est solutum a legis obseruatione. Romano. 8. Lex spiritus vite etc. Alius modus dimittendi legem sine preuaricatione esse potest. quia videlicet lex aliqua est scripta in carta. et tunc dicitur lex mortua. et est in mente legislatoris: et tunc dicitur lex viuua. Constat autem qd si aliquis secundum verbum legislatoris operaretur contra legem: et solueret legem et solueretur a lege mortua. et seruaret legem viuam secundum imperium legislatoris. Dicit ergo secundum hoc. Mortuus sum legi scripte et mortue id est solutus sum ab ea vt deo viuam. id est motus meos secundum dicta ipsius dirigam. et ad honorem eius ordinem. Lex enim statuta in scriptis aliquid tradit propter extraneos et eos qui ab eo verbotenus audire non possunt: sed his qui coram eo sunt non dicit eam scriptis: sed verbo tantum. A principio enim homines infirmi erant: ad deum accedere non valentes. Et ideo necesse fuit eis precepta legis in scriptis dare: vt per leges quasi per pedagogum manuducerentur ad hoc qd ad eo precepta eius audirent: secundum qd dicitur ifra. 3. Lex pedagogus noster fuit in christo etc. Sed postquam habemus accessum ad precepta per christum: vt dicitur Romano. 5. Non instrumur per legem de mandatis dei: sed ab ipso deo. Et ideo dicit. Per legem manuducens mortuus sum legi scripte vt viuam deo: scilicet ipsi factori legis. id est vt ab ipso instruar et dirigar.

Consequenter cum dicit. (Christo confixus sum etc.) Explicat que dixit. Dixerat autem quod est mortuus legi et quod uiuit deo. Et ista duo manifestat. Et primo quod sit mortuus legi per hoc quod dicit. Christo confixus sum cruci. Secundo quod uiuit deo cum dicit. Uiuo ego: id est non ego etc. Et primum quidem potest exponi dupliciter. Uno modo sicut in glosa sic. Quilibet homo secundum carnalem originem nascitur filius ire. Ephe. 2. Erasmus enim natura filius ire etc. Nascitur etiam in uetustate peccati. Baruch. 3. Inueterasti in terra aliena etc. Que quidem uetustas peccati tollitur per crucem christi. et confertur nouitas uite spiritualis. Dicit ergo apostolus. Christo confixus sum cruci: id est concupiscentia seu fomes peccati et omne huiusmodi mortuus est in me per crucem christi. Romanoz. 6. Uetus homo noster simul crucifixus est etc. Item ex quo cum christo confixus sum cruci et mortuus sum peccato et christus resurrexit: cum resurgente etiam resurrexi. Romanoz. 4. Traditus est etc. Sic ergo christus in nobis renouat uitam nouam destructa uetustate peccati. Et ideo dicit. Uiuo autem: id est quia christo confixus sum cruci: vigorem bene operandi habeo iam non ego sed carnem: quia iam non habeo uetustatem quam prius habui. Sed uiuit in me christus: id est nouitas que per christum nobis data est. Uel aliter. Homo quantum ad illud dicitur uiuere in quo principaliter firmat suum affectum: et in quo maxime delectatur. Unde et homines qui in studio seu in uenationibus maxime delectantur dicunt hoc eorum uitam esse: quilibet autem homo habet quendam priuatum affectum: quo querit quod suum est. dum ergo aliquis uiuit querens tantum quod suus est. solum sibi uiuit. cum uero querit bona aliorum dicitur et illis uiuere. Quia ergo apostolus proprium affectum deposuerat per crucem christi: dicebat se mortuum proprio affectu dicens. Christo confixus sum cruci: id est per crucem christi remotus est a me proprius affectus siue priuatus. Unde dicebat infra ultimo. Mihi absit gloriari nisi in cruce domini nostri etc. 2. Corinth. 5. Si unus pro omnibus mortuus est ergo omnes mortui sunt. Et pro omnibus mortuus est christus. ut et qui uiuunt iam non sibi uiuant sed ei etc. Uiuo autem: id est iam non uiuo ego quasi in affectu habens proprium bonum. sed uiuit in me christus: id est tantum christum habeo in affectu. et ipse christus est uita mea. Phil. 1. Mihi uiuere christus est et mori lucrum.

Consequenter autem cum dicit. (Quia autem nunc uiuo etc.) Respondet dubitationi que poterat esse duplex ex primo uerbo. Una est quomodo ipse uiuit et non est ille: scilicet qui uiuit. Secunda quomodo confixus est cruci. Et ideo hec duo aperit. Et primo primum. quo modo scilicet uiuit et non ipse uiuit dicens. Quia autem nunc uiuo carne etc. Ubi notandum est quod illa proprie dicuntur uiuere que mouentur a principio intrinseco. Anima autem pauli constituta erat inter deum et corpus. et corpus quidem uiuificabatur et mouebatur ab anima pauli. sed anima eius a christo. Quantum ergo ad uitam carnis uiuebat ipse paulus. Et hoc est quod dicit. Quia autem nunc uiuo in carne: id est uita carnis: sed quantum ad relationem ad deum christus uiuebat in paulo. Et ideo dicit. In fide uiuo filii dei per quam habitat in me et mouet me. Abachuc. 2. Iustus autem meus ex fide uiuit. Et nota quod dicit. In carne: non ex carne. quia hoc malum est. Secundo ostendit quod confixus est cruci dicens. Quia amor christi quem ostendit mihi in cruce moriens pro me facit ut semper ei configar. Et hoc est quod dicit. Qui dilexit me. i. Joa. 4. Ipse prior dilexit nos. Et intantum dilexit me quod tradidit semetipsum pro me et non aliud sacrificium Apocal. 1. Dilexit nos et lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Ephe. 5. Sicut christus dilexit ecclesiam

et semetipsum tradidit pro ea etc. Sed attendendum est quod ipse filius tradidit se: et pater tradidit filium Romanoz. 8. Qui proprio filio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum. Et iudas tradidit eum ut dicitur Matthe. 26. Et totum una res est: sed non una intentio: quia pater ex charitate. filius ex obedientia simul et cum charitate. iudas uero ex prodicione.

Consequenter cum dicit. (Non abicio gratias dei etc.) Infert conclusionem principalem. Et primo inducit conclusionem. Secundo manifestat modum. Dicit ergo. Ex quo tantam gratiam recepi a deo quod tradidit se: et ego uiuo in fide filii dei: non abicio gratiam filii dei: id est non repudio nec ingratum me exhibeo. i. Corinth. 15. Gratia dei in me uacua non fuit etc. Unde et alia littera habet. Non sum ingratus gratie dei. Heb. 12. Contemplantur ne quis desit gratie dei: scilicet per ingratitudinem se indignum fatendo. Modus autem abiciendi et ingratitudinis est si dicere quod lex esset necessaria ad iustificandum. Et ideo dicit. Si enim per legem iusticia: ergo christus gratis est mortuus: id est si sufficiens sit lex: id est opera legis sufficiunt ad iustificandum hominem christus sine causa mortuus est et frustra. quia ad hoc mortuus est ut nos iustificaret. i. Pet. 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est etc. Quod si hoc per legem fieri posset superflua fuisset christi mors. Sed non gratis mortuus nec in vacuum laborauit: ut dicitur Esa. 49. Quia per ipsum solus gratia iustificans et ueritas facta est ut dicitur Jo. 1. Si qui autem ante passionem christi iusti fuerunt hoc etiam fuit per fidem christi uenturi in quem credebant: et in cuius fide saluabantur.

CAP.

III.

Insensati galathe quis uos fascinauit non obedire ueritati: Ante quorum oculos iesus christus prescriptus est et in uobis crucifixus.

Consequenter autem cum dicit. (Supra confutauit apostolus uanitates et mutabilitatem galatharum per auctoritatem euangelice doctrine ostendens suam doctrinam auctenticam fuisse ab alijs apostolis: hic uero per rationes et auctoritates ostendit hoc idem: scilicet quod legalia non sunt seruanda. Et hoc dupliciter. Primo ex insufficientia legis Secundo ex dignitate eorum qui ad christum conuersi sunt. et hoc quarto cap. ibi. (Dico autem quanto tempore etc.) Circa primum duo facit. Primo premitit obiurgationem Secundo profequitur suam probationem ibi. (Hoc solus a uobis uolo etc.) Circa primum duo facit. Primo obiurgat eos attendens eorum fatuitatem. Secundo rationem obiurgationis assignat ibi. (Ante quorum oculos etc.) Primo ergo eos de fatuitate obiurgat uocans eos insensatos Unde dicit. O insensati etc. Insensatus autem proprie dicitur qui sensu caret. Sensus autem spiritualis est cognitio ueritatis. qui ergo ueritate caret proprie insensatus dicitur. Matthe. 15. Et uos sine intellectu estis. Sap. 5. Nos insensati uitam illorum etc. Sed contra. Mathe. 5. dicitur Qui dixerit fratri suo fatue etc. Sed fatuus id est quod insensatus. Ergo apostolus reus est gehenne ignis. Sed dicendum est. ut Augustinus dicit quod intelligendum est si dixerit sine causa et animo uituperandi: sed apostolus ex causa dixit et animo corrigendi. Unde dicitur in glosa. Hoc uolendo dicit. Secundo cum dicit. (Quis uos fascinauit etc.) Ostendit modum quo insensati erant effecti. Ubi notandum est quod insensatus fit aliquis multis modis. Uel quod proponitur sibi aliqua ueritas quam cognoscere possit. Uel quia et si proponatur sibi tamen nunquam eam acceptat. Uel quia ueritatem propositam uel acceptam deserit a uia ue-

ritatis recedens. et tales erant isti galathe qui veritatem fidei: quam acceperant: deserentes veritatem propositam reuerunt. supra. i. Diroz q̄ tam cito rē. Et ideo istum gradum insensationis in eis reprehendit dicens. Quis vos fascinavit rē. Ad sciendum autem quid sit fascinatio sciendum est q̄ fm̄ glosam fascinatio proprie dicitur ludificatio sensus: que per artes magicas fieri consuevit: puta cum hominem facit aspectibus aliorum appere leonem vel cornutum. et huiusmodi. et hoc etiam per demones potest fieri: qui habent potestatem mouendi fantasmata et reducendi ad principia sensuum ipsos sensus imitando. Et fm̄ hanc acceptionem satis proprie dicit apostolus. Quis vos fascinavit. quasi. d. Vos estis sicut homo ludificatus: quia res manifestas aliter accipitis q̄ sit in rei veritate. quia scilicet estis ludificati per deceptiones et sophismata. veritati non obedire: id est veritatem vobis manifestam: et a vobis receptam non videtis: nec obediendo recipitis. Sap. 4. Fascinatio nugacitatis obscurat bona. Esa. 5. Ne qui dicunt bonum malum rē. Alio modo accipitur fascinatio fm̄ q̄ aliquis ex aspectu maliuoli leditur: et maxime in vetulis: que visis videnti: et aspectu inuido fascinant pueros: q̄ ex hoc infirmantur et vomunt cibum. Duius causam volens assignare auicenna in libro suo de anima: dicit q̄ materia corporalis obedit substantie intellectuali magis q̄ qualitibus actiuis et passiuis in natura. Et ideo ponit q̄ ad apprehensionem substantiarum intellectualium: quas vocat animas seu motores orbium: multa sunt preter ordinem motus celi: et omnium corporaliu agentium. Eodem modo dicit q̄ quia anima sancta depurata ab affectibus terrenorum et carnalibus vitis accedit ad similitudinem substantiarum dictarum et obedit ei natura. Et hinc est q̄ aliqui sancti viri operantur quedam mira preter nature cursum. et sicut quia anima alicuius fedata passionibus carnalibus habet forte apprehensionem in malitia. obedit enim ei natura ad transmutationem materie in illis maxime: in quibus materia abilis est: sicut in pueris teneris contingit. Et sic contingit fm̄ eum q̄ ex forti apprehensione vetulaz in malitiam imutatur puer et fascinatur. Nec autem positio satis videtur vera fm̄ opinionem auicenne. Nam ipse posuit formas omnes corporales in istis inferioribus in fluxu a substantiis incorporeis separatis. et q̄ agentia naturalia non habent se ad hoc nisi vt disponantur tantum. Sed hoc quidem improbat a philosopho. Agens enim oportet esse simile subiecto. Non fit autem forma tantum: nec materia: sed compositus ex materia et forma. Id ergo quod agit ad esse corporaliu oportet q̄ habeat materiam et formam. Unde dicit q̄ transmutare materiam formam non potest nisi id quod habet materiam et formam. et hoc quidem vel virtute sicut deus qui actor est forme et materie vel actu sicut agens corpus reum. Et ideo materia corporalis quibus ad huiusmodi formas nec angelis nec alicui pure creature obedit ad nutum: sed soli deo. vt augustinus dicit. Unde non est verum quod auicenna dicit de huiusmodi fascinatione. Et ideo dicendum q̄ ad imaginationem seu apprehensionem hominis quia fortis est imutatur sensus seu appetitus sensitiuus que quidem imutatio non est sine alteratione corporis et spirituum corporis sicut nos videmus q̄ ad apprehensionem delectabilis mouetur appetitus sensitiuus ad concupiscentiam. et exinde corpus calefit. Similiter ex apprehensione timedi frigescit. Immutatio autem spirituum maxime inficit oculos: qui infecti rem per aspectum inficiunt. sicut patet in speculo mundo: quod ex aspectu menstruate inficitur. Sic ergo quia vetule obstinate in malitia et dure sunt. ex forti apprehensione imutatur appetitus sensitiuus: et ex hoc sicut dicitur est infectio maxime fit a venis ad oculos: et ex hoc oculis ad respectum. Unde quia caro pueri mollis est ad earum inuidum aspectum inficit et fascinatur. Et quandoque quidem ad hunc

effectus demones operantur. Dicit ergo. quis vos fascinavit veritati non obedire: Quasi dicat. Vos aliqui obedistis veritati fidei. sed modo non. ergo estis sicut pueri: qui ex aliquo inuido infecti cibum receptum vomitis. ¶ Rationes autem obiurgationis assignat dicens. (Ante quorum oculos rē.) Quod potest tripliciter legi. Uno modo fm̄ Hieronymum vt respondeat prime persone acceptioni fascinationis. alio primo acceptu. quasi dicat. Dico vos fascinatos quia ante quorum oculos rē. id est prescriptio christi quia damnatus est in mortem adeo vobis manifesta fuit ac si ante oculos vestros fuisset. Et in vobis crucifixus: id est in intellectibus vestris erat crucifixio iesu christi vt sciretis qualiter facta esset. Unde si eam non videtis modo: nec obeditis hoc contingit: quia estis ludificati et fascinati. Contra quod dicitur Lactantius. vlti. Pone me vt signaculum super cor tuum. rē. Alio modo fm̄ augustinum. quasi dicat. Recte fascinati estis: quia veritatem quam recepistis. scilicet christum per fidem in cordibus vestris euomitis sicut pueri. Et hoc quia ante oculos vestros id est in vestra presentia iesus christus prescriptus est id est expellitur et eicitur de hereditate sua. Et quod molestus deberet esse vobis: quia non debetis pati q̄ ab alijs prescriberet et expelleret in vobis prescriptus est. id est hereditatem suam amittit in vobis. id est vos ipsos. Et tunc hoc quod sequitur. scilicet crucifixus: legi debet cum pondere et ostensione doloris: quia hoc addidit vt considerarent quo precio christus emerit possessio: neque quam in eis amittebat. et ex hoc mouerent magis. quasi dicat. Christus prescriptus est in vobis. scilicet qui crucifixus: id est qui cruce sua a sanguine proprio acquisiuit hanc hereditatem. et. Corin. 6. Empti enim estis precio magno rē. i. pe. i. Non corruptibilibus auro vel argento rē. Tertio modo fm̄ ambrosium. quasi dicat. Vere fascinati estis ante quorum oculos: id est in quorum reputatione. scilicet fm̄ iudicium vestrum iesus christus prescriptus est: id est damnatus non alios saluans: et in vobis: id est fm̄ q̄ vos intelligitis crucifixus est id est mortuus tunc: non autem alios iustificans: cum tamen de eo dicat. et. corin. vltimo. Quia si mortuus est ex infirmitate nostra: viuunt tamen ex virtute dei. Potest et quarto modo exponi fm̄ glosam vt per hoc designet apostolus grauitatem culpe eorum. quia in hoc quod christus deserunt: legem obseruantes: equaliter quodammodo peccabant. Pilato: q̄ christum prescripsit. id est damnauit. vt dum insufficientem christum credidit ad saluandum similes in peccando crucifixorum christi: qui ipsi in ligno suspenderunt morte turpissima condempnantes et afflicientes. Equalitas tamen est accipienda ex parte eius in quem peccat. quia in christus galathe peccabant sicut pilatus et crucifixores christi. ¶ Lectio. II.

Hoc solum a vobis volo discere: ex operibus legis spiritum accepistis: an ex auditu fidei. Sic stulti estis vt cum spiritu ceperitis nunc carne consumamini. Tanta passi estis sine causa: si tamen sine causa. Qui ergo tribuit vobis spiritum et operatur virtutes in vobis ex operibus an ex auditu fidei?

¶ Posita obiurgatione consequenter apostolus procedit ad insufficientiam legis et virtutis fidei ostendendam. Et primo ostendit insufficientiam legis. Secundo mouet questionem et soluit ibi. (Quid igitur lex rē.) Et circa primum duo facit. Primo probat defectum legis et insufficientiam per ea que ipsi experti sunt. Secundo per auctoritates et rationes ibi. (Sicut scriptum est rē.) Circa primum duo facit. quia primo probat propositum experimento sumpto ex parte ipsorum. Secundo probat idem experimento sumpto ex parte ipsius apostoli

ibi. (Qui ergo tribuit vobis etc.) Circa primū duo facit. Primo ostendit donū qd̄ receperūt. Secūdo defectū in quē inciderūt ibi. (Sic stulti estis etc.) Donū autē qd̄ receperunt ostēdit querendo ab eis: vñ illud receperūt. Un̄ susceptū donū supponēs interrogās querit ab eis dicens. (Quāuis fascinati et stulti sitis) tñ nō tñ estis ludificati gn̄ vñū: qd̄ valde manifestū est me docere possitis. Et iō solū hoc volo a vobis discere: qz̄ s̄ solū sufficit ad pb̄andum qd̄ intēdo: hoc inq̄ ē: qz̄ stat q̄ spiritū sanctū accepistis. Quero ergo an accepistis illū ex opib⁹ legis an ex auditu fidei: Ad qd̄ sciēdū ē q̄ in p̄mitiua ecclesia ex diuina dispositiōe vt fides xpi p̄moueret et cresceret: statī post p̄dicatiōē fidei ab apl̄is manifesta signa spūs sancti fiebant sup̄ audietes. Un̄ de Petro d̄r̄ act. iō. Adhuc loquēte Petro v̄ba hec cecidit spūs sanctus etc. Ipsi ēt galathe ad p̄dicatiōē Pauli manifeste spūs sanctū acceperrant. Querit ḡ apl̄us ab eis: vñ habuerūt spūs sanctus. Cōstat autē q̄ nō p̄ opa legis: qz̄ cū essent gētiles ante receptiōē spūs sancti legē nō habebāt. Ergo habuerūt spiritū sanctū. i. dona spūs sancti ex auditu fidei. Ro. 8. Nō accepistis spūm fuitutis itēz in timore: q. s. dabat in lege. Un̄ r̄ cū tremore lex data ē: s̄ accepistis spūm filioz: q̄ dat p̄ fidē q̄ ē ex auditu: vt d̄r̄ Ro. iō. Si ḡ hoc potuit fidei virt⁹: frustra q̄rit aliud: p̄ qd̄ saluēmur: qz̄ mlto difficilius est de iniusto facere iustū q̄ iustū in iusticia p̄seruare. Si ḡ fides de iniustis galathis sine lege iustos fecerat: nō ē dubium q̄ sine lege poterat eos in iusticia p̄seruare. Magnū ergo erat donū qd̄ per fidē acceperant.

Consequenter cū dicit. (Sic stulti estis etc.) ostendit defectū in quē plap̄si sunt et exaggerat duplicē defectū i eis apostolus. s̄ q̄stuz ad dona q̄ a xpo acceperāt: et q̄stuz ad mala que p̄ ipso ptulerūt ibi. (Tāta passi estis etc.) Circa primū sciēdū ē q̄ isti galathe deserētes qd̄ magnū erat. s̄ spiritū sanctū adheserūt minori. s̄ carnali obseruatiōe legis: et hoc stultū ē. Et iō dicit. Sic stulti estis adeo: vt cū ceperitis instinctū sancti spūs. i. initiū p̄fectiōis v̄re habueritis a spūs sancto: nūc dū p̄fectiores estis p̄sumamini carne. i. queritis p̄seruari p̄ carnales obseruatiōes legis: a qua nec initiū iusticie pōt h̄ri. Jo. 6. Laro nō prodest qcq̄ etc. Et sic ordinē p̄uertitis: qz̄ via p̄fectiōis ē ab imp̄fecto tēdere ad p̄fectū. Vos autē qz̄ ecōuerso facitis: stulti estis. Ecc̄. 1. 27. Nō sanctus p̄manet in sapiētia sicut sol: stult⁹ vt luna mutat. Siles istis sunt: q̄icipiūt fūire deo cū feruore spūs: postmodū deficiūt in carne q̄ ēt assimilāta stue nabuchodonozor: cui⁹ caput aureum: et pedes lutei. Dan. 2. Et iō d̄r̄. Ro. 8. Qui i carne sūt deo placeat n̄ p̄nt. Et ifra. 6. Qui semiat i carne d̄ carne metet corruptionē.

Consequenter cū dicit. (Tāta passi estis etc.) Exaggerat eoz defectū q̄stū ad mala: q̄ p̄ xpo ptulerūt: q. n. aliqd̄ sine labore recipiūt illa minus chare custodiūt: s̄ illud qd̄ cū labore acgrīe vilipēdere: et nō custodire stultū ē. Isti autē cū labore et tribulatiōe magna quā passi sūt a tribulib⁹ suis: pp̄ fidē receperūt spūs sanctū. Et ideo dicit. (Tāta passi estis sine cā) q. d. Nō p̄tēnatis tñ donū: qd̄ cū labore accepistis: als̄ illa sine cā. i. sine vtilitate passi estis: qz̄ bec sustinūistis vt pueniretis ad vitā eternā. Ro. 5. Tribulatio patiētiā opaf: patiētiā autē p̄bationē: p̄batio vō spem etc. Un̄ si p̄cluditis vobis aditū vite eterne deserētes fidē q̄rentes p̄seruari carnalibus obseruatiōis: sine cā. i. iustit̄r passi estis. Et hoc dico: si tñ sine cā. Qd̄ iō dicit: qz̄ i eoz p̄tate erat penitere si vellēt q̄diu viuērēt. Ex hoc autē habet q̄ opa mortificatiōe reuincūt. Sap. 3. Laboreres eoz sine fructu etc. Gal. 4. Timeo autē ne sine cā laborauerim etc. Si vō accipiat de malis q̄ nō penitēt: pōt dici q̄ patiunt sine cā p̄ferente. s̄ vitam eternam.

Consequenter cū dicit. (Qui ḡ tribuit vobis etc.) p̄bat p̄positū exp̄imento sumpto ex pte apl̄i. possent. n. dicere q̄ v̄z ē nos recepisse spūs sanctū ex auditu fidei: tñ pp̄ deuotiōē quā ad legē habuimus accepimus fidē: quaz̄ p̄dicabas. Et iō dicit. (Nō curo qcq̄ sit ex pte v̄ra) tñ illud qd̄ ego feci tribuēs vobis ministerio meo spūs sanctū: q̄ opaf i vobis virtutes. i. iter vos miracula: s̄ nūqd̄ facio hoc ex opibus legis an ex opibus fidei: Non v̄tqz̄ ex opib⁹: s̄ ex fide. S̄ nūqd̄ aliqs̄ pōt dare spūs sanctū. Aug. eni. 15. de trinitate dicit q̄ nullus hō purus spiritū sanctū dare pōt: nec ipsi apl̄i dabāt: s̄ iponebāt manus sup̄ hoies: et accipiebāt spūs sanctū. Quid ḡ ē qd̄ hic dicit apl̄us de se loquēs q̄ tribuit vob spūs sanctū: Rñ deo dicēdū ē q̄ in datōe spūs sancti tria p̄ ordinē se habētia occurrūt. s̄ spūs sanctus inhabitās: donū gr̄e et charitatis cū ceteris habitib⁹: et sacramētū noue legis cui⁹ ministerio dat. Et sic pōt ab aliqb⁹ tripl̄r dari. Ab aliquo. n. dat sicut auctoritatē habēte q̄stū ad tria p̄dicta. s̄ respectu spūs sancti inhabitātī: respectu doni: et respectu sacramenti: et hoc mō spūs sanctus dat a solo p̄re et filio. s̄m q̄ eius auctoritatē habēt nō qd̄ d̄ny: sed originis: quia ab vtroqz̄ p̄cedit. S̄ q̄stū ad gr̄az seu donū: et q̄stū ad sacramētū spūs sancti dat ēt se. s̄m q̄ datio importat causalitātē spūs sancti respectu donoz ipsius: qz̄ vt dicit apl̄us. p̄ cor. 12. ipse diuidit singulis put vult. Scdm̄ autē q̄ in datōe importat auctoritatis: nō pōt pp̄rie dici spūs sanctus seipsum dare. Quātū vō ad sacramētū qd̄ ministerio ministroz ecclesie dat: pōt dici q̄ sancti p̄ ministeriū sacramētoz dat spūs sanctū. Et hoc mō hic loq̄r apl̄us. s̄ q̄ tāgīt in glosa: tñ h̄s modus nō ē p̄suet⁹ neqz̄ extēdēdus. dicit ēt glo. q̄ facere miracula attribuit fidei: qz̄ ex s̄ q̄ credit: q̄ supra naturā sunt supra nām operat. Et qz̄ apostoli predicabāt fidē: q̄ quedaz̄ rōez excedētia p̄tinebat: iō oportebat ad eoz credulitatē aliqua testimōia adducere: q̄ missi essent a deo: qd̄ rōez excedit. Un̄ xps dedit eis signū suū ad h̄ ostēdēdū. Est autem duplex signū xpi. Unū ē q̄ ē dñs oīum. Un̄ d̄r̄ in ps̄. Regnū tuū regnum oīum seculoz etc. Aliud ē q̄ est iustificatōr et saluator. s̄ illud Act. 4. Nō ē aliud nomē sub celo datū hoibus etc. Dedit ergo eis duo signa. Unū est q̄ facerent miracula p̄ qd̄ ostēderēt q̄ missi sunt a deo dño oīs creature. Luc. 10. dedit eis potestātē et virtutē sup̄ oīa demonia etc. Aliud q̄ darēt spūs sanctū ministerio: p̄ qd̄ ostēderēt q̄ missi sūt ab oīum saluatore. Act. 8. Tūc imponebāt manus super eos etc. Et tūc cū iposuisset illis man⁹ paulus spūs sanct⁹ venit sup̄ illos etc. Et de his duob⁹ modis dicit Heb. 2. p̄stante deo signis et portentis et varijs virtutibus et spiritū sancti distributionibus s̄m suam voluntatem.

Lectio.

III.

Sicut scriptum est credidit abraham deo: et reputatum est ei ad iusticiā. cognoscite. ergo qz̄ qui ex fide sunt: hi sunt filij abrahe. Prouidens autē scriptura: quia ex fide iustificat gētes de⁹: p̄nunciavit abrahe: quia benedicentur in te omnes gentes: igitur qui ex fide sunt b̄ndicētur cum fidei abraham.

Supra p̄bavit apl̄us exp̄imēto virtutē fidei et insufficientiā legis: hic vō p̄bat idē p̄ auctoritates et rōnes. Et p̄mo p̄bat virtutē fidei i iustificatiōe. Scdm̄ in hoc ostēdit legis defectū ibi. (Quicūqz̄ enī ex opibus legis etc.) Primū autē p̄bat vtēs quodā sillogismo. Un̄ circa h̄ tria facit. Primo ostēdit minoz. Scdm̄ maiorē ibi (Prouidēs

Ad galathas

autē scriptura rē. Tertio infert conclusionē ibi. (Igitur q̄ ex fide rē.) Circa p̄mū duo facit. P̄mo p̄ponit quā dā auctoritatē ex qua elicit minorē. Sc̄do claudit eam ibi. (Cognoscite ergo rē.) Dicit ḡ. Vere iusticia r̄ sp̄ssanctus est ex fide sicut scriptus ē. Hēn. 15. Et itro ducit Rō. 4. Q̄ credidit abrahā deo rē. Ubi notādum ē q̄ iusticia consistit in redditiōe debiti: hō autē d̄z aliqd̄ deo: r̄ aliqd̄ sibi r̄ aliqd̄ p̄mo. S̄z q̄d aliqd̄ debeat sibi r̄ p̄mo hoc est p̄p̄ deū. Ergo summa iusticia ē reddere deo: q̄d suū ē. Nā si reddas tibi vel p̄mo q̄d debes: et hoc non facis p̄p̄ deū: magis es puerus q̄ iustus: cuz ponas finē in homine. Dei autē ē q̄cquid ē in hōie et intellectus et volūtas et ipsum corpus: sed t̄n quodā ordine: q̄ inferiora ordinant̄ ad superiora: r̄ exteriora ad interiora. s. ad bonū anime: supremus autē in hōie ē mens. Et iō p̄mū i iusticia hōis ē q̄ mens hōis deo subdat̄: r̄ hoc fit p̄ fides. sc̄de cor. 10. In captiuitatē redigētes oēm intellectū in obsequiū x̄pi. Sic ḡ dicendū ē in oibus q̄ deus ē p̄mū p̄ncipiū in iusticia: et q̄ deo dat̄. s. summū q̄d i eo ē subdēdo p̄fecte ē iustus. Rō. 8. Qui spiritu dei agunt̄. hi filij sunt dei. Et iō dicit. (Credidit abrahā deo) i. mētē suā deo p̄ fidē subdidit. Ecc̄. 2. Crede deo r̄ recuperabit te rē. Et infra. Qui timetis d̄nm credite illi rē. Et reputatum ē ei ad iusticiā. i. ip̄s credere et ipsa fides fuit ei et ē oib̄ alyis sufficiens cā iusticie: et q̄ ad iusticiā reputet̄ ei exterius ab hōibus: sed interius a deo q̄ eos q̄ habēt fidē p̄ charitatē opantez iustificat: eis peccata remittēdo. Ex hac at̄ auctoritate claudit minorē p̄positionē dicens. (Cognoscite ergo rē.) Quasi dicat ex hoc aliq̄s d̄r filius alicui⁹: q̄ imitat̄ opera eius: si ḡ vos filij estis abrahe: opa abrahe facite. Jo. 8. Abrahā autē nō q̄siuit iustificari p̄ circumcisiōnē: s̄z p̄ fidē: ḡ et illi q̄ q̄runt iustificari p̄ fides sunt filij abrahe. Et hoc ē q̄d dicit. Quia abrahā iustus ē ex fide: p̄ hoc q̄ deo credidit: r̄ reputatū ē ei ad iusticiā. ḡ cognoscite q̄ illi q̄ ex fide sunt. i. q̄ ex fide credunt se iustificari et saluari: hi sunt filij abrahe. s. imitatiōe r̄ instructione. Rō. 9. Qui filij sunt p̄missionis estimant̄ i semie rē. Luc. 19. dicitur Zacheo. Hodie huic domui salus a deo facta est: eo q̄ et ipse sit filius abrahe rē. Et Mat. 23. Potens est deus de lapidibus istis idest de gentilibus suscitare filios abrahe: in q̄tum. s. facit eos credentes.

¶ Cōsequenter cū dicit. (Prouidens autē scriptura rē.) P̄ponit maiorē: q̄. s. ē q̄ abrahe p̄nunciatū ē q̄ in semine suo benedicerent̄ oēs gentes. Et hoc ē q̄d dicit. (Prouidens scriptura.) Inducēs deū loq̄ntē abrahe dicit Hēn. 12. Q̄ deus p̄nunciavit abrahe q̄ in te. i. in his q̄ ad similitudinē tuā filij tui erūt imitatiōe fidei benedicent̄ oēs gētes. Mat. 8. Multi veniēt ab oriēte r̄ occidēte rē.

¶ Cōsequēter cū dicit. (Ergo q̄ ex fide rē.) Infert conclusionē ex p̄missis. Uñ sic p̄t formari argumētus. De⁹ p̄nunciavit abrahe q̄ i semine suo b̄ndicerent̄ oēs gentes. Sed illi qui querunt iustificari per fidem sunt filij abrahe. Ergo qui ex fide sunt. idest qui querunt iustificari p̄ fidem benedicentur cum fideli idest credente abrahāz.

Lectio. III.

Quicumq̄ enim ex operib⁹ legis sunt sub maledicto sunt: scriptus est enī. Maledictus omnis qui non permāserit in omnibus que scripta sunt i libro legis: vt faciat ea: quoniam autem in lege nemo iustificatur apud deum. Manifestū ē: quia iustus ex fide viuit. Lex autem non ē ex fide: sed qui fecerit ea viuet in illis.

¶ Supra ostendit apl̄s virtutē fidei: hic cōsequēter ostendit defectū legis. Et p̄mo p̄ auctoritatē legis. Sc̄do p̄ humanā consuetudinē ibi. (S̄ fratres s̄m hōies dico rē.) Circa p̄mum tria facit. P̄mo ostendit dānum occasiōaliter ex lege cōsecutus. Sc̄do legis insufficientiā ad ipsum dānum remouēdum ibi. (Quicumq̄ autē in lege rē.) Tertio x̄pi sufficientiā qua ip̄m dānum ē remotus ibi. (Christus at̄ nos redemit rē.) Circa p̄mum duo facit. P̄mo p̄ponit inrētum. Sc̄do p̄bat p̄positum ibi. (Scriptum est enī. Maledict⁹ rē.) Dicit ḡ. Quicumq̄. n. rē. Nā q̄ dixerat q̄ q̄ ex fide sunt b̄ndicent̄ cū sint filij abrahe. Postet q̄s dicere q̄ p̄ opa legis r̄ p̄ fidē b̄ndicūt: r̄ iō hoc excludēs dicit. (Quicumq̄ ex opibus legis sunt: sub maledicto sūt.)

¶ Sed 3. Antiq̄ patres fuerūt i opibus legis. ḡ sunt maledicti: et p̄ cōsequēs dānati: q̄d ē error manichei. Iō hoc ē sane intelligēdū. Et attendendū est q̄ apl̄s non dicit: quicumq̄ fuerunt opa legis sub maledicto sunt: q̄ hoc ē falsum p̄ tpe legis: sed dicit. (Quicumq̄ sunt ex operibus legis rē.) i. quicumq̄ in opibus legis cōfidūt et putāt se iustificari p̄ ea: sub maledicto sunt. Aliud. n. ē eē in opibus legis: et aliud ē suare legē. Nā hoc ē legē implere. Et q̄ eas implet: nō ē sub maledicto. Esse vero in opibus legis est in eis confidere r̄ spem ponere. Et qui in eis hoc modo sunt sub maledicto sunt: scilicet transgressionis. Quod q̄d nō facit lex: q̄ cōcupiscētia nō venit ex lege: s̄z agnitio peccati ad q̄d p̄ni sumus. p̄ cōcupiscētia p̄ legē p̄hibita. In q̄tuz ḡ lex cognitionē peccati facit r̄ nō p̄bet auxiliū h̄ peccatū: dicitur eē sub maledicto: cuz nequeat illō p̄ ipsa opa euadere. Sunt at̄ q̄dā opa legis ceremonialia q̄ in obseruationibus fiebāt. Alia sunt opa q̄ p̄tinent ad mores: de q̄bus sunt mandata moralia. Uñ s̄m glo. hoc q̄d hic d̄r. Quicumq̄ ex opib⁹ legis sunt rē. intelligēdum ē de opibus ceremonialibus: et nō de moralib⁹. Uel dicēdum q̄ loq̄t̄ hic apl̄s de oibus opib⁹ tā ceremonialib⁹ q̄ moralibus. Opa. n. nō sunt cā q̄ aliq̄ sit iustus apud deū: s̄z potius executiōes et manifestatiōes iusticie. Nāz nullus per opa iustificat̄ apud deum: sed p̄ habitū fidei: nō q̄d acq̄situz: s̄z infusum. Et iō quicumq̄ ex opib⁹ iustificari q̄runt sub maledicto sunt: q̄ p̄ ea peccata nō remouent̄: nec aliq̄s quo ad deū iustificat̄: s̄z p̄ habitum fidei charitate iformatū. Heb. ii. Vi oēs testimonio fidei rē.

¶ Cōsequenter cū dicit. (Scriptū ē. n. rē.) P̄bat p̄positū: r̄ hoc p̄mo q̄d s̄m glosam ostendit p̄ hoc q̄ null⁹ p̄t legē suare hoc mō quo lex p̄cipit. Deut. 28. Q̄ ois q̄ non permāserit in oibus q̄ scripta sunt in libro legi: vt faciat ea idest qui non impleuerit totaz legez sit maledictus. S̄z implere totaz legez est impossibile: vt dicitur act. 15. Ut quid tentatis imponere iugum: quod neq̄ nos neq̄ patres nostri portare potuimus: Ergo nullus est ex operibus legis q̄n sit maledictus. P̄t etiā accipi hoc q̄ dicitur. (Scriptū ē. n. rē.) nō vt p̄batio p̄positi: s̄z vt ostendat̄ eius expositio. q. d. Dico q̄ sunt sub maledicto: sub illo. s. de quo dicit lex. (Scriptum ē. n.) Maledictus ē ois rē. Ut intelligat̄ de peccato. i. maledicto. Nā lex impat̄ bona faciēda seu mala vitāda: et imperādo obligat: s̄z nō dat virtutē obediēdi. Et iō dicit. (Maledictus q̄si malo adiect⁹ ois nullū excipiēdo: q̄ vt d̄r act. 10. Nō ē p̄sonaz acceptio apud deū. Qui nō permāserit vsq̄ in finem. Mat. 24. Qui p̄seuerauerit vsq̄ in finē. In oib⁹ nō in q̄busdā t̄n: q̄ vt d̄r Jac. 2. Quicumq̄ totā legē suauerit offendat̄ autē in vno factus ē oium reus. Que scripta sunt in libro legis vt faciat ea. Non solum vt credat seu velit t̄n. sed vt opere impleat. ps. Intellectus bonus oibus facientibus euz. S̄cti autē patres: et si in opib⁹ legis erāt: saluabant̄ t̄n in fide yēturi: cōfidētes i eius grā r̄ saltem

spūaliter legē implētēs. Moyses. n. vt i glo. dī multa qdēz
pcepit que nullus implere potuit ad domādā iudeoz
superbiā dicentiū. Nō deest q̄ impleat: s̄ deest q̄ iubeat.
¶ S̄z hic ē q̄stio de B q̄ dī. Maledictus ois rē. Dī enī.
Ro. 12. B̄ndicite r nolite maledicere. R̄ideo dicēdūz
ē q̄ maledicere nihil aliud ē q̄ maluz dicere: possuz q̄ di
cere bonū eē malū r malū esse bonuz: et rursū bonum
eē bonuz et malū eē malū. Et p̄mū qdēz p̄hibet aplūs
dicēs. (Nolite maledicere). i. nolite dicere bonū eē ma
lū r eē: s̄z licet: et iō cum vituperam⁹ peccatū maledici
mus quidē: s̄z nō dicēdo bonuz malū: s̄z dicimus malum
esse malum. Et ideo licet peccatorem maledicere: id est
dicere eum esse malo adiectum vel esse malum.

¶ Cōsequenter cū dicit. (Nū aut in lege rē). Ostēdit in
sufficiētiā legis nō valētis ab illo maledicto eripere ex
hoc q̄ iustificare nō poterat. Ad qd̄ ostēdēdum vt iō quō
dam sillogismo in sc̄da figura rē talis. Iusticia ē ex fide:
s̄z lex ex fide nō ē. s̄z lex iustificare nō p̄t. Circa hoc ergo
p̄mo ponit cōclusionē cū dicit. (Nū aut in lege nemo iu
stificat⁹). Sc̄do aut maiorē cū dicit. (Quia iustus ex fide
vinit). Tertio minorē cū dicit. (Lex aut nō ē ex fide.)
Dicit q̄. Dico q̄ p̄ legē maledictio inducta ē: nec tñ ab il
la maledictioe lex eripit: q̄ manifestū ē q̄ nemo in lege
iustificat⁹ apud deū. i. p̄ opa legis. Circa qd̄ intelligēdūz ē
q̄ illi q̄ negauerunt vetus testm̄ ex hoc v̄bo occasionem
sumpserūt. Et iō dicēdūz ē q̄ nemo iustificat⁹ i lege. i. p̄
legē. Nā p̄ eam cognitio quidē peccati habebat: vt dicit
Ro. 5. S̄z nō habebat p̄ eā iustificatio. Ro. 2. Ex opib⁹
legis null⁹ iustificabit⁹. ¶ S̄z d. Jac. 2. dī. Nōne abrahā
ex opib⁹ iustificatus est. R̄ideo dicēdūz ē q̄ iustificare
p̄t accipi dupliciter. Vel q̄stuz ad executionē iusticie et
manifestationē: r hoc mō iustificat⁹ homo. i. iustus ostēdit
tur ex opibus opatis. Vel q̄stuz ad habitū iusticie infu
sum: r hoc mō nō iustificat⁹ q̄s ex opibus: cuz habitus iu
sticie qua homo iustificat⁹ apud deū nō sit acquisitus: s̄z
grām fidei iustus. Et iō signanter aplūs dicit. (Apd̄ deū)
q̄ iusticia q̄ ē apud deū in interiori corde ē: iusticia autē
q̄ ē ex opib⁹. i. q̄ manifestat iustū ē apud hoīes: r B̄ modo
ap̄lus accipit apud deū. Ro. 2. Nō. n. auditores: s̄z facto
res rē. Ro. 4. Si ex opibus abrahā iustificatus ē habet
gloriam: sed non apud deum rē. Sic ergo patet cōclusio
rationis: scilicet q̄ lex iustificare non potest.

¶ Cōsequenter cū dicit. (Quia iustus rē). Ponit maiorēz
q̄ ē ex auctoritate scripture. Abacuch. 2. Et introduciē
ēt Ro. 1. r ad Heb. 10. Circa qd̄ notādūm ē: q̄ in hoīe ē
duplex vita. s. vita nature: et vita iusticie. Vita qdē natu
re ē p̄ aīam. Un̄ aīa a corpore recedēte corpus remanet
mortuū. Vita v̄o iusticie ē p̄ deū. Et iō p̄mū quo deus ē i
aīa hoīs ē fides. ad Heb. 11. Accedētē ad deum o3 crede
re. Eph. 3. Habitare x̄ps p̄ fidē rē. Et sic dicimus q̄ i aīa
prima indicia vite apparēt in opibus anime vegetabilis
q̄ aīa vegetabilis ē: q̄ primo aduenit animali gn̄ato: vt
p̄hus dicit: ita q̄ p̄mū principiū q̄ de⁹ ē i nobis ē fides iō
fides dī p̄ncipiū viuēdi. Et hoc ē qd̄ hic dicit. Iust⁹ me⁹
ex fide vinit. Et intelligēdūz ē d̄ fide p̄ dilectionē opante.
Minor aut ponit ibi. (Lex aut nō ē rē). Et primo ponit
tur ipsa minor. Sc̄do p̄bat ibi. (S̄z q̄ fecerit rē). Dicit
q̄. Lex nō ē ex fide. ¶ S̄z d. lex mādāt credere: q̄ sit v̄n⁹
deus: r hoc p̄tinet ad fidē. Ergo lex habebat fidē: q̄ autē
sit v̄nus de⁹ mandāt Deut. 6. Audi israhel: d̄ns de⁹ tu⁹ rē.
R̄ideo dicēdū ē q̄ hic logē de obseruationibus mādā
toz legis. s̄m q̄ lex consistit i mādatis r p̄ceptis cerimōia/
lib⁹: r dicit q̄ ē ex fide. Fides. n. vt dicit Heb. 11. ē substā
tia sperandaz rez argumētū nō apparētuz. Et iō p̄prie
implet mādātum d̄ fide q̄ nō sperat ex hoc aliqua p̄ntia

r visibilia. Neg: s̄z bona inuisibilia r eterna. Lex q̄ q̄ p̄
mittebat terrena: r p̄ntia: vt dī Esa. 1. Si volueritis r au
dieritis me: bōa terre comedetis: iō nō ē ex fide: s̄z ex cu
piditate potius vel ex timore. s̄m illos p̄cipue: q̄ carnali
ter legē suabāt. Aliq̄ tñ spūaliter viuēbāt i lege: sed hoc
nō ē ex ea: s̄z ex fide mediatoris. Et q̄ lex nō sit ex fide p̄
bat cū dicit. (S̄z q̄ fecerit ea). s. opa legis viuēt in illis. s.
vita p̄nti. i. in unis erit a morte tēporali r seruabit⁹ i vi
ta p̄nti. Un̄ alr: dico q̄ lex nō ē ex fide: r hoc p̄z: q̄ qui fe
cerit rē. Quasi dicat. p̄cepta legis non sunt d̄ credēdis: s̄z
d̄ faciēdis: s̄z aliquid credēdum annūciat. Et iō virt⁹ ei⁹
nō ē ex fide: s̄z ex opibus r hoc p̄bat: q̄ d̄ns q̄n voluit eā
firmare nō dixit qui crediderit: s̄z qui fecerit ea viuēt i
illis: s̄z noua lex ex fide ē. Math. vltimo. Qui credide
rit r baptizatus fuerit rē. Lex tñ ē quoddā effigiatum r
effectum ex fide: r iō comparat lex vetus ad legē nouaz
sicut opa nature ad opa intellectus. Nam in ipsis opib⁹
nature apparēt qd̄am opa intellectus: non q̄ res naturales
intelligant: s̄z quia aguntur r ordinantur ab intellectu vt
finē consequantur. Sic r in veteri lege aliqua continē
tur: q̄ fidei sunt: non q̄ iudei ea prout erant fidei habe
rēt: sed habebant ea in figura tantum fidei christi r p̄te
stationem ex cuius fidei virtute saluabantur iusti.

Lectio.

V.

Christus autem nos redemit de ma
ledicto legis. factus p̄ nobis maledi
ctum: q̄ scriptū ē. maledictus ois q̄
pendet in ligno: vt i gētibus benedi
ctio abrahę fieret i x̄po iesu: vt pollicitationē
spiritus accipiamus per fidem.

¶ Posito damno a lege illato r defectu legis ab illo eri
pere nō valētis: hic consequēter ostendit virtutē christi
ab ipso damno liberantis. Et primo ostēdit quomodo p̄
x̄pm ab ipso dāno liberamur. Sc̄do quomodo ē sup̄ B
auxiliuz a x̄po acquirimus ibi. (Ut in gētibus rē). Cir
ca p̄mūz tria facit. Primo. n. ponit liberationis auctorita
tē. Sc̄do liberationis modū ibi. (Fact⁹ p̄ nobis rē). Ter
tio testimoniū p̄pheticū ibi. (Quia scriptū ē rē). Dicit q̄
p̄mo. Quicūq; suabant opa legis erāt sub maledicto: sic
dictū ē. Nec p̄ legē liberari poterant. Iō necesse fuit ali
quē h̄re q̄ nos liberaret: r iste fuit x̄ps. Et iō dicit. (Chri
stus redemit nos de maledicto legis. Ro. 8. Quod ipos
sibile erat legi rē. Deus mittēs filiū suū. s. x̄ps rē. Rede
mit in q̄ nos. s. iudeos p̄ciofo sanguine suo. Apoc. 5. Re
demisti nos in sanguine rē. Esa. 43. Noli timere: q̄ rede
mi te rē. De maledicto legis. i. d̄ culpa r pena. ifra. 4. Ut
eos q̄ sub lege erāt redimeret. Osee. 13. de morte redimā
eos. Modū liberationis p̄nt cū dicit. (Fact⁹ p̄ nob̄ ma
ledictū). Ubi notādū ē q̄ maledictū ē qd̄ dī malum. Et
s̄z duplex malū p̄t dici duplex maledictū. s. maledictū
culpe r maledictū pene. Et vtroq; mō p̄t hoc legi dupli
citer. (Factū p̄ nobis maledictū). Et p̄mo qd̄ d̄ malo
culpe. Nā x̄ps redemit nos d̄ malo culpe. Un̄ sicut rede
mit nos d̄ morte mortuus: ita redemit nos d̄ maledicto
culpe factus maledictū. s. culpe: nō qd̄ q̄ in eo peccatū
eēt aliqd̄: q̄ peccatū nō fecit nec dolus rē. Ut dī p̄. Pe. 2.
S̄z s̄m opinionē hoīum: r p̄cipue iudeoz q̄ reputabant
eū peccatōrē. Jo. 18. Si nō eēt hic malefactor: nō tibi tra
didissemus eū. Et iō d̄ hoc dicit. sc̄de corin. 5. Eū q̄ nō no
uerat peccatū fecit p̄ nobis peccatū. Dicit autē maledi
ctū: nō maledictus: vt ostēdat q̄ iudei eū sceleratissimū
reputabāt. Un̄ dicit Jo. 9. Nō ē hic hō a deo rē. Et Joā.
10. De bono opere non lapidamus te: s̄z de peccato r de

blasphemia. Et id dicit. (Factus est pro nobis maledictus in abstracto) Quasi. d. Factus est ipsa maledictio. Secundo exponit de malo pene. Nam xps liberauit nos a pena sustinendo penam et mortem nostram: quod de nos puenit ex ipsa maledictione peccati. Inquit hanc maledictionem peccati suscepit pro nobis moriendo ut esset factus pro nobis maledictus. Et est sile ei quod dicit Ro. 8. Misit deus filium suum in similitudine carnis peccati. i. mortalis. scilicet cor. 5. Eum qui non nouerat peccatum. i. xps: qui peccatum non fecit: deus. scilicet pro nobis factus peccatum. i. factus pati penam: quoniam. scilicet oblati sunt pro peccata nostra.

Consequenter ponit scripture testimonium cum dicit. (Quod scriptum est. Maledictus ois etc.) Et h. Deut. 27. Ubi sciendum secundum glossas quod in Deut. Unde accipit h. ubi tam in frasis quam in hebreis codicibus h. Maledictus a deo ois etc. Quod quidem. scilicet a deo in antiquis hebreorum voluminibus non habet. Unde creditur quod a iudeis post passionem domini appositu sit ad infamiam christi. Potest autem exponi auctoritas de malo pene et de malo culpe. De malo quidem culpe sic. Maledictus ois qui pedet in ligno: scilicet pro culpa pro qua pendet. Et hoc modo christus est estimatus maledictus in cruce pedes: propter hoc quod maxime tali pena punitus fuit. Et secundum hoc continuatur ad precedentia. Dicit. n. precepit in Deut. ut qui suspensus fuerit in vespera deponatur. Et ratio huius est: quia hec pena erat ceteris abiectior et ignominiosior. Dicit ergo. Vere factus est pro nobis maledictus: quia ipsa mors crucis quam sustinuit sufficit ad maledictionem: quod scriptum est. Maledictus ois etc. De malo uero pene sic exponit. Dicit quod etc. Maledictus: quia ipsa pena est maledictio. scilicet quod sic mortuus est. Et est maledictus a deo: quia deus ordinauit ut hanc penam sustineret ut nos liberaret.

Consequenter cum dicit. (Ut in gentibus benedictio etc.) Potest species quam per christum super hoc quod per eum liberamur de maledicto acquirimus: ut dicit Ro. 5. Non sicut delictum: ita et donum immo multo maius. scilicet quia liberat a peccato et offert gratiam. Primo ergo ponit fructum: et quibus datur dicitur. (Ut in gentibus benedictio abrahe etc.) Quasi dicat. Factus est pro nobis maledictus non solum ut maledictionem remoueret: sed ut in gentibus que non sub maledictione legis erant: fieret benedictio abrahe promissa Genes. 22. In semine tuo benedicent omnes gentes etc. Et hec quidem benedictio facta est nobis. i. impleta est per christum que de semine abrahe: cui dicte sunt promissiones et semini tuo que per prophetas: ut dicit infra: eodem capi. Que quidem benedictio et fructus est ut pollicitatione spiritus accipiamus. i. promissiones quas spiritus sanctus facit in nobis. de beatitudine eterna: que quasi arra et pignus nobis tradit ipsam nobis promittit ut habetur Ephe. primo. et scilicet cor. 2. Et quidem in pignore datur ad certitudinem. Nam pignus est quidam certa promissio de re accipienda. Ro. 5. Non. n. accepistis spiritus fuitutis etc. et infra si filii et heredes. Vel pollicitatione spiritus accipimus. i. spiritus sanctus. Quasi dicat. Accipiamus pollicitationem de spiritu sancto factam semini abrahe. Jobel. 2. Effundam de spiritu meo etc. Quia per spiritum sanctum coniungimur christo: et efficitur semen abrahe: et digni benedictione. Secundo ostendit per quod pueniat nobis iste fructus dicens. Per fide: per quam quidem et hereditatem eternam acquirimus. Ad hebre. ii. Accedete ad deum ut credere: quia est: et inquirentibus se remunerato sit. Per fide est acquirimus spiritus sanctus: quod dicit Act. 5. Dominus datur spiritum sanctum obedientibus sibi scilicet per fidem.

Lectio.

VI.

Matres secundum hominem dico tamen hominibus confirmatum testamentum nemo spernit aut superordiat. Abrahe dicte sunt promissiones et semini eius. Non dicit et seminibus quasi in multis: sed quasi in uno:

et semini tuo: qui est christus: hoc autem dico testamentum confirmatum a deo: quod post quadringentos et triginta annos facta est lex: non irritum facit ad euacuandam promissionem. Nam si ex lege hereditas iam non ex promissione. Abrahe autem per promissionem donauit deus.

Postquam apostolus probauit per auctoritates quod lex non iustificat: nec ad iustificationem que est per fide est necessaria: hic consequenter ostendit idem per rationes humanas. Et circa hoc quatuor facit. Primo humanam consuetudinem ponit. Secundo assumit promissionem diuinam ibi (Abrahe dicte sunt promissiones etc.) Tertio infert conclusionem ibi. (Doc autem dico etc.) Quarto ostendit conclusionem sequi ex promissis ibi. (Nam si ex lege etc.) Dicit ergo. Aperte quidem locutus sum. secundum auctoritatem scripture non allate voluntate humana: sed spiritus sancti: ut dicit scilicet pe. i. Sed nunc secundum hominem dico: et sic eam que humana ratio et consuetudo habet. Ex quo quidem habemus argumentum quod ad preteritum de his que sunt fidei possumus uti quacumque uitate cuiuscumque scientie. Deut. 21. Si uideris in numero captiuorum mulierem pulchram et adamaueris eam: uoluerisque habere uxorem: introduces eam in domum tuam. i. si sapientia et scientia secularis placuerit tibi introduces eam infra terminos tuos: quod radet cesariem etc. i. refecabis oes sensus erroneos. Et inde est quod apostolus in multis locis in epistolis suis utitur auctoritatibus gentiliu: sicut illud prime cor. 15. Corrupti bonos mores etc. Et illud Ti. 1. Creteses male bestie etc. Ut quis habet rationes uane sint et infirme: quod ut dicit in psalmo. Dominus scit cogitationes hominum quoniam uane sunt: tamen homines confirmatum testamentum nemo spernit aut superordiat: quia nihil humanum tanta firmitate habet: sicut ultima uoluntas hominis: sperneret aut illud aliqui si diceret quod testium homines confirmatum in morte testatoris et testibus non ualeret. Si ergo testium homines nemo spernit dicens non esse suandum: aut spernit aliquid mutando: multo magis testamentum dei nullus spernere debet aut superordinare infringendo illud vel addendo vel diminuendo. Apoc. ultimo. Si quis apposuerit ad hec apponet deus super illum plagas scriptas in isto libro: et si quis diminuerit de uerbis prophetie huius auferet deus partem eius etc. Deut. 4. Non addetis ad uerbum quod uobis loquitur: neque auferetis ex eo etc.

Consequenter cum dicit. (Abrahe dicte sunt promissiones etc.) Assumit promissionem diuinam abrahe factam que est quasi quoddam testamentum dei. Et primo exponit hanc promissionem seu testamentum. Secundo uero aperit ueritatem testamenti ibi. (Non dicit in seminibus etc.) Dicit ergo primo. Abrahe dicte sunt promissiones. Quasi dicat. sicut testium homines est firmus: ita promissiones diuine firme sunt. Sed nunquid deus aliquis promissiones fecit ante legem: Utique: quia abrahe que fuit ante legem. scilicet quod non falleret deus: dicte. i. facte sunt promissiones et semini eius a deo. Sed abrahe facte sunt ut cui erant implende: semini uero ut per quod impleret. Dicit autem promissiones pluraliter: quia promissio de benedictione semine multa continebat. Vel quia frequenter idem. i. eterna beatitudo sibi promissa est: sicut Gen. 12. In te benedicent uniuerse cognationes terre. Itē. 15. Suspice celum et numera stellas etc. Itē eodem. Semini tuo dabo terram hanc etc. Itē. 22. Benedicam tibi et multiplicabo seminem tuum: sicut stellas celi etc. Itē ergo promissiones sunt quasi testium dei: quia est quidam ordinatio de hereditate data abrahe et semini suo. Ueritate autem testamenti aperit cum dicit. (Non dicit in seminibus etc.) Quia quidem aperit eodem spiritu que testium deditur est. Et h. per ex uerbis testamenti. Non inquit dicit in seminibus quasi in multis. i. sicut faceret si d multis illud ualeret: sed in uno quod est christus: quia ipse solus est per quem

z in q̄ oēs poterūt bñdici. Nāz ipse solus z singularis ē q̄ nō subiacet maledictiōi culpe: z si maledictio p nob̄ dignat' fit fieri. Un̄ dī in ps. Singulariter sum ego zc. Itē nō ē q̄ faciat bonū zc. Ecc̄. 7. Uiz de mille vnū repi. s. xpm̄ q̄ cēt sine omni peccato: mulierē aut̄ ex oib' nō inueni q̄ a peccato oīno immunis cēt ad min' originali vel veniali. Lōclūsiōnē aut̄ infert sequēter cū dicit (Doc aut̄ dico testm̄ zc.) Ubi videamus p ordinē qd̄ sit qd̄ dicit. Dicit ḡ q̄ B̄ pmisit deus abrahe: s̄z h̄ ē testm̄. s. ipsa pmisio de hereditate adipiscēda. Jere. 31. Seria domui israel z domui iuda sedus nouū zc. Lōfirmatū. ¶ Qd̄ iō ponit vt̄ xcordet cū pmisissis. Nā supra dixerat. Testm̄ hoīs cōfirmatū zc. A deo. s. ḡ pmisit. Et cōfirmatū dico iureiurādo. Heñ. 21. Per memetipm̄ iurauit zc. Deh. 6. Ut p̄ duas res immobiles qb' possibile ē mētiri deus zc. Doc inq̄ testm̄ lex nō facit irritū: q̄ gdes lex facta ē z data a deo p̄ Moysen. Joā. 1. Lex p̄ Moysen data ē zc. Post quadri-gētos z triginta zc. Et q̄si exponēs qd̄ dixerat subiungit. Nō irritū facit ad euacuādā pmisssionē. Sic enī irritū fieret p̄dictū testm̄ si pmisio facta abrahe euacuaret. i. in vacuū facta esset quasi nō sufficeret semen abrahe re-promissum ad gētū bñdictionē. Per xpm̄ aut̄ non sunt euacuate pmisssiones p̄ribus facte: sed cōfirmate. Ro. 15. Dico iesum xpm̄ ministz fuisse circūcisionis ad cōfirmādas pmisssiones patz. Et scōde cor. 1. Quotquot. n. pmisssiones dei sunt in illo ē zc. Doc aut̄ qd̄ dī Post quadringētos z triginta annos xcordat ei qd̄ habet Exod. 12. Da bitatio filioz qua māserat i egypto fuit quadringētorū triginta annoz. Et act. 7. Locutus ē dñs. s. abrahe: quia erit semen eius accola i terra aliena z fuituti eos suby-cient annis quadringentis triginta. S̄z tra ē quod dicitur Heñ. 15. Scito p̄nosces q̄ peregrinū futuz sit semen tuū z fuitute eos suby-ciēt z affligēt eos annis q̄dringē-tis. R̄ñdeo dicēdum q̄ si fiat computatio annoz a p̄ma pmisssioe facta abrahe q̄ legit̄ Heñ. 12. vsq̄ ad exitum filioz israel de egypto q̄i data ē lex: sic sunt anni q̄dringē-ti triginta: sicut h̄ scribit̄ z Exod. 12. et Act. 7. Usq̄ ad exitū filioz israel de egypto q̄i data ē lex. Si aut̄ icipiat cōputatio a natiuitate Isaac de qua legit̄ Heñ. vigesimo sic sunt tr̄n q̄dringēti z gnq̄ anni. Nāz vigintiq̄z anni fuerūt a pmisssioe facta abrahe vsq̄ ad natiuitatē Isaac. Abrahā. n. erat septuagintaḡnq̄z annoz: q̄i exiuit de terra sua z facta ē ei p̄ma pmisssio: vt̄ h̄ Heñ. 12. Lērenarius at̄ fuit: q̄i nat' ē Isaac vt̄ h̄ ibidez. z. Qd̄ at̄ a natiuitate Isaac vsq̄ ad exitū filioz israel de egypto fuerit q̄drin-gēti gnq̄z anni p̄bat̄ p̄ hoc q̄ Isaac fuit sexaginta anno-rū: q̄i genuit Jacob: vt̄ habet̄ Heñ. 25. Jacob at̄ erat. 130. annoz q̄i itrauit egyptū vt̄ h̄ Heñ. 47. Et sic a natiuitate Isaac vsq̄ ad introitū iacob i egyptū fuerūt. 190. anni Joseph aut̄ fuit triginta annoz: q̄i stetit corā p̄baraone vt̄ habet̄ Heñ. 41. Et postea trāsierūt septē anni fertilitatis z duo sterilitatis vsq̄ ad ingressum Jacob i egyptuz: vt̄ h̄. 45. Uixit aut̄ Joseph. 110. ānis vt̄ h̄ Heñ. vltimo. Agbus si subtrahant̄ triginta z nouē anni remanent septuaginta z vnus ann'. Suerūt ḡ a natiuitate Isaac vsq̄ ad mortē Joseph ducēti z sexaginta vnus ann'. Suerūt aut̄ i egypto filij israel post mortē Joseph. 144. annis. vt̄ rabanus dic̄ i glo. Act. 7. Suerūt ḡ a natiuitate Isaac vsq̄ ad exitū filioz israel de egypto z legē datā. 405. anni scriptura aut̄ Heñ. 17. Nō curauit d̄ minutis. Uel pōt̄ di-ci q̄ gnto anno Isaac expulsius fuit i mael z remāsit sol' Isaac heres abrahe: a quo tpe fuerūt q̄dringēti anni.

¶ Deinde cū dicit. (Nā si ex lege zc.) Q̄ndit quō sequat̄ ex pmisssis q̄ lex euacuaret pmisssiones: si lex necessaria cēt ad iustificatiōnē siue bñdictionē gētū. Dicit ḡ v̄e p̄-

missio euacuaret si lex necessaria cēt. Nā si hereditas. s. bñdictionis abrahe cēt ex lege iā nō cēt ex repromissione. i. ex semine repromisso abrahe. Si. n. semē pmisssus cēt sufficiens ad hereditatē bñdictionis sequēdā n̄ fieret iustificatio p̄ legē. Destruit aut̄ sequēs cū dicit. (Abrahe at̄ donauit de' zc.) i. pmisit se datuz: qd̄ ita certū erat ac si statis daret p̄ repromissione. i. p̄ semē repromissus. Nō ḡ ē ex lege hereditas. i. benedictio d̄ qua dī p̄me. Pe. 3. In hoc vocati estis vt̄ bñdictionē hereditate possideatis.

Lectio.

VII.

Ad igitur lex: propter trāsgressio-nem posita est donec veniret semen cui promiserat: ordiata per angelos in manu mediatoris. Mediator autem vnus non est: deus autem vnus est.

*Comit. y. vnta
culo. 9. 4.*

¶ Postq̄ ondit apls z auctoritate scripture z s̄ctudie humana q̄ lex iustificare nō potuit. hic mouet duas dubitatiōes z soluit. Scōda dubitatio icipit ibi. (Lex ḡ aduersus pmisssā dei zc.) Circa p̄mū tria facit. Primo mouet dubitationē. Scōdo soluit ibi. (Propter trāsgressio-nes zc.) Tertio quoddā i solutiōe positū manifestat ibi. (Mediator aut̄ zc.) Pōt̄ aut̄ eē dubiū ex pmisssis: si lex iustificare n̄ poterat: an cēt oīno iūtilis: z hāc dubitatiōnē mouet dicēs. (Quid igit̄ lex) sit. i. ad qd̄ lex vtil' fuit Et hāc p̄ctuationē magis approbat Augu. vt̄ h̄ i glo. q̄ aliā que sibi p̄mit' melior videbat̄ vt̄ distinguatur sic. Quid igitur. Et postea dicat̄ lex p̄pter trāsgressiōes zc. Similis dubitatio proponitur. Roma. 3. vbi sic dicitur. Quid igitur amplius iudeo zc.

¶ Deinde cū dicit. (Propter trāsgressiōes.) Soluit dubitacionē motā: vbi q̄tuor facit. Primo p̄pōit legi vtilitatē. Scōdo legis fructū ibi. (Donec veniret semē zc.) Tertio legis ministros ibi. (Ordiata p̄ angelos.) Quarto legis dñius ibi. (In manu mediatoris.) Circa p̄mū notādū ē q̄ lex vet' data ē: pp̄ q̄tuor. s̄z q̄tuor ex p̄ctō consecuta q̄ enumerat beda. s. pp̄ maliciā: infirmitatē: x̄cupiscētiām: z ignoratiā. Est ḡ lex p̄ data ad reprimēdā maliciā dñi. s. p̄hibēdo peccatū z puniēdo retrahēbāt̄ hoies a peccato: z h̄ tāgit dicēs. (Propter trāsgressiones posita ē lex) i. ad trāsgressiones cobibēdas: z de hoc habet̄ p̄me tbi. i. Iusto lex nō ē posita: s̄z iniustus. Qui' rō pōt̄ sumi a p̄ho in. 4. Et hicoz. Hoies enī bñ d̄spositi ex seipsis mouent̄ ad bñ agēduz z sufficiūt eis paterna monita: vñ nō indigēt lege: s̄z sicut Ro. 2. dī. Ipi sibi sunt lex habētes opus legis scriptum in cordibus suis. Sed hoies male dispo-siti indigēt retrahi a peccatis per penas. Et iō q̄tum ad istos fuit necessaria legis positio que h̄z coartatiuaz virtutē. Scōdo lex data est ad infirmitatē manifestandam. Domines enim de duobus presumebant. Primo gdes de sciētia. Scōdo de potētia. Et iō deus reliq̄ hoies absq̄z doctrina legis: tempore legis nature. In quo dum in erro-res inciderunt iuncta est eoz supbia de defectu scientie. Sed adhuc restabat presumptio de potentia. Dicebant enim nō deest qui impleat: sed deest qui iubeat: vt̄ dicitur in glosa super illud Exod. 24. Quicquid preceperit dñs faciemus z erimus obediētes. Et iō data est lex: q̄ cognitionē peccati faceret. Per legē enī cognitio peccati. Ro. 3. Que tamē auxiliū gratie nō dabat ad vitādum peccata: vt̄ sic homo sub lege cōstitutus z vires suas experiret̄ z infirmitatē suā recognosceret inueniēs se sine gratia peccatū vitare nō posse: z sic auidius quereret gratiā. Et hec ē causa potest̄ ex his verbis accipi vt̄ dicatur q̄ lex posita est pp̄ trāsgressiones adimplendas: quasi illo modo loquēdo quo apostolus dic̄ Ro. 5. Lex

subintravit vt abūdaret delictū: qđ nō ē intelligendum causaliter: sed ꝑsecutiue: qz lege subintrante abundavit delictum ꝛ trasgressiones sunt multiplicatę: dū ꝑcupiscētia nondū ꝑ grām sanata in id qđ ꝑhibebat magis exarsit: ꝛ factū est peccatū grauius addita ꝑuaricatione legis scriptę. Et hoc deus ꝑmittebat vt hoies impfectioez suā cognoscentes quererent mediatoris grām. Unde si gnāter dicit. (Posita ē qđsi debito ordine collocata iter legē nature ꝛ legē grę). Tertio data est lex ad domādā ꝑcupiscētiā ppli lasciuētis: vt diuersis cerimonys fatigati neq; ad ydolatriā neq; ad lasciuias declinarēt. Un̄ dicit Petrus. Actuum. 15. Hoc ē onus quod neq; nos ꝛ. Quarto ad instruedū ignorantia data est lex in figuram future grę. fm̄ illud Debre. 10. Umbra hz lex ꝛ.

Deinde cū dicit. (Donec veniret semē ꝛ.) Id est xps de quo ꝑmiserat deus ꝑ eū bñdicēdas oēs gētes. Mathei. 11. Lex ꝛ ꝑphete vsq; ad Ioānē ꝛ. Ben. 12. In semine tuo ꝛ. Ministri autē legis ponūt cū dicit. (Ordinata) .i. ordinanter data ꝑ angelos. i. ꝑ nūcios dei. s. Moysen et Aaron. Malach. 2. Legē requirēt ex ore eius ꝛ. angelus. n. dñi ꝛ. Vel ꝑ angelos. i. ministros angeloz. Actuum 6. Accepistis legē in dispositionē angeloz ꝛ. Et ē data ꝑ angelos: qz lex nō debebat dari ꝑ filius q maior est. Debre. 2. Si. n. q ꝑ angelos factus est sermo ꝛ. Dicit autē. Ordinata: qz ordinabiliter data ē. s. inter tps legis naturalis qua hoies ꝑuicti sunt q se iuuare nō poterāt: ꝛ tempus grę. Nā añq; grām acciperēt ꝑuincēdi erāt de lege. Dñs autē legis dñ xps. Et iō dicit. in manu mediatoris. i. in potestate xpi. Deut. 33. In dextera eius ignea lex. ꝑmeti. z. Mediator dei ꝛ hois ꝛ. Iste mediator significatus est ꝑ Moysen: i cuius manu ē lex data Deut. 5. Ego sequeretur ꝛ medius fui inter deum ꝛ vos ꝛ.

Deinde cū dicit. (Mediator autē ꝛ.) Expōit qđ dixit. In manu mediatoris qđ ꝑt tripliciter exponi. Uno mō qz mediator nō ē vnus tm̄: sed duoz. Un̄ cū iste sit mediator dei ꝛ hois oꝝ q sit deus ꝛ homo. Si. n. eēt purus homo vel deus tm̄ nō esset verus mediator. Si ḡ est verus deus ꝛ nullus ē mediator suiꝑsius: ꝑt videri alicui q ꝑter ipm̄ sunt alij dy quoz ē mediator: ꝛ hoc remouet dicēs: q mediator iste: et si nō ē vnus tm̄: nō ꝑ ꝑ hoc sunt alij dy: sed deus vnus ē: qz licet ipse alius sit in ꝑsona a deo patre: nō est tm̄ aliud in nā. Deut. 6. Audi israhel dñs deus ꝛ. Eph. 4. Unus deus ꝛ. Scđo mō: qz ꝑt credi q iste esset mediator iudeoz tm̄. Iō dicit. Dico q xps ē mediator: sed nō vnus. s. iudeoz: s. vnus est oium .i. sufficiens ad oēs recōciliandos deo: qz ipse de⁹ ē. Ro. 3. Unus deus q iustificauit ex fide circūcisionē ꝛ ꝑꝑtius ꝑ fidē ꝛ. scđe cor. 5. Deus erat i xpo mundū recōcilians sibi ꝛ. Tertio mō qz nō ē mediator vni⁹ populi: tm̄. s. iudeoz: sed ēt gētilius. Ephe. 2. Ipse ē ꝑax nra q fec̄ vtraq; vnū. Et hoc ex ꝑte gētiū auferēdo ydolatriā: et ex ꝑte iudeoz ex obseruatiā legis. Specialr̄ autē mediator ē fili⁹ nō pater nō spiritus sanctus: nihilominus tm̄ vn⁹ ē deus.

Lectio.

VIII.

Ex ergo aduersus ꝑmissa dei: absit. Si enim data esset lex que ꝑt ho minem viuificare vere ex lege esset iusticia. Sed cōclūsit scriptura omnia sub peccato: vt ꝑmissio ex fide iesu christi daretur credentibus. Prius autē q̄ veniret fides sub lege custodiebamur: conclusi in eā fidē q̄ reuelanda erat. Itaq; lex pedagogus n̄ fuit i xpo vt ex fide iustificemur. At vbi venit

fides iam non sumus sub pedagogo

¶ Dic mouet aplus aliam dubitationē: vt ꝛ. s. lex nocet gratie. Et ꝑmo mouet dubitationē dicens. (Lex ḡ ꝛ.) Quasi dicat si lex posita ē ꝑ ꝑ trasgressiones: nūqđ lex facit aduersus ꝑmissa dei. s. vt id qđ deus ꝑmisit se facturꝛ ꝑ semē repromissuz ꝑ aliū faciat. (Absit.) Quasi di. Nō Nā supra eodē. Lex nō irritū facit testamētū ad euacuādas ꝑmissiones ꝛ. Ro. 7. Lex sancta et mandatus sanctū. Scđo cuz dicit. (Si enim lex data esset ꝛ.) Soluit dubitationē. Et ꝑmo oñdit q lex nō ē ꝑ ꝑmissa dei. Scđo cuz q̄ ē in obsequiū ꝑmissoz ibi. (Sed ꝑclūsit ꝛ.) Dicit ḡ q lz lex sit posita ꝑ ꝑ trasgressores: nō tm̄ ꝑtrariat ꝑ ꝑmissioni dei: qz trasgressiones ipsas remouere nō ꝑt. Si enim eas remoueret: tūc manifeste eēt ꝑ ꝑmissa dei. qz iusticia eēt ꝑ aliū modū q̄ deus ꝑmisit: qz eēt ꝑ leges et nō ꝑ fidē: cuz tm̄ dicat. Abacuch. 2. Iustus meus ex fide viuuit. Ro. 3. Iusticia dei ē ꝑ fidē iesu xpi. Et iō dicit q si lex esset data talis: q ꝑt viuificare. i. tante virtutis esset q ꝑt vitā gratie et eternā beatitudines ꝑferre: tunc vere: et nō apparenter iusticia esset ex lege: si lex faceret qđ fides facere dicit: et sic frustra esset fides. Sed lex nō iustificat: qz lra. s. legis occidit vt dñ. scđe cor. 3. Et Ro. 8. Lex enim spiritus vite in christo iesu ꝛ.

Deinde cū dicit. (Sed scriptura ꝑclūsit ꝛ.) Oñdit q lex nō solū nō ꝑtriat gratie: s. est ei ēt i obsequz. Et ꝑmo oñdit q lex obseq̄ ꝑmissis dei. Scđo quō b̄ obsequum manifestatū ē i iudeis ibi. (Pri⁹ at q̄ veniret fides ꝛ.) Tertio quō gētilis ēt sine lege cōsecuti sunt ꝑmissa dei ibi. (Oēs enim filij dei estis ꝛ.) Circa ꝑmū sciēdū est q lex obseq̄ ꝑmissis dei in generali q̄tuz ad duo. Primo qz manifestat peccata. Ro. 3. ꝑ legē cognitio peccati. Deinde qz manifestat infirmitatē humanā. In q̄tuz hō nō ꝑt vitare peccatū: nisi ꝑ grām q ꝑ legē nō dabat. Et sicut ista duo. s. cognitio morbi ꝛ impotentia infirmi mul tū inducūt ad querēdū medicū: ita cognitio peccati et ꝑꝑie impotentie inducūt ad querēdū xps. Sic ḡ lex obsecuta ē grę: in q̄tuz ꝑbuit cognitionē peccati et experientia ꝑꝑie impotentie. Et iō dicit. (Scriptura) .i. lex scripta ꝑclūsit .i. tenuit iclusos iudeos (sub ꝑctō) .i. oñdit eis peccata q̄ faciebāt. Ro. 7. Lōcupiscētiā nesciebāt ꝛ. Itē ꝑclūsit: qz veniente lege sumpserunt occasionē peccati. Ro. 11. Lōclūsit deus oia in incredulitate ꝛ. Et hoc iō vt hō q̄reret grās. Et iō dicit. Ut ꝑmissio. i. grā repromis sa daret̄ n̄ solū iudeis: s. oib⁹ credētib⁹: qz illa grā ꝑt liberare a peccatis: et hec grā ē ex fide iesu xpi.

Deinde cū dicit. (Prius autē q̄ veniret ꝛ.) Ponit ex ꝑrimētum huius obsequij manifestatū in iudeis. Et ꝑ ꝑt obsequz iudeoz. Scđo ꝑclūdit quoddā correlariū ibi. (Itaq; lex pedagog⁹ ꝛ.) Dicit ergo. si scriptura. i. lex scripta detinuit oia sub peccato: q̄s vtilitates habebant iudei ex lege anteq̄ veniret fides ex grā: R̄sident et dicit. Nos iudei añ aduētuz fidei custodiebamur sub lege: in q̄tum faciebat nos vitare ydolatriā ꝛ multa alia mala. custodiebamur in q̄s nō sicut liberi: s. q̄si serui sub timore: et hoc sub lege: id est sub onere legis et dñio. Ro. 7. Lex in homine dominatur q̄to tempore viuuit ꝛ. Et custodiebamur cōclūsi: id est seruari ne deflueremus ad vitia: sed ꝑpararemur in eam. i. tam bonam fidē q̄ reuelāda erat. Esa. 56. Iuxta est salus mea vt veniat: et iusticia mea vt reueletur. Et dicit reuelanda: qz cuz fides excedat omne humanū ingeniū: nō ꝑt per ꝑꝑriū sensuz haberi: sed ex reuelatione et dono dei. Esa. 40. Reuelabitur gloria dñi ꝛ. Vel in eā fidē que reuelāda erat tpe grę in antiqs tꝑibus multis signis latens. Unde et tempore xpi velū templi scissum est. Mat. 27.

Consequenter cum dicit. (Lex pedagogus etc.) Concludit quoddam correlariū. Et primo ostendit legis officium. Secundo officij testationē ibi. (At ubi venit plenitudo temporis etc.) Officiū autē legis fuit officium pedagogi. Et idē dicit. (Lex pedagogus nō etc.) Quādiu. n. heres nō potest sequi beneficiū hereditatis vel pro defectu etatis seu alicuius debite perfectionis: seruat et custodit ab aliquo instructore: quod quidem instructor pedagogus dicitur a pedo: quod est puer: et goge quod est ductio. Iudeis autē promissa erat benedictio futuri seminis de hereditate obsequēda: sed nondū aduenerat tempus ipsius hereditatis obsequēde. Et idē necessarium erat quod seruariantur usque ad tempus futuri seminis et cōhiberentur ab illicitis quod factū ē per legē. Et idē dicit. (Itaque etc.) Quasi dicat. Ex quo sub lege custodiebamur lex fuit nō pedagogus. i. dirigens et seruans in christo. i. in viā christi. Et hoc idē videtur ex fide christi iustificaremur. Osce. ii. Puer israel et dilexi eū. Jere. 31. Castigasti me dñe. Et eruditus sum etc. Ro. 3. Arbitramur enim hominem iustificari per fidē etc. Et quis lex pedagogus noster esset: nō tñ ad perfectā hereditatem ducere: quod videtur de Deo. 7. Neminē ad perfectū adduxit lex etc. Sed hoc officium cessauit postquam venit fides. Et hoc ē quod dicit. (At ubi venit fides). i. christi iam nō sumus sub pedagogo. i. sub coactione quā nō ē necessaria liberis. p̄me cor. 13. Lum essem puulus etc. cum autē factus sum vir etc. scōe cor. 5. Si qua ergo in christo noua creatura vetera transferunt etc.

Lectio.

IX.

Agnos enim filij dei sunt per fides quae est in christo iesu. Quicumque enim in christo baptizati estis: christus induistis. Non est iudeus: neque grecus: nō est seruus neque liber: non est masculus neque femina. Omnes enim vos unū estis in christo iesu. Si autem vos christi ergo semen abrahe estis secundum promissionem heredes.

Vic ostendit apostolus quod ad fructum gratiae gentiles sine obsequio legis puenierunt: ad quem tñ iudei perducti sunt per legis custodiam et obsequium. Et circa hoc facit tria. Primo proponit iterum. Secundo manifestat propositum ibi. (Quicumque enim in christo etc.) Tertio ex hargumēta ibi. (Si autem vos christi etc.) Dicit quod vere nō sumus sub lege. i. sub pedagogo et coactione: quod sumus filij dei. Sicut et vos sub lege neque sub pedagogo estis: quod. i. ad gratiam puenistis. Iō oēs estis filij dei per fidem nō per legē. Ro. 8. Nō enim accepistis spiritum seruilitatis. i. timoris quod dabit in lege veteri: sed accepistis spiritum filiorum. i. charitatis et amoris quod dabit in noua lege per fidē. Jo. i. Dedit eis potestatem filios dei fieri etc. Si ergo filij dei estis per fidē: quare vultis eē serui per legis obseruātiā? Nam sola fides homines facit filios dei adoptiuos. Nullus siquidem est filius adoptiuus: nisi vniat et adhaereat filio naturali. Romanorum octauo. Quos presciuit conformes fieri imaginis filij eius etc. Fides. n. facit nos in christo iesu filios. Ephe. 3. Dabitare christum per fidē in cordibus vestris. Et hoc in christo iesu. i. filij dei estis per iesum christum.

Consequenter cum dicit (Quicumque enim in christo etc.) Manifestat propositum. Et circa hoc tria facit. Primo proponit propositi manifestationē. Secundo manifestationis expositionē ibi. (Nō ē iudeus etc.) Tertio assignat manifestationis rationē ibi. (Quis enim unū sumus etc.) Manifestat autē circa primū quod sumus in christo iesu filij dei. Et hoc ē quod dicit. (Quicumque enim in christo iesu etc.) Quod potest quadrupliciter exponi. Uno modo videtur dicat. Quicumque in christo iesu baptizati estis. i. institutione christi ad baptismum instructi estis. Mar. ultimo. Euntes in mundum vniuersum predicate euāgelij

omni creature etc. Qui crediderit et baptizatus fuerit etc. Alio modo quicumque in christo iesu baptizati estis. i. per similitudinem: et per figuratiōem mortis christi. Ro. 6. Quicumque baptizati sumus in christo iesu in morte ipsius baptizati sumus. Vel in christo iesu. i. in fide iesu christi. Nam baptismus nō fit: nisi in fide sine qua effectum baptismi nullū consequimur. Mar. ult. Qui crediderit et baptizatus fuerit saluus erit etc. Vel in christo iesu. i. in virtute et operatione eius. Jo. i. Super quem videris spiritus descendente hic ē qui baptizat. Quicumque ergo isti quatuor modis baptizati estis christum induistis. Ubi sciendum ē quod quod induit aliquid veste protegit ac protegit ea: et apparet sub colore vestis colore proprio occultato. Eodem modo et qui induit christum protegit et protegit a christo iesu impugnationes et estus et eo nihil aliud apparet: nisi quod christi sunt. Ro. 13. Induite dominum iesum christum. Et sicut lignum accessum induitur igne et participat eius virtutē: ita et qui christi virtutes accipit induit christo. Luc. ult. Sedete in ciuitate donec induamini virtutē etc. Quod in illis locis habet quod interior christi virtute informant. Ephe. 4. Induite nouum hominem qui habet etc. Et nota quod christum aliquid induit exterius per bonā conuersationē: et interioris spiritus renouationē: et secundum virtutem per sanctitatis figuratiōnem videtur tagit in glosa. (Expositionē autē manifestationis ponit cum dicit. (Nō ē iudeus etc.) Quasi dicat. vere dixi: quod quicumque in christo iesu etc. Quia nihil potest eē in hominibus: quod faciat exceptionē a sacramēto fidei christi et baptismi. Et ponit tres dñas hominum: ostendens quod per eas nullus excipitur a fide christi. Prima dñia est quod ad ritum cum dicit. (Nō est iudeus neque grecus). q. d. Ex quo in christo iesu baptizati etc. nō est dñia: quod pro hoc sit indignior in fide ex quocumque ritu ad eam venerit siue ex ritu iudaico siue greco. Ro. 3. An iudeorum deus tñ: Nōne et gentium: Immo et gentium: quoniam quod dem vnus deus qui iustificauit ex fide circūcisionem et preputium per fidē. Et Romanorum. 10. Nō est distinctio iudei et greci etc. Sed contra quod dicit Romanorum. 3. Quid ergo amplius est iudeo. Multum quidem per oēm modum. Respondeo dicendum est quod iudei et greci possunt considerari dupliciter. Uno modo secundum statum in quo erant ante fidē et sic amplius fuit iudeo pro beneficiis legis. Alio modo quod ad statum gratiae: et sic nō est amplius iudeo: et de hoc intelligitur hic. Secunda dñia est quod ad statum et conditionem cum dicit. (Nō est seruus neque liber). i. neque seruitus: neque libertas: neque nobilitas: neque ignobilitas dñas facit ad recipiendum effectum baptismi. Job. 3. Paruus et magnus ibi sunt et seruus liber a dño suo. Ro. 2. Nō ē personarum acceptio apud deū. Tertia differentia ē quod ad naturam cum dicit. (Nō ē masculus neque femina): quod sexus nullā differentiam facit quod ad participandum baptismi effectum. Gal. 3. Non est masculus aut femina etc. Expositionis vero rationem ponit cum dicit. (Quis enim unū estis in christo iesu). Quasi dicat. vere nihil horum ē per quod differentia fiat in christo: quod vos oēs. i. fideles unū estis in christo iesu: quod in baptismo oēs estis effecti membra christi et unū corpus: et si iter vos sitis diuersi. Ro. 12. Quis vnus corpus sumus in christo etc. Ephe. 4. Unum corpus vnus spiritus etc. Ubi autē est vnitas: dñia nō habet locum. pro hac vnitate orat christus. Jo. 17. Volo pater vt sint vnus etc.

Consequenter cum dicit. (Si autem vos estis etc.) Arguit ad principale propositum hoc modo. Dixi quod abrahe dicte sunt per missiones et semini eius: sed vos estis abrahe: ergo ad vos pertinet promissio abrahe de hereditate obsequēda. Nō rem sic probat. Vos estis filij dei adoptiu: quod estis vniti per fidē christo quod est filij dei naturalis. Sed christus est filij abrahe in vno semine tuo qui est christus. Ergo si vos estis christi: id est in christo estis semen abrahe: id est filij: cum christus filius eius sit. Et si filij estis et heredes: id est ad vos

Ad galathas

pertinet hereditas. Sicut promissiones abrahe facta. Romanorum nono. Non qui filii sunt carnis sed qui sunt filii promissionis habent hereditatem in semine dei.

CAPITULUM III.

Dico autem quanto tempore heres paruulus est nihil differt a seruo. cum sit dominus omnium. sed sub tutoribus et actoribus est usque ad prescriptum tempus a patre. Ita et nos cum essemus paruuli sub elementis mundi eramus seruientes.

Postquam ostendit apostolus legis defectum: hic sequenter ostendit gratie dignitatem. Et primo per exemplum humanum. Secundo per exemplum creature ibi. (Dicite mihi quod sub lege vultis esse etc.) Circa primum duo facit. Primo ostendit dignitates gratie primitiue status veteris legis per similitudinem a lege humana sumptam. Secundo ostendit quod ipsi facti sunt participes huius dignitatis per fidem ibi. (Nisi autem estis filii dei etc.) Tertio arguit ipsos eo quod hanc dignitatem continebant ibi. (Sed tunc quid ignorantes deum etc.) Circa primum duo facit. Primo ponit similitudinem. Secundo adaptat eam ad propositum ibi. (Ita et nos cum essemus etc.) Notandum est autem quod in proposita similitudine quatuor tangit apostolus. Primo quidem dignitatem: quia non est seruus: sed heres. Unde dicit. (Quanto tempore heres etc.) Quod aptat et refert ad populum iudeorum: qui fuit heres promissionis abrahe. ps. Elegit nos in hereditatem sibi. Et ad christum qui est heres omnium. Debe. i. Quem constituit heredem vniuersorum. Secundo eius paruitatem. Unde dicit. (Paruulus est etc.) quia et iudei paruuli erant secundum statum legis. Amos. 7. Quis suscitabit iacob: quia paruulus est: sicut et christus paruulus factus est per incarnationem. Esa. 9. Paruulus natus est nobis etc. Sed nota quod apostolus aliquando assimilat paruulo statum legis: sicut hic. Aliquando statum presentis vite. per cor. 13. Quando eras paruulus etc. Cuius ratio est: quia status veteris legis est sicut paruulus per imperfectionem cognitionis in christo ad statum gratie et veritatis: quod per christum facta est. Sic et status presentis vite: in qua videmus per speculam in enigmate est sicut paruulus comparatus statui future vite: in qua est perfecta dei cognitio: quia vix sicuti est. Tertio eius subiectionem cum dicit. (Nihil differt a seruo cum sit dominus omnium: sed sub tutoribus etc.) Propter. n. fuit est quod sit subiectus alicui domino. Puer autem quando paruulus est: quia non habet cognitionem perfectam: et vsum libere voluntatis: per defectum etatis committit custodie aliorum: qui et bona sua defendunt: et hi dicuntur tutores: et negocia agunt: et hi actores noian. Et ideo sic sit dominus omnium rex suorum: tamen in quantum subiectus alijs nihil differt a seruo. Esa. 44. Et nunc seruus meus iacob etc. Sed notandum est quod in populo iudaico alij erant simpliciter serui: illi scilicet qui per timorem pene et cupiditatem temporalium: quod lex permittebat legem seruabant. Aliqui vero erant: qui non erant serui simpliciter: sed quasi serui existentes: erant vere filii et heredes: qui licet attenderent exterius ad temporalia et vitarent penas: nihilominus tamen in eis finem non ponebant: sed accipiebant ea ut figuram spiritualium bonorum. Unde licet videretur nihil exterius differre a seruis: in quantum cerimonias et alia legis mandata seruabant: tamen erant domini: quia non ea intentione eis vitabant: ut serui: quia illis vitabant amore spiritualium bonorum quod figurabant. Serui vero timore pene et cupiditate terrene comoditatis. Christus erat et quasi seruus: quia licet sit dominus omnium secundum illud ps. Dixit dominus domino meo etc. tamen nihil videbatur differre a seruo in exterioribus: in quantum homo. phil. 2. Exinanivit semetipsum formam serui accipiens et habitum inuentus ut homo. Sub tutoribus autem et actoribus erat: quia sub lege factus erat ut dicitur in scriptura eodem. Factus

sub lege. Et homines subditus: ut dicitur in luce. 2. Erat subditus illis. Quarto ponit temporis congruitatem cum dicit. (Usque ad prescriptum tempus a patre) quia sicut heres secundum determinationem patris prescripto tempore sub tutoribus est: ita et lex determinatum tempus habuit a deo quando debet durare: et quando debet desistere. sicut prescriptum tempus iudeorum est sub ea. Sicut et prescriptum tempus fuit a patre quod christus non erat facturum miracula et ostendit dominum patris dicitur. Jo. 2. Nondum venit hora mea. Hanc similitudinem adaptat cum dicit sequenter. (Ita et nos etc.) Et primo adaptat eam quantum ad iudeos. Secundo quantum ad christum ibi. (At ubi venit plenitudo temporis). Dicit ergo. Dico quod quanto tempore heres paruulus est etc. Et ita nos iudei cum essemus paruuli in statu legis veteris: sub elementis mundi eramus seruientes. id est sub lege quod temporalia promittebat. Esa. i. Si volueritis et audieritis me bona terre comedetis. Et imminabat penas temporales. Vel lex vetus dicitur elementis: quia sicut pueri qui sunt instruendi ad sciendum propter prescriptum elementa illius scientie per quam manducant ad illam scientiam: ita lex veteris proposita est iudeis: per quam manducarent ad fidem et iusticiam. supra. 3. Lex pedagogus noster fuit in christo. Vel sub elementis. id est corporalibus rebus ritibus quos seruabant: sicut lunares dies neomenias et sabbatum. Nec tamen instans est: quia per se non differret a paganis: quod elementis seruiebant huius mundi cum eis non fuisset iudei seu cultum impederet: sed sub eis deo seruiebant et eum colebant: gentiles vero elementis seruientes eis diuinum cultum impederent. Romanorum. 2. Seruierunt creature potius quam creatori etc. Sicut autem necessarium quod iudei sub elementis huius mundi deseruirent deo: quia iste ordo est congruus nature humane ut a sensibilibus ad intellectua lia perducantur. Lectio. II.

Ubi venit plenitudo temporis: misit deus filium suum factum ex muliere factum sub lege: ut eos qui sub lege erant redimeret: ut adoptarent filios recipere.

Hic adaptat apostolus similitudinem propositam ad christum. Et per ponit adaptatio. Secundo finis rei in qua similitudo adaptatur ibi. (Ut eos qui sub lege erant etc.) Sciendum est autem: quod supra in similitudine proposita quatuor ostendit per ordinem: sicut dicitur est. Dic autem illa quatuor adaptas ad christum incipit ab ultimo. scilicet a determinatione temporis cuius ratio est: quia ideo tempus fuit in quo christus fuit humiliatus: et in quo fideles fuerunt exaltati. Et ideo dicit. (At ubi venit plenitudo temporis). id est postquam tempus: quod fuerat prescriptum a deo patre de mittendo filio suo erat completum: et homo accipitur. Luc. 2. Impleti sunt dies etc. De autem plenitudo tempus illud per plenitudinem gratiarum: quod in eo datur. Sicut illud ps. Splendore dei repletum est agnus etc. Item per impletionem figurarum veteris legis. Mat. 5. Non veni solvere legem etc. Item per impletionem promissionum. Dan. 9. Confirmabit autem pactum multis hebdomada vna. Hoc autem quod dicit. (At ubi venit plenitudo temporis etc.) Sicut et in alijs scripture locis ubi tempus circa christum impleri dicitur: non est referendum ad fatalem necessitatem: sed ad diuinam ordinationem: de qua dicitur in ps. Ordinatione tua preseruauerunt dies etc. Assignat autem duplex ratio quare illud tempus per ordinatum est ad aduentum christi. Una sumitur ex magnitudine. Quia enim magnus est qui venturus erat: oportebat: et multis indicijs et multis preparationibus homines ad aduentum eius disponi. Debe. primo. Multifarie multisque modis etc. Alia ex ordinatione venientis. Quia enim medicus erat venturus oportebat quod ante aduentum suum vinceret homines de morte: et quantum ad defectum scientie in lege nature: et quantum ad defectum virtutis in lege scripta. Et ideo oportuit vtriusque. scilicet legem nature et legem scripture aduentum christi precedere: et adaptat quantum ad hereditariam dignitatem cum dicit. (Misit deus filium suum). scilicet proprium et naturale. Et si filius ergo et heres. Dicit autem filium suum: id est proprium naturalem et vniuersum non adoptiuum. Jo. 3.

Sic deus dilexit mundū vt rē. Misit inq̄ eū nō a se separātū: q̄ missus est per hoc q̄ assumpsit humanas naturas: r̄ tamē erat in sinu patris. Joā. p̄. Unigenitus q̄ est in sinu patris eternāl̄. Joā. 3. Nemo ascēdit in celus nisi q̄ descēdit de celo fili⁹ hoīs q̄ ē in celo. Quilibz descēderit p̄ assūptionē carnis: tñ ēi celo. Itē misit eū nō vt eēt vbi p̄ non erat: q̄ licz in p̄p̄a venerit p̄ p̄tīā carnis: i mūdo tñ erat p̄ p̄tīā deitatis: vt d̄r Joā. p̄. Similr nō misit euz quasi ministrum: quia sua missio fuit assumptio carnis non depositio maiestatis. Misit ḡ deus filium suū ad sananduz inq̄z deuiationē concupiscibilis r̄ ad illuminanduz ignorantiaz rōnalis. ps. Misit verbum suum rē. Misit etiam ad liberanduz a potestate demonis cōtra infirmitatē irascibilis. Esa. 19. Mittet eis saluatorez qui liberet eos. Itē ad remediū ab obligatione eterne mortis. Osee. 13. De manu mortis liberabo eos: de morte redimaz eos. Itē ad saluanduz ab eoz peccatis. Jo. 3. Nō misit deus filius suum in munduz vt iudicet mundū: sed vt saluetur mundus p̄ ipsuz rē.

¶ Tertio adaptat similitudinē q̄tum ad paruitatē. cum dicit. (Factus ex muliere.) Esa. 9. Paruulus natus est nobis rē. Philip̄. 2. Exinanitit semetipsuz rē. Paruuz se fecit nō dimittēdo magnitudinē: s̄ assumēdo paruitatē. In hoc autē q̄ dicit. Factus ex muliere: cauendi sunt duo errores. s̄. forini qui dicit christuz puruz hoīez esse r̄ ex virgine p̄ncipium essendi sumpsisse: r̄ ideo ita dicit ipsuz factus ex muliere quasi totalr̄ ininituz ex ea sumpsit. Sed hoc ē falsum: q̄ est cōtra illud quod dicitur. Romā. p̄mo. Qui factus est ei ex femine David fm̄ carnē. nō dicit fm̄ personā que est ab eterno. s̄ ipsa ypostasis filij dei. Un̄ sicut cuz scutus sit albus de nouo nō oportet dicere q̄ ipsa substantia scuti de nouo fiat: s̄ q̄ ei de nouo albedo accesserit: ita ex hoc q̄ filius dei de nouo carnē assumpsit nō oportet dici q̄ persona christi de nouo sit facta: sed q̄ natura humana ei de nouo aduenit sicut corpori cuz absq̄ sui mutatione quedaz accidit. Aliqua enī adueniūt alicui r̄ inmutat ipm̄: sicut forme r̄ qualitates absolute. Quedā vero absq̄z mutationē adueniūt: r̄ huiusmodi est assumptio carnis fm̄ q̄ dicit relationē. Unde p̄ hoc p̄sona vbi in nullo mutatur. Et inde est q̄ in diuinis vtimur bis que relationem significant etiā ex tempore. Unde dicimus. Domine refugius factus es nobis: r̄ q̄ deus fact⁹ est homo. Nō autē vtimur formis absolutis: vt deus factus est bonus sapiēs r̄ huiusmodi. Itē vitandus est error Debeonis qui dicit christuz ex ioseph semine esse natus motus ad hoc ponēdus: p̄ hoc quod dicitur ex muliere. Naz fm̄ euz mulier corruptionē iportat tantū. Sed hoc est falsum: quia hoc nomē mulier in sacra scriptura designat etiaz sexuz naturalez: fm̄ illud Gen̄. 3. Mulier quā dediisti mihi rē. vocat enī eā mulierē que tamē adhuc erat virgo. Per hoc etiā quod dicitur ex muliere factus destruitur duo errores. s̄. valētini dicētis christū nō sumpsisse corpus de virgine s̄z attulisse illud de celo r̄ p̄ beatā virginē: sicut p̄ fistulam seu cānale trāstulisse. Sed hoc est falsuz: quia si verū esset quod dicit nō fuisset factus ex muliere: vt apostolus dicit. Nec enīz prepositio ex causaz materialē designat. Itē error nestoris dicētis beatā virginē nō eē matrē filij dei: sed filij hominis: q̄d falsum esse ostēditur: p̄ hoc q̄ dicit apostolus hic. Quia misit deus filius suuz factus ex muliere. Qui enīz fit ex muliere est filius eius. Si ergo filius dei est factus ex muliere. s̄. ex beata virgine manifestus est q̄ beata virgo est mater filij dei. Licet autē possit dici natus ex muliere: signāter tamē dicit factus r̄ nō natus. Nasci enīz aliquid est ipsum pduci nō soluz ex p̄ncipio cōiuncto: s̄ fieri etiā ex p̄ncipio separato. Archa enī fit ab artifice: s̄z fruct⁹ nascitur ex arboze. P̄ncipiuuz autē humane generationis est duplex. s̄. mate-

riale: r̄ q̄tum ad hoc christus processit ex p̄ncipio iuncto: quia materiā sui corporis sumpsit ex virgine. Unde fm̄ B dicitur nasci de ea. Mat. p̄. De qua natus est iesus rē. Aliud est p̄ncipiuuz actiuū: q̄d quidē in christo q̄tum ad id q̄d p̄ncipium habuit. i. q̄tum ad formationē corporis nō fuit cōiunctuz sed separatus: quia virtus spiritus sancti formauit illud. Et q̄tum ad hoc nō dicit natus ex muliere: s̄z factus quasi ex p̄ncipio exteriori. Ex quo p̄z q̄ hoc q̄d dicit ex muliere: nō dicit corruptionē: q̄ dixisset natū r̄ non factuz.

¶ Quarto adaptat similitudinē q̄tum ad subiectionē cū dicit. (Factus sub lege.) Sed cōtra est q̄d dicitur infra. 5. Si spiritu ducimini nō estis sub lege. Si ergo christus nō soluz est spūalis sed etiaz dator spūs: incōuenienter videt̄ dici q̄ sit factus sub lege. Respōdeo dicēdū est q̄ esse sub lege dicitur duplr̄. Uno modo: vt ly. sub denotet solā obf̄ uatiā legis: r̄ sic xps fuit factus sub lege: q̄z circūcisus fuit r̄ in tēpo p̄sentatus. Mat. 5. Nō veni legē soluere rē. Alio modo: vt ly. sub denotet oppressionē. Et hoc modo ille d̄r eē sub lege qui timore legis opprim̄: r̄ hoc modo nec xps nec viri spirituales dicunt̄ esse sub lege.

¶ Cōsequēter cum dicit. (Ut eos qui sub lege rē.) Ponit fructum rei: in qua similitudo adaptatur. s̄. q̄ ideo voluit isto tēpoze fieri subiectus: vt heredes fierēt magni r̄ liberi. Et hec duo ponit r̄ p̄mo fructū liberationis contra subiectionē. Et ideo dicit. Ut eos qui sub lege erāt. i. sub maledictio r̄ onere legis liberaret. supra. 3. Christus nos redemit de maledicto legis rē. Scōdo fructū exaltationis: in q̄tum adoptamur in filios dei p̄ hoc q̄ accipimus spiritū christi r̄ r̄formamur ei. Roma. 8. Si quis spiritū christi non habet rē. Et hec adoptio specialr̄ competit christo: q̄z nō possumus fieri filij adoptiui nisi cōformemur filio naturali. Ro. 8. Quos presciuit cōformes fieri imaginis filij ei⁹ rē. Et q̄tum ad hoc dicit. Ut adoptionē filioz recipereamus. i. vt per filius dei naturalēz efficeremur filij adoptiui.

Lectio.

III.

Quoniam autem estis filij dei misit deus spiritus filij sui in corda vestra. clamantis abba pater. Itaqz iaz non est seruus sed filius. Quia si filius r̄ beres per deum.

¶ Supra apostolus ostēdit bñficiū iudeis exhibitū: hic ostēdit hoc bñficiū etiam ad gētiles p̄tinere. Et p̄mo pponit ipm̄ beneficium. Secundo modū adipiscēdi ibi. (Misit de⁹ spiritū rē.) Tertio manifestat eius fructū ibi. (Itaqz iaz nō est rē.) Dicit ḡ. Quia beneficium adoptionis filioz dei nō soluz p̄tinet ad eos qui sub lege erāt: sed et ad gentiles. Et ideo dicit. Quoniam estis filij dei: id est q̄ sitis filij dei ista de causa factum est: quia non soluz iudei: sed etiā omnes alij qui in filium dei credūt adoptātur in filios rē. Joā. p̄mo. Dedit eis potestatē filios dei fieri rē. Modus autē adipiscēdi illud donū ē p̄ missionē spiritus filij dei in corda vestra. Augustinus autē dicit q̄ xps in carne exiis predicauit iudeis p̄ncipalr̄: gētibz autē perfunctorie. Roma. 15. Dico xpm̄ iesum ministrū fuisse circūcisionis rē. Et ideo quod p̄tinet ad statū iudeoz conueniēter attribuitur christo. Et q̄z possent dicere isti galathas nō eē adoptatos in filios dei cū xps ex eis carnē nō sumpsit nec eis p̄dicauerit. vñ nō videbant in aliquo xpo iungi. Itē apl̄us modū huius adoptionis demōstrans dicit. q̄ r̄ si non fuerūt iuncti xpo fm̄ carnē. s̄. q̄tum ad gētē neqz fm̄ p̄dicationē: tamē fuerunt cōiuncti per spūm r̄ ex hoc adoptati sunt in filios dei. Unde cōuersio gētiliuz spūaliter attribuit spūi scō. Et iō petrus quādo fuit reprehensus q̄ a iudeis iussit predicare gentilibz excusauit se per spiritum sanctum dicens.

Ad galathas

Act. ii. Nō posse resistere spiritui sancto cuius instinctu hoc fecerit. Et ideo quia misit deus pater spiritū filij sui in cor da nostra: indeozus scz gentiliuz coniungimur chris̄to: et per hoc adoptamur in filios dei. ¶ Sc̄iēduz est q̄ si ali cubi in scriptura inuenitur spiritus sanctus mitti a patre. Joā. i. 4. Paraclitus autē spiritus sanctus quē mittet pater zc. Aliquādo vero a filio. Joā. i. 5. Quz venerit paraclitus quē ego mittā vobis zc. Nihilomin⁹ tñ spūsc̄us cōmunis est patri z filio z ab vtroq; pcedit z ab vtroq; datur. Et ideo est q̄ vbiq; inuenitur q̄ pater mittat spirituz sanctuz fit mēto de filio: sicut in premissa auctoritate dicitur quē mittet pater in nomine meo. Et similr vbi dicitur mitti a filio fit mentio de patre. Unde dicit: quē mittam vobis a patre. Et etiaz hic cuz dicit. Misit deus pater spirituz san ctuz: statz fit mentio de filio cuz dicit filij sui. Nec refert si alicubi dicatur spiritus sanctus soluz a patre pcedere: qz ex quo filius mittit euz manifestuz est q̄ ab ipso pcedit. vñ spūsc̄us dicitur spiritus filij sicut mittētis: z sicut a quo pcedit: z sicut a quo hz spiritus sanctus quicquid hz si cur z a patre. Joā. i. 5. Ille me clarificabit: qz de meo acci piet zc. Dicit autē in corda. quia duplex est generatio. Una carnalis que fit p semē carnale missum in loco generatio nis: qd̄ quidē semē licet sit q̄titate parū: tamē virtute cōtinet totuz. Alia ē spūalis que fit p semē spūale trāmissuz in locuz spūalis generationis: qui quidē locus est mēs seu cōmūnis: qz in filios dei generamur per mētis renoua tionem. Semē autē spirituale est gratia spiritus sancti. p̄ Joā. vlt. Qui natus est ex deo non peccat: quoniaz genera tio dei confuat eum zc. Et hoc semen est virtute continēs totam perfectionē beatitudinis. Unde dicitur pignus z arra beatitudinis. Ephe. p̄mo. Ezech. 39. Dabo spiritū no uum zc. ¶ Clamantē. i. clamare faciētēz. Abba pater. Nō magnitudine vocis: sed magnitudine et seruoze affectus. Tunc enī clamamus abba pater quando per affectuz ac cendimur caloze spiritus sancti ad desideriu dei. Roma. 8. Non accepistis spirituz seruitutis zc. ¶ Abba pater zc. Idē autē est in significatione abba quod est hebreuz: z pa ter quod est latinuz: z patir quod est grecuz. Et vtrūq; po nit vt ostēdat q̄ gratia spiritus sancti cōmuniter se hz q̄tū ad vtrūq; populuz q̄tum est ex se.

¶ Consequēter cuz dicit. (Itaq; iam non ē seruus zc.) Po nit fructum huius beneficii. Et p̄mo q̄tum ad remotionē omnīs malicia quo liberamur per adoptionē spiritus sancti z hec est liberatio a seruitute. Et q̄tuz ad hoc dicit. Itaq; scilicet quia spiritus clamat in nobis pater. iaz a tempore gratie non est aliquis nostruz qui in chris̄to credimus ser uos s; amicos zc. Roma. 8. Nō accepistis spirituz seruitutis zc. Sed est filius. Roma. 8. Ipse spiritus testimoniu reddidit spi ritui nostro q̄ sumus filij dei. Licet enī cōditiōe serui si mus quia dicitur Luc. i. 7. Quz feceritis omnia que prece pra sunt vobis dicite fui inutiles sumus: tamē non sumus serui malinoli: ex timore scilicet seruiētēz: qz tali seruo de bentur tortura z compedes: sed sumus filij boni z fideles z amore seruiētēz: z ideo libertatem per filiu consequi mur. Jo. 8. Si fili⁹ vos libauerit: vere liberi eritis. ¶ Se cundo ponit fructū q̄tum ad cōsecutionē oīs boni: z q̄tū ad hoc dicit. Qu si filius z heres p̄ deuz. Roma. 8. Si filij z he redes: heredes quidē dei zc. Nec autē hereditas est pleni tudo oīs boni: cuz nihil aliud sit q̄ ipse deus: fm̄ illud. ps. Domin⁹ pars hereditatis mee zc. Heñ. i. 5. dixit ad abraaz. Ego merces tua magna nimis zc. ¶ Dicit autē. Per deū: quia sic iudei hereditatē adepti sunt p̄ dei repromissionē z iusticiā: ita z gētilēs p̄ deuz. i. p̄ dei misericordiā. Roma. i. 5. Hētes autem supra mīa honorare deū zc. Uel p̄ deū. i.

p̄ dei opationē. Esa. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis domine.

¶ Lectio. III.

Ed tunc quidē ignorantes deuz his qui natura non sunt dij seruiebatis.

Nunc autem cuz cognoueritis deū: immo cogniti sitis a deo: quo mō cō uertimini iterum ad infirma z egena

elemēta quibus denuo fuire vultis: Dies obf uatis z mēses z tempora z annos. Timeo ne forte sine causa laboraueris in vobis. Estote si cut ego: qz z ego sicut vos.

¶ Posita dignitate bñficii gr̄e: z ostēsa p̄ exēplū humanū: h̄ apls arguit galathas q̄ hāc gr̄az cōtēnebāt vt pote igrati tāto bñficio. Et p̄mo arguit eos de igratitudine. Sc̄do ex cusat se q̄ hoc nō facit ex odio z liuore ibi. (Gr̄es obsecro vos nō me lesistis zc.) Circa p̄mū tria facit. Primo cōme morat statū pristinu. Sc̄do extollit z cōmēdat bñficiū su sceptū ibi. (Nūc autē cognoueritis zc.) Tertio exaggerat pct̄m cōmissuz ibi. (Quō conuertimini zc.) Dicit ḡ. Sed tunc zc. Q. d. Nūc estis filij z heredes p̄ deū: s; tūc qd̄ cū gētes eētis. Ephe. 5. Eratis aliquādo tenebre zc. Ignorātes deū p̄ infidelitatē fuiebatis cultu latrīe his q̄ nā nō sūt dy: s; opione hoīuz. p̄. Lozi. i. 2. Lū gētes essetis ad simulacra muta pnt ducebamini eintes zc. Roma. p̄. Seruierūt crea ture potius q̄ creatori zc. Hoc autē qd̄ dicit. Qui nā nō sūt dy ē ad pfutationē arrianoz dicētū xpm̄ dei filiū nō esse deū p̄ nām. Qu si verū eēt: nō eēt ei exhibēdus cult⁹ latrīe. z q̄cūq; exhiberet ei eēt ydolatra. S; potest obijci: qz nos adoram⁹ carnē z humanitatez xpi. Ergo sumus ydolatre. S; dōm ē q̄ licet adoremus carnē seu hūanitatē xpi ado ramus tñ eā vt vnitā psone dini vbi qd̄ quidē vbi est sup̄ positū diuinū. Vñ cū adoratio debeat supposito dine na ture: qd̄ in xpo adorāf absq; errore fit.

¶ Cōsequēter cū dicit. (Nūc at cū cognoueritis zc.) Cōme morat acceptū bñficiū. Q. d. Si igrates eratis z peccaba tis tolerari poterat: nā ceteris parib⁹ graui⁹ ē pct̄m in chri stiano q̄ in gētili. S; nūc cū cognoueritis deū. i. sitis cōdi cti ad dei cognitioēz. z graui⁹ peccatis q̄ oli fuiedo z ponē do spez in his in qbus nō debetis. Jere. 31. Dēs cognoscēt me zc. S; qd̄ dicit. imo cogniti estis a deo: vidēf h̄rietatē habere: cū deus ab eterno oia cognouerit. Ecc̄. 1. 23. Domi no. n. deo añq; crearent oia sūt agnita zc. S; dōm h̄ calr eē deū vt sit sensus: imo cogniti estis a deo. i. deus fecit q̄ vos cognosceretis eū. Sic enī deus dicit cognoscere in q̄ tum est causa cognitiois nostre. Et iō qz supra dixit. Quz co gnoueritis deuz: que fuit vera locutio: statim corrigi eaz p̄ figuratā: quia nō possumus deū cognoscere ex nobis ni si per ipsum. Joā. p̄mo. Deum nemo vidit vnq; s; vnigeni tus qui est in sinu patris zc.

¶ Cōsequēter exprobat pct̄m cōmissuz dicēs. (Quō uerti mini zc.) Et p̄ exaggerat eoz pct̄m. Sc̄do ostēdit iminens piculū ibi. (Timeo ne forte zc.) Tertio reduc̄ eos ad salu tis statū ibi. (Estote sic ego zc.) Circa p̄m duo facit. p̄mo p̄ ponit pct̄m cōmissuz. Sc̄do de pct̄o cōmissuz eos quincit ibi. (Dies obfuaris zc.) Sc̄iēdū ē autē q̄ hec lra duplr legit. Uno mō qz isti galathe a fide uertebant ad ydolatriā: z iō dicit. Quomō uertimini a fide iterū. i. denuo. z. Pet. 2. Meli⁹ erat eis vitā vitari nō cognoscere q̄ post zc. ps. Lō uerfi sunt retrozuz zc. Ad elemēta. i. mūdi q̄ sunt ifirma p se subsistere nō valētia: qz in nihilū deciderēt nisi ea man⁹ cūcta regētis teneret: s; illō Deb. p̄. Portas oia vbo vtuit sue zc. Et egena q̄ egēt dō z seipis adiūicē ad p̄plem̄tū vni uerfi: q̄. i. elemētis denuo. i. iterum fuire vultis seruiuz

te. s. latric. Probatio huius manifeste apparet: qz obseruā
tis dies. s. faustos et infaustos et mēses et tempora et ānos. i.
cōstellatiōes et cursum corporū celestiu: que omnia ortum
hnt ab ydolatria. Cōtra qd dicit Jere. io. A signis celi nolite
metuere que gētes rē. Et qz obseruationes hō male sint
et cōtra cultū christiane religionis p̄: qz distinctio dierum
mensiu annoz et tempoz attēditur s̄m cursum solis et lu
ne. Et iō tales tempoz distinctiōes obfuentes venerant
corpora celestia et disponūt actus suos s̄m iudiciū astroz.
que nullam directam ipressiōē habēt in voluntate hoīs:
et in his que dependent a libero arbitrio. Et ex hoc iminet
grauē piculum. Unde dicit. Timeo ne forte sine causa. i. i.
utiliter laborauerim in vobis. Et ideo cauēdum est fideli
bus talia obseruare: s̄ nulla dz eē eis suspitio haruz rerū:
qz p̄spere pōt cedere qcquid sub dei deuotione simplr agi
tur. Sed nunqd licet in aliquo cursum stellarum fuare:
Dicēdum est qz corpora celestia quozūdā quidē effectiuuz
causa sunt. s. corporaliū: et in istis licet ipsoz cursum attē
dere: quozūdā autē nō sunt causa. s. eoz que depēdent a
libero arbitrio: seu a fortuna ylfortunio: et in istis seruare
cursum astroz pertinet ad ydolatriā. Sed licet hec lectur
ra sustineri possit: nō tamē est s̄m itentionē apostoli. Lum
enī ipse in tota p̄cedēti serie huius epistole et in sequēti ar
guat galathas de hoc qz a fide trāstulerūt se ad obseruan
tiam legis: iō magis ad p̄positū exponit de hoc qz ad lega
les obfuantias cōuertunt. Unde dicit. Luz cognoueritis
deum p̄ fidē: quomodo cōuertimini a fide ad elementa. i.
ad litteralem legis obseruantiam que dicitur elemēta: qz
fuit p̄ma institutio diuini cultus. Elemēta dico ifirma: quia
nō pficit iustificando. Heb. 7. Neminē ad perfectuz ad
duxit lex. Egena. qz nō cōfert vtutes et grām adiuuando p̄
se. Sed quid est quod dicit uertimini. Et videtur hoc i
conueniēter dictuz. Similr et hoc qz dicit denuo. Naz isti
nec iudei fuerūt nec als legalia seruauerant. Ad quod di
cēdum est qz cultus iudeoz mediū est iter cultum xp̄ia
noz et gentiliuz. Nam gētilēs colebant elemēta ipa tanq̄
vina quedaz. Iudei vero elemētis quidē non seruiebāt: s̄
deo sub ipsis elemētis inq̄tuz obfuationibus corporaliū
elemētorum deo cultum exhibebāt. supra. eodē. Sub ele
mētis huius mūdi eramus seruīetes. Christiani vero ser
uiunt deo sub christo. i. in fide christi. Quādo autē aliquis
puenit ad terminūz trāfacto mediū si iterum redire velit
ad mediū: idē videt ac si velit redire ad p̄ncipiūz. Et ideo
apostolus: qz isti iam puenerant ad terminū. s. ad fidē chri
sti: et nūc redierūt ad mediū. s. ad cultum iudeoz: inde ē qz
p̄pter quandaz conformitatē mediū ad p̄ncipiūz dicit eos
conuerti ad elemēta et denuo eis seruire. Et qz ita sit: p̄bat
cū dicit. Dies obfuantis iudaico ritu. s. sabbata: et decimum
pmi mensis et hō que dicuntur in Hlof. Menses. i. neome
nias: vt p̄mum et septimum mēsem. vt habetur Leuit. 23.
Tēpora. s. egressionis de egypto. et qz hierosolimā trib⁹ vi
cibus veniebāt p̄ singulos ānos. Itē annos iubilei et septi
mum annū remissionis. Et ex hoc sequitur piculum: quia ex
hoc nihil p̄dest fides xp̄i. Unde dicit. Timeo ne forte sine
causa. i. inutiliter in vobis laborauerim. ifra. 5. Si circunci
dimini xp̄s vobis nihil proderit.

Consequēter cum dicit. (Estote sicut ego rē.) reducit eos
ad statūz salutis. Quasi dicat. Ita timeo ne forte sine cau
sa laborauerim in vobis: s̄ ne ita sit estote sicut ego. Hoc
in Hlo. tripliciter legit. Primo modo sic. Estote sicut ego
s. legem deserētes sicut ego dimisi. Scōdo modo sic. Estote
sicut ego errorem. s. p̄stiniuz corrigētes sicut ego errorem
meum correxi. Et hoc potestis: quia ego supple sum: sicut
vos: et tamē de errore meo correctus suz. Tertio modo sic
Estote sicut ego. s. sine lege viuētes: quia ego supple qui le

gem habui et in lege natus suz: modo sum sicut vos supple
fuiistis. s. sine lege.

Lectio. III.

Fratres obsecro vos: nihil me lesistis
Scitis autē qz per ifirmitatem carnis
euangelizau vobis iā pridem et tenta
tionez vram in carne mea non spreui
stis neqz respuistis: s̄ sicut angelū dei
excepistis me sicut xpm iesum. Ubi est ḡ beati
tudo vestra: Testimoniuuz enī perhibeo vobis
qz si fieri posset oculos vestros eruissetis et de
dissetis mihi. Ergo inimicus vobis factus suz
verū dicēs vobis: Emulantur vos non bene:
sed excludere vos volunt: vt illos emulemini.
Bonum autē emulamini in bono semp: et non
tm̄ cū presens sum apud vos.

Postq̄ reprehēdit aplūs galathas: hic ostēdit se hoc nō
ex odio fecisse. Et p̄mo ostēdit se nō habere veraz causam
ody ad eos vllam. Scōdo qz nec hō cām estimataz ibi. (Er
go inimic⁹ factus sum vobis rē.) Tertio assignat cām pre
misse reprehēsiōis ibi. (Silioli mei rē.) Circa p̄mūz duo
facit. Primo ostēdit qz nō hō cām ody ad eos. Scōdo qz ma
gis hō cām amoris ibi. (Scitis autē qz p̄ ifirmitatē rē.) Cir
ca p̄mū notādū est qz cōsuetudo est boni pastoris in corre
ctiōe subditoz asperis dulcia miscere: ne. s. ex nimia seue
ritate frāgant. Luc. io. legitur de samaritāo qz in curatio
ne sauciati ifundit vinū et oleū. Cōtra de malis pastorib⁹.
dicit Ezech. 34. Luz austeritate imperabatis eis. Et ideo
apls sicut bonus platus ostēdit qz nō ex odio increpat eos
blande loquēdo eis q̄tuz ad tria. Primo q̄tum ad chari
tatis nomē. Unde dicit. Fratres. ps. Ecce qz bonus et qz iō
cundū habitare frēs in vnū. Scōdo q̄tuz ad modestie ver
bū. Unde dicit. Obsecro vos. puer. is. Cū obsecrationib⁹
loq̄tur pauper. Tertio q̄tuz ad excusationē. Uñ dicit. Ni
hil me lesistis. Et ego non suz talis qz habeā odio illos qui
me nō offendūt. Secundo ostēdit se ad eos habere causaz
amoris. cū dicit. (Scitis autē qz p̄ ifirmitatē rē.) Ubi tria
ponit ex quibus hoies se diligere cōsueuerūt. Primū est
mutuū societatis auxiliū: et ex hoc ē amor in hoibus cōfir
matur: s̄m illud Luc. 22. Vos estis qz p̄mansistis mecū rē.
Et q̄tū ad hoc dicit. Scitis autē rē. Ubi p̄mo cōmemorat
tribulationē quā passus est apud eos. Scōdo ostēdit quomō
ei astiterūt ibi. (Et tentationē nram rē.) Dicit ḡ q̄tum ad
p̄mūz. Dico qz nihil me lesistis: imo fuiuistis mihi. Scitis
enī. i. recordari poteritis qz euangelizau vobis iā pridem. i.
trāfacto tpe p̄ ifirmitatē carnis. i. cū ifirmitate et afflictio
ne carnis mee: vel cū multis tribulationibus quas patie
bar a iudeis: qz sunt de carne mea me p̄sequētib⁹. p̄ Cori.
2. Luz timore et tremore multo fui apud vos. z. Corint. 12.
Virtus in ifirmitate pficit. Et hec licz ifirmitas fuerit cā
sp̄nēdi me et tētātōis vfe. s̄m illud Zach. 13. Percute pa
storē et disp̄gent oues rē. Vos tm̄ tētātōez vraz qz erat i car
ne mea. i. tribulatiōez meā qz erat vobis cā tentatiōis non
sp̄nuistis. Ecc. 11. Nō spernas hoiez i visu suo. Quia vt di
cit dñs. Luc. 10. Qui vos spernit me sp̄nit rē. Neqz respui
stis doctrinā meaz et me qn velleis eē focy tribulationuz
Esa. 33. Ne qui spernis: nōne et ipse sperneris rē. Secundu
autē qd cōfirmat iter hoies dilectionē est mutuus amor et
mutua dilectio adinuicē: s̄m illud p̄verb. 8. Ego diligētes
me diligo rē. Et q̄tum ad hoc dicit. Sed sicut angelū dei
excepistis me. i. ita honorifice sic nunciū vba dei nūciantē
p̄ Thess. 2. Luz accepissetis a nobis vbnz auditus dei rē.
Et inde ē qz p̄dicatores dicuntur angeli. Malach. 2. Le

Ad galathas

gem requireret ex ore eius etc. Et non solum sicut angelus recepistis: sed sicut iesus christum. i. ac si xps ipse venisset. Qui profecto in ipso ad eos venerat et in eo loquebatur. fm illud. 2° Cor. vlti. An experimentum queritis eius qui in me loquitur xps. Matt. 10°. Qui vos recipit me recipit etc.

Deinde increpat eos quod sic deteriorati erant. Unde dicit. Ubi est ergo beatitudo vestra: Quasi dicat. Nonne ex hoc boies beatificabatur vos quod me honorastis et predicacione meam recepistis: Job. 4°. Ubi est timor tuus et fortitudo tua patientia tua et perfectio viarum tuarum: Tertium quod amorem confirmat est mutua beneficentia. Et quod ad hoc dicit. Testimonium prohibeo quod si fieri posset. i. iuste fieri potuisset. Illud enim fieri potest quod iuste fit vel ad utilitatem ecclesie fuisset. Oculi eruiissetis et dedissetis mihi. Quasi dicat. Ita me diligebatis quod non solum mihi vestra exteriora: sed etiam oculos vestros dedissetis mihi.

Consequenter eum dicit. (Ergo inimicus factus sum vobis etc.) Ponit causam estimati odii: et primo vnam ex parte apostoli. Secundo aliam ex parte pseudo ibi. (Emulatur vos etc.) Dicit ergo. Ex quo mihi tot bona fecistis: est ne credendum quod factus sum inimicus vobis iterum dicens vobis. Verbum autem hoc quod dicit dupliciter potest intelligi. Uno. scilicet modo quod ipse habuit eos odio. Et isto modo legitur sic tunc. Factus sum inimicus. i. habeo vos odio. Et sic hoc quod sequitur. Verum dicens vobis potest estimari. Et signum odii: quod tamen est signum dilectionis. scilicet dicere verum: suo tamen loco et tempore. Alio modo potest intelligi inimicus passive. scilicet quod ipse beatus odio ab eis. Et tunc sic legitur. Ego factus sum inimicus vobis. i. habetis me odio: et hoc ideo: quod dico vobis verum: ut sic dicens verum vobis ponatur: ut sit causa odii. Nam homines veritatem dicentes a malis odio habentur. Veritas enim odium parit. Amos. 5. Odio habuerunt in porta corripientem etc. Sed contra est quod dicitur. Prover. 28. Qui corripit hominem gratia postea inueniet apud eum magister: quod per lingue blandimenta decipit. Sed dicendum est quod solutio hec potest haberi ex hoc quod dicitur. Prover. 9. Noli arguere derisorem ne oderit te: argue sapientes et diliget te. Bonitatis enim signum est si iste qui corripitur corripientem diligit. Et conuerso si cum oderit signus est malicie. Cum enim homo naturaliter odiat illud quod contrariatur ei quod diligit: si tu odis eum qui corripit te de malo: manifestum est quod malum diligis. Si vero diligis eum ostendit te odire peccata. Quia enim boies a principio cum corripuntur per amorem ad peccata afficiuntur inde est quod in principio peccator corripientem odit: sed postquam iam correctus est et affectum peccati deposuit corripientem diligit. Et ideo signanter in proposita auctoritate dicitur quod postea inueniet gratiam apud eum.

Consequenter cum dicit. (Emulant vos etc.) Ponit aliam causam estimatam ex parte pseudo. Et primo ponit eam. Secundo excludit eam ibi. (Bonum autem emulamini etc.) Quamvis autem ad primum sciendum est quod sicut dictum est supra quidam pseudo ex iudeis conuersi circueuntes ecclesias gentium predicabant seruari legalia. Et quod paulus contrarium dicebat. id est isti detrahebant ei. Et hoc magis faciebatur ut excluderent paulum quam pro salute eorum. Et ideo dicit apostolus. Emulatur vos. i. non patiuntur in vobis quos diligunt potius amore concupiscencie quam amicitie consortium nostrum. Emulatio enim est zelus ex amore quocumque proueniens non patiens sortium in amato. Sed quia amor eorum ad istos non erat bonus. tunc quod non amabant eos propter utilitatem ipsorum: sed propter commodum proprium. et hoc patet: quod volebant excludere apostolum ab eis: ut propter utilitatem contrarium: tunc quod hoc cedebat in damnum galatharum: quod querebant in eis lucrum per quod ipsi damnificabantur. ideo dicit. Emulant vos: sed non bene: quod non amant bonum vestrum. Et hoc apparet: quod volunt vos excludere ut emule

mini illos. i. ut nullum recipiatis nisi eos. puer. 3. Ne emule ris hominem iniustum etc. Et puer. 23. Non emulet cor tuum peccatores. Hoc autem excludit consequenter eum dicit. (Bonum autem emulamini etc.) Quid. Non debetis eos emulari in doctrina eorum: sed emulamini bonum doctorem me. scilicet et bonum. Pet. 3. Quis est qui vobis nocet si boni emulatores fueritis. Sed quod aliquis potest esse bonus doctor in quo potest esse aliquid mali: id addit. Emulamini dico bonum doctorem: sed tamen in bono. i. in eo quod bonum est. per 2° Cor. 14. Sectamini charitatem emulamini spiritualia: licet autem apostolus de se loquat: fm Hlo. cum dicit. Emulamini bonum. addit tamen in bono: quod sicut ipse dicit. per 2° Cor. 4. Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. Sed quod aliquis emulant doctorem bonum in sua presentia solum id addit semper et non tamen cum presens sum apud vos: quod emulatio in bonum est signum quod ex amore et timore dei qui omnia videt pro cedat: si etiam in absentia perseverat. Col. 3. Serui obedite pro omnia dominis vestris etc. Lectio. V.

Filioli mei quos iterum parturio donec formetur christus in vobis. Velle autem est apud vos modo et mutare vocem meam quoniam confundor in vobis.

Supra apostolus remouit falsam causam correctiois galatharum: hic consequenter apostolus dicte correctiois assignat causam veram que est dolor de eorum imperfectioe. Et id primo dolore cordis ex quo loquebatur exprimit. Secundo ponit desiderium de manifestatione huius doloris ibi. (Velle autem etc.) Tertio ponit causam doloris ibi. (Quoniam confundor etc.) Dolor autem iste ex charitate procedebat: quod dolebat de peccatis eorum. ps. Vidi pernicitates et tabescebam etc. Et id verbum charitatis proponit dicens. (Filioli mei.) Signanter autem non eos filios vocat sed filiolos ut designet eorum imperfectioem que diminuti sunt. per 2° Cor. 3. Tanquam paruuli in christo etc. Sed notandum est quod puer dum est in parturitione dicitur filiolus. Et isti tales erant: quod idigebant iterata parturitione: cum tamen parentes carnales semel tamen parturiat filios. Et id dicit eis. Quos iterum parturio. Nam semel eos parturierat in prima conuersioe: sed quod iam auersi erant ab eo quod eos vocauit in aliud euangelium: idigebant quod interato parturiret eos. Id dicit parturio. i. cum labore et dolore ad lucem fidei reduco. In quo apparet dolor apostoli. Vnde conuersio hominis pertinet dicitur. Job. 39. Incuruantur ad fetum et pariunt. Apoc. 12. Clamabat parturientes et cruciatur ut pareat. Et ideo est quod apostolus ex dolore dure eos corripit: sicut mulier ex dolore parturire clamatur. Esa. 42. Quasi parturientem loquar etc. Et ratio iterata parturitionis est: quod non estis perfecte formati. Vnde dicit. Donec christus formetur in vobis. i. recipiatis similitudinem eius quam vestro vitio perdidistis. Et non dicit formetur in vobis: sed formetur christus in vobis. ut per terribilem insonet auribus eorum. Nam christus per fidem formatur in corde. Eph. 3. Habitare christum per fidem etc. Sed quando quis non habet fidem formatam: iam in eo moritur christus. 2° Pet. primo. Donec dies illuceat etc. Et sic secundum hominis perfectum in fide christus in homine perficitur: et conuerso secundum defectum deficit. Quando ergo fides in homine efficitur in forma per partum christus non est in eo formatus. Et id quod in istis non erat fides formata idigebant iterum parturiri donec christus in eis formaretur per fidem que dilectione operatur. Velle donec christus formetur in vobis. i. formosus alius per vos appareat. Possit autem aliquis dicere. Absens tu dicis talia: sed si esses apud nos hec non diceretis: secundum illud 2° Cor. 10. Presentia quidem cor poris infirma et primo contemptibilis etc. Et id ponit desiderium manifestandi dolorem suum asperius dicens. Velle autem est apud vos modo et mutare vocem meam. Quasi dicat. Modo blandis verbis vobis vocans vos fratres et filios in absentia. Sed si essem presens asperius corripere. Nam si quod per litteras scribo nunc presens: et ore proferrem durior esset correctio ut propter: quod magis

possez vocē obiurgātis exprimere et irascētis resonare clamorem et dolorē pectoris magis q̄ p litteras explicare. Et magis cor vestrū viua vox ad cōfusionē de errore vestro et mea turbatiōe moueret. Et cā hui⁹ doloris ē q̄ pfundior in vobis. i. erubescō apud alios p vobis. Nā sicut. Ecclēci 22. dī. Lōfusio est patris de filio idisciplinato. Nā cū filius sit res patris et discipulus inq̄stuz h̄ res: magister gaudet de bono qd̄ videt in eo relucere q̄si de bono p̄po et gl̄iat: et ecōuersio de malo dolet et pfundit. Un̄ q̄ isti mutati erant de bono ī malū. apls pfūdebat inde. **Lectio. VI.**

Dicite mihi qui sub lege vultis esse legem non legistis. Scriptum est enim quoniam abraam duos filios habuit unum de ancilla: et unum de libera.

Sed qui de ancilla scdm̄ carnem natus est: qui autem de libera per repromissionē. Que sunt per allegoriam dicta.

Supra apls pbauit dignitatē status p̄ consuetudinē humanā. hic autē pbat eā auctoritate scripture. Et p̄mo pronit factū. Scdō exponit mysteriū ibi. (Que sunt p̄ allegoriam dicta rē.) Tertio claudit ppositū ibi. (Itaq̄ fr̄es mei nō sum⁹ rē.) Circa p̄mū duo facit. p̄mo excitat ad attentōnem. Scdō pponit suā itētiōnē ibi. (Scriptū ē. n. rē.) Dicit ḡ. Dicite mihi rē. Quasi dicat. Si vos estis sapiētēs attēdite ad ea q̄ obijcio: et si non potestis d̄dicere cedatis. Job. 6. Respōdete obsecro absq̄ cōtentione rē. Facio vobis autē hāc obijctionē. Aut legistis legē: aut nō legistis. Sz si legistis scire debetis ea q̄ in ea scripta sunt: sed ipsa pbat se dimitte dā: si autē nō legistis nō debetis recipe qd̄ nescitis. puer. 4. Palpebre tue p̄cedant gressus tuos. **L**ectio autē sub lege. i. sub onere legis. Nā subire aliqd̄ leue nō ē vis: sz subire graue onus sicut ē onus legis magne stulticie signū esse v̄ Act. 15. Doc ē on⁹ qd̄ n̄ p̄s n̄rī neq̄ nos portare potuim⁹ rē. Qd̄ est itelligēdū de illis q̄ volunt carnalr̄ esse sub lege.

Cōsequēter cū dicit. (Scriptū ē. n. rē.) p̄ponit suā intentionē dicēs. Jō quero an legistis legē. qz in ipsa continent̄ qdā q̄ manifeste dicūt legē nō eē tenēdā: et sp̄aliter apls facit mētiōnē de duob⁹ filijs abrae. Et p̄mo ponit vnū in q̄ conueniūt. scdō duo in q̄b⁹ differūt. Lōueniūt qdē in vno p̄re Un̄ dicit. Scriptū ē. qm̄ abraā duos filios habuit. Dabit et alios: q̄ istos duos filios: qz post mortē sare alios genuit de cethura: vt d̄r Heñ. 25. de q̄b⁹ mētiōnē nō fecit apls: qz nō p̄tinet ad hāc significatiōnē. Possunt tñ p̄ istos duos. i. filiū ancille et filiū libere duo populi. i. iudeoz et gētū defignari: p̄ alios vō filios cethure scismatici et heretici. Qui qdē duo populi cōueniūt in vno p̄re: qz iudei sunt filij abraam fm̄ carnē: gētiles vō fm̄ imitationē fidei. Un̄ sunt filij abraā. i. dei q̄ ē p̄r oīuz. Malac̄. 2. Nōne de⁹ p̄r oīum rē. Ro. 3. An iudeoz tñ. Differūt autē in duob⁹. i. in additione m̄fis: qz vn⁹ ē d̄ ancilla. vt d̄r. Heñ. 21. nec tñ peccauit abraam ad eā accedēs: qz accessit ad eā coniugis affectu et ordinatione diuina. Ali⁹ autē est de libera. i. isaac: quē genuit ei sara vxor sua. Heñ. 18. Veniā ad te tēpore isto vita comite et sara vxor tua rē. Itē differūt in mō gnōnis qz qd̄ de ancilla. i. ysaac fm̄ carnē nat⁹ ē: q̄ autē de libera. i. ysaac p̄ repromissionē. Sz vitādus ē hic duplex falsus intellect⁹. Un⁹ ne itelligat p̄ h̄ qd̄ dicit fm̄ carnem natus est vt accipiatur hic caro p̄ actu peccati. fm̄ illud. Ro. 8. Si fm̄ carnē vixeritis morietur rē. 2. cor. 10. In carne. n. ambulātes nō sz carnē militam⁹ q̄si abraā peccāte natus sit ysaac. Ali⁹ itelligit vt p̄ h̄ qd̄ d̄r. Per repromissionē credat̄ ysaac nō fm̄ carnē natus. i. fm̄ carnalē mixtionē: sz p̄ sp̄m̄ sanctū. Est ḡ dicēdū qd̄ fm̄ carnē. i. sz nām carnis nat⁹ ē ysaac. Nā nāle est

in hoib⁹ q̄ ex muliere iuuecula secūda sicut erat agar et sene nascat̄ fili⁹. Et qd̄ p̄ repromissionē. i. supra nāz carnis natus ē isaac. Nō. n. ad h̄ se extēdit nā carnis: vt ex viro sene et vetula sterili sic fuit sara fili⁹ nascat̄. Per ismael signat̄ populus iudeoz: q̄ fm̄ carnē nat⁹ ē. Per isaac vō itelligit̄ pplus gētū q̄ nat⁹ ē sz repromissionē: q̄ p̄missus ē abrae qd̄ eēt futurus p̄ multaz gētū. Heñ. 22. In seie tuo b̄ndicentur rē. Mysteriū autē exponit cū dicit. Que sunt p̄ allegoriam dicta. Et p̄mo ponit modū mysterij. Scdō exp̄plicat̄ ibi. (Dec. n. duo sunt testamēta rē.) Dicit ḡ. Dec q̄ sūt scripta de duob⁹ filijs rē. sūt p̄ allegoriam dicta. i. p̄ aliū itelligit̄ Allegoria. n. ē trop⁹ seu modus loquēdi q̄ aliqd̄ d̄r et aliud itelligit̄. Unde allegoria d̄r ab allos qd̄ ē alienū et goge ductio q̄si ī alienū itelligit̄ ducēs. Sz attēdēdū ē qd̄ allegoria sumit̄ aliqd̄ p̄ q̄libz mystico itelligit̄. Aliqd̄ p̄ vno tñ ex q̄tuor q̄ sunt historicus allegoricus mysticus et anagogicus q̄ sunt q̄tuor sensus sacre scripture. et tñ differūt q̄tuz ad significatiōez. Est. n. duplex significatio. Una ē p̄voces Alia ē p̄ res q̄s voces significāt. Et h̄ sp̄aliter ē ī sacra scriptura et nō in alys. Lū. n. ei⁹ actor sit de⁹ in cui⁹ p̄tate ē qd̄ nō soluz voces ad designādū accōmodet: qd̄ ē hō facere pōt. sz et res ipsas. Et iō in alys sciētys ab hoib⁹ traditis q̄ non possunt accōmodare ad significādū nisi tñ vba: voces solū significāt. Sz h̄ ē p̄p̄riū in ista scia vt voces et ipse res significat̄ p̄ eas aliqd̄ significēt. et iō hec scia pōt h̄re plures sensus. Nā illa significatio q̄ voces significāt aliqd̄ p̄tinet ad sensuz l̄rales seu historicuz. Illa vō significatio q̄ res significat̄ p̄ voces itez res alias significāt p̄tinet ad sensuz mysticū. Per l̄ralem autē sensuz pōt aliqd̄ significari dupliciter. i. fm̄ p̄p̄rietatē locutiōis: sicut cū dico hō ridet: vel sz similitudinē seu metaphora: sic cū dico pratu ridet. Et vtroq̄ mō vtimur in sacra scriptura: sic cū dicim⁹ q̄tū ad p̄mū qd̄ iesus ascēdit: et cū dicimus qd̄ sedet a dextris dei q̄tū ad scdōm. Et iō sub sensu litterali includit̄ parabolicus seu metaphoric⁹. Mysticus autē sensus seu spiritualis diuidit̄ in tres. p̄mo nāq̄ sicut dicit apls lex vetus ē figura noue legis. Et iō fm̄ qd̄ ea q̄ sunt veteris legis significāt ea que sunt noue ē sensus allegoricus. Item fm̄ dionysiu in libro de celesti hierarchia. Noua lex est figura future. Et iō fm̄ qd̄ ea q̄ sunt in noua lege et in xpo significant ea que sunt in patria est sensus anagogicus. Itē in noua lege ea que in cāpitate sunt gesta sunt exēpla eoz q̄ nos facere debem⁹: qz q̄cunqz scripta sūt ad n̄raz doctrinā scripta sunt. Et iō sz qd̄ ea q̄ in noua lege facta sunt in xpo et in his que xpm̄ significant sunt signa eoz q̄ nos facere debem⁹ ē sensus moralis Et oīum hoz p̄z exēplū. Per hoc. n. qd̄ dico fiat lux ad l̄raz de luce corpali p̄tinet ad sensuz litteralem. Si itelligatur fiat lux. i. nascat̄ xps in ecclia p̄tinet ad sensuz allegoricū Si vō dicat̄ fiat lux. i. vt p̄ xps introducāmur ad gl̄iā prinz ad sensuz anagogicū. Si autē dicat̄ fiat lux. i. p̄ xps illuminemur in intellectu et iustāmemur in affectu p̄tinet ad sensum moralem. **Lectio. VII.**

MEc enim sunt duo testamenta. Unū quidem in monte syna in seruitutem generans: quod est agar. Syna enim mons est in arabia: qui coniunctus est ei que nunc est hyerusalem: et seruit cum filijs suis. Illa autem que sursum est hyerusalem libera est que est mater nostra: scriptum est enim. Letare sterilis que non parit. erumpe et clama que non parturis. quia multi filij deserte: magis quā eius que habet virum.

Eld galathas

C Superi^o posuit apls intellectū mysticū: hic aperit mysterium. Et pmo q̄stuz ad matres. Secūdo q̄stū ad filios ibi. (Nos aut fratres rē.) Per duas aut matres itelligit duo testamēta. Et iō pmo ponit significatū. Sc̄do exponit ibi. (Unū quidez in monte rē.) Dicit ḡ. he. s. due vxores: ancilla et libera sunt duo testamēta: vet^o et nouū. Jere. 31. Seria domui israel fedus nouū. Ecce nouū testamētum. Nō fm pactum rē. Ecce testamentū vetus. Libera enī significat testamentū nouum. ancilla vero vetus. Ad sciēdū aut qd sit testamentum attendi debet qd testamētuz idem est qd pactū seu fedus eoz que testib^o firmant. Unde i scriptura multotiens loco testamenti ponitur fedus vel pactum. Ubiq̄q; aut interuenit fedus vel pactū sit aliq̄ pmissio. Et ideo fm diuersitate pmissionū est diuersitas testamētuz. Duo aut sunt nobis pmissa. s. tēporalia in veteri lege: et eterna in noua. Mat. 5. Haudete et exultate rē. De ergo due pmissiones sunt duo testamēta. Unde apls sequēter cū dicit. (Unū qdē rē.) expōit ipsa. Et pmo q̄stū ad vetus. Secūdo q̄stum ad nouū ibi. (Illa aut que sursum rē.) Ad euidentia aut lfe sciēdū est circa p̄mū qd qlibet ciuis alius cuius ciuitatis dī esse filius illius: et ipsa ciuitas ē sicut mater eius. Luc. 23. Filie hierusalē nolite flere rē. et Treñ. vl timo. Silij syon icliti rē. Per hoc igit qd alig fiunt alicui^o ciuitatis ciues efficiunt filij eius. Duplex aut ē ciuitas dei. Una terrena. s. hierusalē terrestris. Alia spūalis. s. hierusalē celestis. p vetus aut testamētū homines efficiebātur ciues ciuitatis terrestris: p nouū aut celestis. Et ideo circa hoc duo facit. P̄rio pponit mysteriū expositū. Sc̄do expositionis mystice rōnem assignat ibi. (Syna. n. rē.) Dicit ḡ pmo. Dico qd significat duo testamēta. s. vetus et nouū. Et quātum ad hoc dicit. P̄mū qdem in monte syna rē. Ubi pmo ponit locus in quo datum fuit. qd ad lram in monte syna: vt dī Exo. 20. Lūius h̄z glo. mystica rō est. qd syna interpretat mādatū. Unde et ab apostolo vetus lex vocat lex mandatorū. Ephe. 2. Mons aut significat superbiā Jere. 13. Ante q̄ offendāt pedes vestri ad mōtes caliginosos rē. Unde p montem istū in quo data est lex significat supbia iudeoz duplex. Una qd superbiebāt cōtra deum. Deut. 31. Ego scio cōtentionē tuā rē. Alia qua supbiebāt ptra alias nationes abutentes illius qd dī in. ps. Nō fecit taliter oī natiōi rē. Secūdo vō pponit ad qd sit datū: qd nō ad faciē dum liberos sed filios matris ancille seruitutē qd est idest signat p agar: qd qdē in seruitutē generat. s. vetus testamentum tripliciter. s. q̄stum ad affectū: q̄stuz ad intellectū: et fructum. Quātū ad intellectū qdem fm cognitionē. qd in hoīe est duplex cognitio. Una libera: q̄. s. rerum veritatē h̄z se ipfaz cognoscit. Alia vō ancilla. idest subiecta vel aminib^o figuraz. Et talis fuit cognitio veteris testamēti. Quātum ad affectum vero. qd noua lex generat affectū amoris qui pertinet ad libertatē. Nam qd amat ex se mouetur. Vetus aut generat affectū timoris in quo ē seruitus. Qui enim timet nō ex se sed ex alio mouet. Ro. 8. Nō accepistis spūz seruitutis itez in timore rē. Sed q̄stum ad fructuz: qd lex noua generat filios qbus debet hereditas. sed illis debentur munuscula sicut seruis. Jo. 8. Seruus nō manet in domo in eternū. filius manet in domo in eternū. Rōnez mysterij assignat cuz dicit. Syna. n. mōs ē in arabia rē. Ubi pmo oritur dubitatio. qd cum syna distet a hierusalē per 20. fere dietas. videt falsum qd syna iunctus sit hierusalē vt hic apls dicit. Sed ad hoc mystice respondei in glo. sic vt syna sit in arabia. Arabia. n. humilitas vel afflictio interpretat. in qua datū est vetus testamētū: qd hoīes quasi serui et alieni sub ea affligebant carnalib^o obseruantis. Act. 15. Hoc est onus qd neq; patres nri neq; nos rē. Qui mōs cōiunctus est nō p spacy cōtinuitatē: sed p similitudinē ei qd

nime ē hierusalē. i. iudaico populo. qd sicut ipsi terrena diligunt et p tēporalib^o fuit sub pctō: ita et mōs ille in fuitu tem generabat. Sz hec nō vī itentio apli. Nā ipse vult qd vet^o testamētuz: qd in mōte syna datū ē: ex ipso loco fuit utis in seruitutē generet. qd illud dabat in syna: nō tū ibi remanentib^o filijs israel. sed pficiscētib^o ad terrā pmissionis. Hierusalē et generat filios fuitutis. et iō q̄stū ad B cōtinuat mōs syna cū illa. Et B ē qd dicit. Qui iunctus ē ei. s. p cōtinuationē itineris euntū i hierusalē: qd fuit cū filijs suis: fuitute. s. legalū obfūtiāz: a qd redemit nos xp̄us: et fuitute diuersoz pctōz. Jo. 8. Qui facit pctm̄ suus pcti. Et ad lram a fuitute romanoz q eis diabānt.

C Deide cū dicit. (Illa aut qd sursum ē hierusalē rē.) Hic sequēter apit mysteriū de libera. Et pmo exponit mysteriū Sc̄do iducit pphetiā ibi. (Scriptū ē. n. rē.) P̄mū qdez pōt duplr itelligi fm qd hāc matrē possum^o itelligere. Vel illā p quā gñamur: que ē ecclia militās. Vel illā matrē in cui^o filios generamur: que ē ecclia triūphās. i. p. e. i. Regiāuit nos in sp̄yiuā rē. Sic ḡ gñamur in p̄nti ecclia militāte vt pueniam^o ad triūphātē. Hoc ḡ mō illd exponētes a q̄tuz or describit mater nostra. s. a sublimitate cū dicit. (Sursum ē.) Sc̄do a noīe cū dicit. (Hierusalē) Tertio a libertate cū dicit. (Libera ē.) Quarto a fecūditate cū dicit. (Mater nra.) Est ḡ sublimis p aptā dei visionē: et pfectā dei fruitionē: et B q̄stū ad ecclia triūphātē. Esa. 6. Videbis et afflues rē. Lol. 3. Que sursum sunt sapite rē. Itē sublimis p fidē et sp̄. q̄stū ad eccliaz militatē. Phil. 3. Nra puerfatio in celis ē. Lan. 3. r. 8. Que ē ista qd ascendit rē. Sz ē et pacifica: qd hierusalē. i. visio pacis. Qd qdē p̄ticit ecclie triūphanti vt h̄nti pacē pfectā. ps. Qui posuit fines tuos pacē rē. Esa. 32. Sedebit p̄plus me^o i pulchritudine pacis. Itē p̄ticit ecclie militāti: qd i xpo pacē h̄ns gescit. Jo. 16. In me pacē hēbitis. Est et libera. Ro. 8. Ipsa creatura liberabit rē. Quātū ad triūphātē et q̄stū ad militatē. Apoc. 21. Uidi ciuitatē sanctā hierusalē rē. Sz fecūda ē: qd mī nra. Militās qdem vt generās. triūphās vt in cui^o filios gñamur. ps. Nūqd syon dicet hō rē. Esa. 60. Silij tui de lōge veniēt rē. Scriptū ē enī Esa. 54. Sc̄bz. n. septuagita hic ponit pphetiā p quā pmo pbat libertas mris p̄dicte. Sc̄do ei^o fecūditas ibi. (Quia mlti filij rē.) Sc̄ciēdū ē aut circa p̄mū qd i muliere fecūda pmo qdē ē tristitia in pariēdo. Sc̄do subsequit gaudiū in suscepta ple h̄z illud Jo. 16. Mulier cū parit rē. Sz mulier sterilis nec patit in partu nec gaudet in ple. Differūt aut parere et pturire. qd pturire dicit conatū ad ptuz: parere vō dicit educationē fet^o iaz facti. In pturitiōe ḡ dolor ē experit fecūda. et i partu gaudiū. sterilis aut dolore pturitionis et gaudio part^o puat. Sz hec duo ppheta idicit sterili dicēs. Letare steril rē. Ubi loq̄ de hierusalē quā dicit libera significatā p sarā sterilē. Nā ecclia steril erat. s. ecclia militās gētū qd nō offerebat filiū deo. sed diabolo. Unā ad babilonē dī Esa. 47. Sterilitas et viduitas venest tibi rē. Et ecclia triūphās an passionē xpi steril erat. qd nō generabānt aliq̄ i filios ei^o p itroitū glie nisi in spe. Posita. n. erat romphea an ianuā paradisi vt nullus intrare posset. Duic ḡ sterili dī. Letare qd nō parit rē. q̄si dicat. Steriles vt dicitū ē nō dolēt de ptuz: sed de eo qd nō parit. i. Reg. 1. Cū esset anna amaro aīo rē. Sz tu letaberis in multitudine filioz. Esa. 60. Tūc dilatabit^o et mirabit^o cor tuū. i. leticiā mētis eī onīdēs. Duo. n. s. i ptu. s. dolor ex eruptōe reticuloz qd cōtinet fetus in mrice et clamor ex ipso dolore. Et iō dicit. Tu qd nō pturis. s. ecclia militās: qd nō conaris ad ptū p desiderū: et triūphās qd nō parturis dolēdo. Vel qd nodū venit tēpus recipiēdi filios erumpe. i. leticiāz quā interius habes manifesta exterius et clama voce laudis. Esa. 58. Clama ne cesses rē. Et hec duo ad libertatem p̄tinet. s. clamare et erū

pere. sic g̃ apparet libertas matris. ¶ Sequitur secunditas (Quia multi filij r̃c.) Sed cū supra dictū sit ecclesiam liberam significari p̃ sarā: videt̃ eē dubiū an sara fuerit deserta. Ad qd̃ sciendū est qd̃ deserta fuit ab abraam vt hic d̃r nō p̃ diuortii: sed q̃tum ad opus carnale. Nā abraā vacabat qdem operi carnali nō p̃pter cōcupiscentiā: s̃z pp̃ p̃les suscipiendā. Lum g̃ inouit ei saram sterile esse deseruit eaz nō frangens cōiugalē thozū. s̃z qz nō vtebat̃ ea ab illo p̃re: cise tēpore quo sara introduxit ei ancillam. Per qd̃ dat̃ itel ligi qd̃ ecclesia gētiū deserta erat a x̃po: qz nōdum venerat x̃ps: r̃ qd̃ ecclesia triūphans deserta erat ab hoib⁹ q̃b⁹ ad eā nondū patebat accessus. Dui⁹ g̃ deserte. s̃. ecclesie gentiū sunt multi filij. idest plures magis q̃ eius. s̃. synagoge q̃ h̃z virū. s̃. moysen. i. Reg. z. Sterilis peperit plurimos r̃ que multos filios habebat r̃c. Et hoc veniēte sponso. s̃. x̃po a q̃ deserta erat non dilectione: sed partu postposito.

¶ Lectio. VIII.

Nos autem fratres s̃m isaac promissionis filij sumus. Sed quomō tunc is qui s̃m carnem natus fuerat persequeretur eum qui s̃m spiritum: ita r̃ nunc. Sed quid dicit scriptura: Eijce ancillam r̃ filium eius. Non enim heres erit filius ancille cum filio libere. Itaqz fratres non sum⁹ ancille filij: s̃z libere. qua libertate nos christus liberavit.

¶ Exposito mysterio q̃tū ad m̃res: hic expōit illud q̃tū ad filios. Et p̃mo ponit filioz distinctionē. Secūdo p̃cipalem cōclusionē ibi. (Itaqz fratres mei r̃c.) Distinctionem aut̃ filioz ponit q̃tum ad tria. Primo q̃tum ad modum origis. z. q̃tū ad affectuz dilectiōis ibi. (S̃z quō tūc r̃c.) Tertio q̃tū ad ius hereditatis ibi. (Sed qd̃ dicit scriptura r̃c.) Modus aut̃ origis quo aliq̃ nascunt̃ filij abrae ē duplex. qdā origie carnali sicut ismael de ancilla. qdā aut̃ nō carnali origie: sicut isaac de libera. nō qd̃ naturali ope natus nō fuerit. sed qz sicut dictum est. supra nālem ṽtutē carnis fuit vt de vetula sterili filius nasceret̃. Per hos autem filios itelligit duplex populus. Nam p̃ ysmaelē itelligitur populus iudeoz q̃ carnali p̃pagatione est ab abraaz deriuatus. Per isaac aut̃ populus gentium q̃ per imitationem fidei ab abraam descendit. Et ideo dicit. (Nos autem fratres). s̃. fideles tā iudei q̃ gentiles s̃m isaac. i. in filitudine isaac p̃missionis filij sum⁹ facti abrae. Heñ. iz. Ro. 9. Qui sunt filij p̃missionis estimant̃ in semine. S̃z nota qd̃ filij carnis abrae ad s̃ram sunt iudei. mystice aut̃ qd̃ pp̃ carnalia r̃ tēporalia bona ad fidem veniūt. s̃m affectū autem distinguūt. qz q̃ natus erat s̃m carnē p̃sequeretur illū q̃ natus erat s̃m sp̃m. ¶ Sed hic est questio. p̃mo qz nō legitur qd̃ ismael p̃secutionē aliquā fecerit cōtra isaac. sed qd̃ tūc miserit cum eo. Heñ. zi. Lum vidisset sara filijz ancille agar ludentem r̃c. R̃ñsio. dicēdum est qd̃ ap̃lus illū ludū dicit p̃secutionem: qz ludus magni ad parū est qd̃dam illusio. cū maior cum paruo ludens itendit eū decipere. Ut etiam vt dicūt qd̃dam ismael cogebat isaac adorare imagines luteas: quas faciebat. Per hoc aut̃ docebat eum auertere a cultu vnius dei: qd̃ est magna p̃secutio. cum maius malum sit iserre mortē sp̃ialem q̃ corporalē. Qd̃ tūc ideo in Heñ. appellat̃ ludus. qz sub spē ludi hoc faciebat. ¶ Est et̃ questio quō filij s̃m carnem p̃secuti fuerint r̃ p̃sequantur filios s̃m sp̃m. Sed ad hoc ē respōsio: qz a p̃ncipio p̃mitiue ecclesie iudei p̃secuti sunt xp̃ianos. vt p̃z in actib⁹ apostolorū: r̃ facerēt etiam nūc si possent. Nunc etiā carnales p̃sequunt̃ in ecclesia sp̃iales viros et̃ corporaliter. illi. s̃. qui

querunt gloriā r̃ temporalia lucra in ecclesia. Unde dicitur in glo. Omnes q̃ in ecclesia terrenam facultatem querunt a dño ad hunc ysmaelem p̃tinent. Ip̃si sunt qui contradicunt sp̃itualib⁹ p̃ficientib⁹ r̃ detrahūt illis r̃ habēt labia iniqua r̃ linguas dolosas r̃ subdolosas. Sp̃itualiter autē p̃sequunt̃ sp̃iales filios superbi r̃ ipocrite. Nam aliquādo aliq̃ manifeste carnales r̃ mali culpā suā recognoscens bonis se humiliant. fatui vero bonitatem quā ip̃si nō habent p̃sequunt̃ in alijs. ¶ Est etiam questio. qz heretici: quos nos p̃sequimur: dicūt se natos s̃m sp̃m: nos vero s̃m carnē. Sed dicēdus est qd̃ duplex est p̃secutio. Una bona qua aliquis p̃sequit̃ aliū vt reducat eū ad bonum: r̃ hanc viri iusti faciunt malis r̃ sp̃ituales carnalibus. Vel vt eos corrigant si conuerti volunt. Vel si obstinati sunt in malo destruāt ne gregem dñi inficiant. Alia p̃secutio est mala: qua quis p̃sequitur aliū vt peruertat ad malū Et hanc qui s̃m carnem nati sunt faciunt his qui nati sunt s̃m sp̃m. Quātum vero ad ius hereditatis distinguūtur per auctoritatem scripture Heñ. zi. Eijce ancillam r̃ filijz eius. In quo dat̃ itelligi qd̃ iudei r̃ p̃secutores fidei christiane r̃ etiā carnales r̃ mali xp̃iani eycient̃ a regno celesti. Mat. 8. Multi venient ab oriente r̃. Apocal. 22. Foris canes r̃ venefici r̃c. Ancilla etiam. idest malicia r̃ ip̃suz peccatum eyciet. Ecc. 1. is. Omne opus corruptibile in fine deficiet. Et ratio horum subdit: qz nō erit heres filius ancille cum filio libere. In mundo enīz isto boni sunt malis p̃mixti r̃ mali bonis. Lañ. z. Sicut liliuz iter spinas r̃c. S̃z in eterna patria nō erunt nisi boni: Judic. ii. dicitur ad Iep̃te. Heres in domo patris nostri esse nō poteris: qz de adultera natus es. Quam qdem libertatez habem⁹ a x̃po Unde dicit. Qua libertate r̃c. Jo. 8. Si filius vos liberauerit: vere liberi eritis.

¶ CAP. V.

State ergo r̃ nolite iterum iugo seruitutis contineri. Ecce ego paulus dico vobis: quoniam si circumcidimini: christus vobis nihil proderit. Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se quoniā debitor ē vniuersi se legis faciende: euacuati estis a x̃po: qui in lege iustificamini a gr̃a excidistis.

¶ Supra oñdit ap̃ls qd̃ p̃ legē nō est iusticia: hic vō reducit eos ab errore ad statū rectitudis. Et p̃rio q̃tū ad diuinas. z. q̃tū ad hūanā. 6. ca. ibi. (Et si p̃occupat⁹ fuerit hō r̃c.) Circa p̃mū duo facit. p̃rio p̃ponit amonitionē. z. ei⁹ p̃rōnē assignat ibi. Ecce ego paulus r̃c. Et in amonitionē ē duo ponit. Quoz vnū ē inductiū ad bonū. z. ē p̃hibitū a malo Inducit qd̃ ad bonū cū dicit. State g̃. q̃ si dicat. Ex quo p̃ x̃pm liberati estis a fuitute legi: state firma fide r̃ fixo pede p̃manētes i libertate. Sic g̃ cū dicit̃ state. iducit ad rectitudinē. Qui. n. stat rect⁹ ē. i. cori. io. Qui se existiat stare r̃c. Inducit et̃ ad firmitatē. i. cori. is. Stabiles estote r̃ imobiles r̃c. Eph. vl. State succincti lūbos ṽros r̃c. p̃robibz vō r̃ retrahit a malo cū subdit. Nolite itez iugo seruitutis contineri. i. nō subyciamini legi q̃ in fuitute generat. De q̃ iugo d̃r act. is. Hoc ē onus qd̃ neqz patres nostri neqz nos r̃c. A q̃ tū p̃ x̃pm liberati estis. Esa. 9. Uirgā humeri ei⁹ r̃c. Ideo aut̃ addit. Itēz. n̄ qz p̃us sub lege fuerit. s̃z qz vt Hieronymus dicit. post euāgeliū suare legalia adeo p̃ctm̄ ē sic fuit̃ re idolatrie. Un̄ qz isti idolatre fuerāt si subyciāt se iugo circūcisōis r̃ aliaz legalium obfuationū q̃si ad eadē reuertunt̃ q̃b⁹ antea in idolatriā fuerāt. s̃z aug. vō vt. s̃. dictū ē: circa legalium obseruantias triplex tēp⁹ distinguūt̃. s̃. tēp⁹ ante passionem. ante gratiā diuulgatā. r̃ post gratiā diuul-

Ad galathas

gatam. Post ergo gratiam diuulgatam seruare legalia est peccatum mortale etiā ipsis iudeis. Sed in tēpore medio. s. ante gratiā diuulgatā poterant qdem absq; pctō etiā illi q ex iudeis uerfi fuerāt legalia seruare: dū tñ in eis spē nō ponerent: cōuersis uero ex gentilibus nō licebat ea seruare. Quia ergo galathe ex iudeis nō erāt. 7 tñ legalia seruare uolebant 7 ponebāt i eis spes. ideo reuertebant in iugum seruitutis. Naz hō obseruatio erat eis sicut idolatria in quātum nō recte sentiebāt de xpo: credētes ab ipso sine legalib' salutē cōsequi nō posse.

¶ Deinde cū dicit. (Ecce ego rē.) Exponit p̄dicta duo. 7 primo secūdu. scōdo primū ibi. (Nos aut spiritu rē.) Circa primū duo facit. Primo ostēdit qd sit iugum seruitutis qd nō debent subire. Secūdo pbat ibi. (Euacuati estis rē.) Circa primū duo facit. Primo ostēdit iugū illud esse ualde nociuum. Secūdo ualde onerosū ibi. (Testificor autem rē.) Nociuum qdem est iugū legis: qz aufert dominice passionis effectū. Et ideo dicit. Nolite cōtineri iugo seruitutis. qz ecce ego paulus q supple uoce auctoritatis dico 7 bene. qm̄ si circūcidimini xpus uobis nihil pderit: id est fides christi. S3 cōtra Act. 16. dī q paulus circūcidit timotheum. ergo fecit q xps ei nihil pdeset. q̄ decepit euz. Rēspōdeo dicēdū est s3 Hieronymū q paulus nō circūcidit timotheum quasi legem seruare itenderit. sed simulauit se circūcidere faciendo opus circūcisionis. Nam s̄m ipsum apli simulatorie suabāt legalia ad uitandū scādalu fidelīū ex iudeis. Faciebant aut actus legalīū: nō tñ cū intentione seruādū legalia. 7 sic nō exibant a fide. Unde nō decepit timotheum. Scōm uero augustinū dicēduz est q apostoli s̄m ueritatē seruabant legalia 7 cū itentidē ea seruandi. quia s̄m apostolorū sententiaz licebat fidelibus ex iudeis illo tpe. s. an̄ grāz diuulgatā ipa seruare. Et ideo qz timotheus fuit ex matre iudea circūcidit eum apostolus cū itentione seruādū legalia. Quia uero galathe ponebāt spem in legalibus post gratiā diuulgatā: quasi sine eis gratia nō sufficeret ad salutē: 7 ideo ea seruare uolebāt. id dicit eis apostolus. Si circūcidimini rē. Sequebāt enim ex hoc q nō reputarent christū: in cuius signū data fuit circūcisio. Heñ. 17. Ut sit in signū federis iter me 7 uos rē. Qui ergo circūcidebant credebāt adhuc signū durare: 7 tunc signatum nōdum uenisse. 7 sic excidebant a christo. Sic ergo patet onus legis esse nociuū. (Est etiam ualde onerosū. qz obligat ad impossibile. 7 hoc ē qd dicit. (Testificor aut rē.) Quasi dicat. Dico q si circūcidimini xps uobis nihil pderit. Sed adhuc testificor oī hōi. s. iudeo 7 gentili rē. Nam qcuq; p̄fitef in aliqua religione facit se debitorē oīū q ad obseruatiā illius religionis p̄tinēt. Et sic dicit augustin'. Nunq̄ fuit aliqua religio sine aliq̄ uisibili signo. ad qd obligarent q in ipsa religione uiuūt. sicut in religione xpiana signū uisibile est baptisma: ad qd oēs christiani tenentur quo ad cultum. Obligantur etiam ad omnia que ad cultum christiane religionis pertinent. Signum autē religionis mosayce fuit circūcisio. Quicūq; q̄ circūcidebat se obligabat ad oīa legalia seruāda ac implēda. 7 hoc ē qd dicit. Debitor ē yniuerse legis faciēde. Jac. 2. Qui offendit in yno factus est oīūz reus. Quā tñ nullus seruare poterat s3 illud act. 15. Hoc ē onus qd neq; p̄res n̄ri neq; nos portare potuim' rē. S3 dato q aligs circūcideretur. q̄ s̄m p̄dicta obligat se ad seruādū legalia. sed h̄ ē peccatū mortale: q̄ tenet peccare mortaliter. 7 sic v̄ eē p̄plexus. R̄ ideo dicēdū ē q eadē p̄sciētia durate tenet seruare legalia. puta si aligs haberet cōsciētiā q nisi circūcideret peccaret mortaliter. 7 circūcisus ipsa p̄scia durante peccaret mortaliter si nō obseruaret legalia. cuius rō est. qz h̄re p̄sciētiā de re aliqua faciēda nihil aliud ē q̄ q faciat cō-

tra deū nisi illud faciat. Facere aut cōtra deū ē peccatum. Sic ergo dico q nisi faceret hoc ad qd iducit p̄scia peccaret. nō qdem ex genere operis. sed ex itentione operātis. Et s̄l'r si facit peccat. qz h̄ ignorātia nō excusat cū sit ignorātia iuris: nec tñ ē p̄plexus simpl'r sed s3 qd. qz pōt deponere erroneam p̄sciām. Et hoc modo hic aplus testificat oī circūcidēti se q tenet ad seruādū legem.

¶ Consequēter cū dicit. (Euacuati estis rē.) pbat q dixit. s. q nō debēt accipere legis obseruantia rōne damni iam presentis: qd est duplex. Unū est amissio christi. Secūduz est amissio gratie xpi. Primū est causa secūdi ibi. (Qui in lege rē.) Dicit q̄. Euacuati rē. Quasi dicat. Vere xps uobis nihil pderit. qz euacuati estis a xpo. i. habitatiōe xpi. Secūduz damnu ē amissio gratie. ideo dicit. A gratia excidistis. q. s. pus eratis pleni gratia xpi. qz de plenitudine ei' accepimus omnes. Jo. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus rē. Et Eccl'ci. 21. Cor fatui quasi uas contractū 7 oēm sapiētiā non tenebit. Uos dico q in lege iustificamini: id est creditis iustificari a gratia. s. habēda future beatitudinis. Uel etiam a iā habita excidistis. Apocal. 2. Memoz esto ynde excideris 7 age penitentiam.

¶ Lectio.

II.

Nos autem spiritu ex fide spes iusticie expectamus. nam in christo iesu neq; circūcisio aliquid ualet neq; p̄putium: sed fides que per charitatem operatur. Currebatis bene. quis uos impediuit ueritati non obedire. Memini cōsenseritis. Persuasio hec non est ex eo qui uocat uos. Adodicum fermentuz totā massam corrumpit. Ego confido in uobis in domino q nihil aliud sapientis. Qui autem conturbat uos portabit iudiciū quicūq; est ille. Ego autem fratres si circūcisionem adhuc p̄dico: qd adhuc persecutionē patior. Ergo euacuati scandalum crucis. Uti nam abscindantur qui uos conturbant.

¶ Explicauit apostolus secūdu documentū. s. q nō eēt subeundum iugū seruitutis legis. hic aut redit ad primū ostendens q stare debēt. Et p̄mo pponit stādū exēplū. Secūdo remouet stādū impedimētū. ibi. (Currebatis rē.) Tertio assignat stādū cām ibi. (Uos enī in libertatē rē.) Circa primū duo facit. P̄mo pponit stādū exēplū. Scōdo cām ei' assignat ibi. (Nam in xpo iesu rē.) Dicit q̄. Qui in lege uolunt iustificari: xps eis nihil prodest. quia excidunt a gratia. Sed nos. s. apostoli stamus per spem: quia scilicet expectamus spem iusticie. id est iusticiā 7 spem: scilicet eternā beatitudinem. p̄ Pet. 1. Regenerauit nos in spem uiuam rē. Uel spem iusticie. id est christum per quem est nobis spes iusticie: quia per eum iustificamur. p̄hil. 3. Saluatorē expectamus rē. p̄ Corint. 1. Qui factus est nobis sapientia 7 iusticia 7 sanctificatio 7 redemptio rē. Uel spē iusticie. id est spem que est de iusticia: ut iustificemur non per legem sed per fidem. Ro. 3. Arbitramur hominem iustificari p̄ fidez sine operibus legis. Uel spem iusticie id est rem speratam in quā tendit iusticia. s. uitam eternā. z. Ti. ultimo. In reliquo reposita est mihi corona iusticie rē. Et hoc ex fide. quia iusticia dei est per fidem iesu christi ut dicitur. Ro. 3. Que quidem fides nō est ab homine: sed a spiritu sancto q eā inspirat. Ro. 8. Accepistis sp̄m filioz in quo clamam' abba pater rē. Sicut q̄ fides ē ex spiritu: ita ex fide est spes. ex spe iusticia: per quā peruenim' ad uitāz

eternā. Dec aut spes nō ad hoc ex circūcisione neq; ex gētilitate: qz nihil faciūt ad veniē. Et iō dicit. (Nā i xpo iesu) i. in his q sunt in fide xpi: neq; circūcisio neq; pputiū rē. id est indria sunt: s; fides nō iformis: sed ea q p dilectiōez opat. Jac. z. Fides sine opib; mortua ē rē. Nā fides ē cognitio vbi dei. Ephe. 3. Dabitare xpm p fidē rē. Et b vbi nec pfecte habet: nec cognoscit: nisi ēt habeat amor quē spirat. Dic sunt duo dubia circa glosaz. Primū ē q dicit pputiū rē circūcisionē eē idria: cū supradixerit. Si circūcidimini xps vobis nihil pderit. S; dicēdū ē q ex genere opis sunt indifferētia. s; illis q nō ponūt spem in eis: s; ex intētiōe operātis nō sunt indria. Nā ponētibus in eis spē mortifera sunt. Scdm dubiū ē de hoc qd dicit q il li q nō credūt peiores sunt q; demones: cū demones credant r; tremiscāt. Rūdeo: dicēdū ē q peiores qdē sūt ex specie opis: s; nō q; tum ad affectū. Nā demonib; displicet hoc qd credūt: nec ēt est tanta negtia volūtatis in boie q nō credit q; ta in demone qui odit qd credit.

¶ Cōsequēter euz dicit. (Currebatis bene rē.) Agit de i pedimēto statiois. Et p ponit impedimētus. Scdo docet ei; remotionē ibi. (Nemini; s; enseritis rē.) Impedimētū statiois eoz magnū erat r; nociuū: nā tāto aliqd ē magis nociuū q; to maius bonū puat. Quā g aligs multis bonis spūalibus priua; signū ē habuisse magnū impedimētū. Et iō vt oīdat eos aplis magnū ipedimētū habuisse cōmemorat eis bona spūalia q amiserunt cū diē. (Currebatis bene rē.) s; p opa fidei formate: p charitatē q instigat ad currēdū. ps. Uia mādator; tuoz cucurri cū dilatat; cor meū. Et hoc qdē fuit olim in vobis: s; dū sic currebatis estis impediti: r; iō subdit. Quis vos facinavit. d; q dicitur ē supra. tertio cap; r; iō supsedeo ad p̄sens. Quis g vos facinavit. i. ipediuit veritati. s; euāgelice nō obediē. Et hoc q; r; dicit. Nā obedire est volūtatis applicā de ad p̄sensum p̄cipiētis. Et iō fides est volūtatis r; itellectus: opz g voluntati fidei obedire: hoc aut ē q; ḡra fidei xpi sufficiat ad salutē sine legalibus obseruātis. ¶ Excludit aut impedimētū. cū dicit. (Nemini; rē.) r; hoc ex triplici pte. P̄mo ex pte eoz. Scdo ex pte dei ibi. (Ego p̄fido rē.) Tertio ex pte apli ibi. (Ego aut frēs si rē.) Ex pte eoz cū diē. (Nemini; rē.) Ubi p̄mo oīdit qd regratur ex pte eoz vt vitēt hoc ipedimētus. s; q; nemini pseu do deinceps p̄sentiat. p̄ Theb. 15. Nō simus noctis neq; tenebrarū rē. Ephe. 5. Nolite cōicare opibus ifructuosis tenebrarū rē. Et. z. Li. z. Et fmo eoz vt cancer serpit rē. ex quo dat itelligi q; nondū erat corrupti: s; sollicitabāt de hoc. Scdo assignat rōnez huius cū dicit. (Persuasio eni rē.) Et hec ē duplex. Prima qz hō cū dat se alicui nihil oz facere: nisi qd vtile dixerit sibi. S; vos traditi estis xpo. g; nihil debetis audire vel p̄sentire: nisi his q; sūt ab ipso. g; hec p̄uasio qua vos volūt mittere sub iugo legis: qz nō ex eo. s; ex deo q; vos vocauit ad vitā: s; ex diabolo inq̄tus. s; deficiens ē. Et iō nō p̄sentieritis eis. Uel nō ex eo. i. s; ipsum. Scda rō ē: qz posset dici q; nō ē magnus si paucis p̄sentiat cū ex hoc nō sit piculū: r; iō dicit q; nō est eis p̄sentieduz: nec eoz insdie sunt p̄tēnende: s; debent p̄ncipis obstarē: qz modicū fermētū rē. i. illi pauci q; vob; p̄suadēt. Uel hec p̄uasio parua in p̄ncipio totā massam corripit. i. q; ḡgatiōez fidelīū. Leuit. z. Nec q; q; fermētū ac mellis adolebit in sacrificio domini.

¶ Cōsequēter cū dicit. (Ego p̄fido i vobis rē.) Remouet ipedimētū ex pte dei q; auxiliū ad hoc p̄bet: r; pōit duplex auxiliū. Unū q; tus ad seducētes. Aliud q; tu ad cōturbātes ibi. (Qui at; turbāt rē.) Dicit g; ego p̄fido rē. q. d. Dixi q; nō p̄sentieritis pseudo: et p̄fido in vobis. scde cor. 7. Haudeo q; in oibus p̄fido in vobis. Deb. 6. Cōfidi

mus autē d; vobis dilectissimi r; meliora viciniōra salutē. p̄fido inq; in hoc. s; q; nihil aliud sapiētis q; qd vos docui supra. i. Licet nos aut angelus de celo euāgelicet vobis p̄terq; qd euāgelicauim; anathema sit. P̄bil. z. Implete gaudiū meuz vt idē sapiatis rē. Et hoc ex auxiliō diuino: r; iō dicit. (In dño deo) s; opante. scde cor. 3. Fiduciā talē habemus p; xps ad deū rē. r; dñs dabit vobis sapere. s; sobrietatē catholice veritatis. ps. Bonū ē cōfidere in domino rē. ¶ Quantuz aut ad; turbātes dicit. Qui aut cōturbat rē. i. q; remouet vos a d̄bito ordine: vt. s; a spūalib; p̄taminari ad corporalia: cū debeat eē d̄rium. p̄me cor. 15. Nō pus qd spūale ē: s; qd aiāle ē deinde qd rē. Et euz talis ordo sit puerus: vt d; supra. 3. Sic stulti facti estis: vt cū spū cepertis rē. iō portabit iudiciū. i. p̄denationez sustinebit. Sicut eni q; inducit aliquē ad bonū remunērat. Dan. 12. Qui ad iusticiā erudiūt plurimos quasi stel le in p̄petuas eternitates rē. ita q; iducit aliquē ad malū p̄denat. Josue. 7. Quia turbasti nos exturbet te dñs in hac die. Deut. 27. Maledict; q; errare facit cecū in itinere. Et b; q; q; ē ille. i. q; tēcūq; sit auctoritatis: nō parēt ei. S; Porphyrius r; Julianus in b; reprehēdunt paulū p̄sumptiōe dicētes: q; b; dixit lacerās petrū. cū supra i; facies se restitisse scripserit: vt sit sensus: quicūq; sit ille. i. et si petrus eēt puniet. S; vt Aug. dicit nō est credēdū q; paulus cū maledicto de ecclesie p̄ncipe loqueret; cum scriptū sit Exo. 22. P̄ncipē ppli tui nō maledices. Nec ēt q; petrus sic offenderit q; eēt dignus p̄denatione. Dicit g; aplis de quodaz alio q; de iudea veniens dicebat se fuisse discipulum magnoz ap̄stolor; r; sub ista auctoritate corrumpebat galathas ipse cum aly; falsis predicatorib; supra. z. Propter subitroductos falsos frēs rē.

¶ Cōsequēter cū dicit. (Ego autē fratres rē.) Remouet impedimētus ex pte sua. Et p̄mo ponit sui excusationez. Scdo eoz q; euz infamabāt obiurgationē ibi. (Utinā r; abscondātur rē.) Excludit aut falsum qd ei iponebat: et p̄mo aliqd prinēs ad ipm tm. Scdo aliqd prinēs ad oēs ibi. Ergo euacuatus est rē.) Sciēdū ē circa primum q; pseudo galathis excusantibus se de eo q; nō fuabāt legalia: q; ita edocti erāt ab ap̄lo: r; dicebāt q; apls deceperat eos: r; p̄firmabāt dicētes paulū p̄dicasse i iudea: r; docuisse legalia debere fuari. Et iō excusat se de hoc aplis dicēs. (Ego autē fratres si circūcisionē adhuc predico) sicut imponunt mihi pseudo: qd adhuc p̄secutorēz patior. s; a iudeis. p̄me cor. 4. Persecutionē patimur rē. Nā iudei specialr; pp hoc p̄sequēbant paulū q; p̄dicabat legalia nō debere fuari. Act. 21. dicit Jacob; paulo. Audierunt de te: qz dissensionē doceas a Moysē eoz q; p̄ gentes sunt iudeoz dicēs eos nō debere circūcidere filios suos rē. Patet g; q; nō ē vez qd mihi iponūt: aliogn p̄secutiones adhuc nō paterer. Falsum ē ēt id qd mihi iponunt p id qd cōmuniter ē apud alios: qz si circūcisioez p̄dico euacuatus ē scādalu; crucis. Nā nō soluz ego: sed ēt oēs apli p̄dicamus xpm crucifixū. Iudeis quidē scādalu; rē. vt d; p̄me cor. 1. Et de hoc maxime scādalu; tur: qz p̄dicam; q; p; crucē xpi legalia euacuant. Si g; p̄dico circūcisionē euacuati est scādalu; i. nō erit scādalu; apud iudeos vltra de cruce. Nā patiēter sustinerēt imo libēter vellēt q; predicarem; crucez r; legalia s; debere fuari. Uel fm Augustinū euacuati ē scādalu; crucis. i. euacuata ē crux q; est scādalu; m. Quasi di. Crux pdidit effectū suuz r; vtutez supra. z. Si. n. ex lege eēt iusticia: g; xps gratis mortuus ē. Dicit autē aplis specialr; ter euacuati est rē. vt det itelligere: q; pp hoc iudei occiderunt xpm: qz legalia nō fuabat: r; ea nō eēt fuada docebat. Jo. 9. Nō ē hic hō a deo q; sabbatū nō custodit.

Ad galathas

Consequenter obiurgat pseudo qui eum infamauerant dicens. ytinam et abscindantur. Quasi dicat. Ipsi conturbant vos in hoc quod volunt vos circumcidi. sed ytinam non solum circumciantur: sed totaliter castrantur. Sed contra. Ro. 12. Benedicite et nolite maledicere. Ad hoc est duplex responsio. Prima est quod non maledixit apostolus eis. sed potius benedixit: quod optauit eis ut spiritualiter castrantur ut seruaent spirituales castitates cassando ceremonialia sicut illud Mat. 19. Sunt quidam eunuchi qui se castrauerunt propter regnum celorum. Secundo quod operatur eis sterilitatem plus quam habent eunuchi. ut scilicet non generent. Unde ait. ytinam et abscindantur. id est vim generandi perdant in vobis vel alijs: Et hoc merito quod generant filios in errore et redigunt eos in seruitute legis. Dece. 9. Da eis ytinam sine liberis et ybera arentia.

Lectio.

II.

Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantum ne libertatem in occasionem detis carnis: sed per charitatem spiritus seruite inuicem. Omnis enim lex in vno sermone impletur. diliges proximum tuum sicut teipsum. Quod si inuicem mordetis et comeditis: videte ne ab inuicem consumamini.

Proposito exemplo stadii et remoto eius impedimento: hic innuit modum ipsius. Et primo ponit modum standi. Secundo exponit ibi. (Ois enim lex etc.) Circa primum tria facit. Primo ponit conditionem status. Secundo remouet ab usum standi Tertio inuit standi modum. Condicio quidem standi est libertas. Ois enim status conditio pertinet ad seruitutes vel ad libertatem. sed status fidei christi ad quem iducit apostolus ad libertatem pertinet: et est ipsa libertas. Et ideo dicit. Uos. n. etc. Quasi dicat. Recte conturbant vos: quia abducunt a meliore in peius. quia vos vocati estis. scilicet a deo in libertatem gratie. Ro. 8. Non accepistis spiritum seruitutis itez in timore. sed accepistis spiritum adoptionis filiorum etc. supra. 4. Non sumus ancille filij: sed libere etc. Uos inquam liberi estis per christum volunt ducere in seruitute. Abusus autem status est si in detur. galathe autem iam liberi erant a lege. Sed ne credat eis licere peccata committere que lex prohibebat. ideo apostolus subdit ab usum libertatis dicens. Tantum ne etc. Quasi dicat. Liberi estis. ita tamen quod non abutimini libertate vestra impime vobis peccandum esse arbitratres. i. corin. 8. Videte ne forte hec licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Modus autem standi est per charitatem. Unde dicit. Sed per charitatem spiritus etc. Status autem totus est in charitate sicut ne qua homo nihil est. i. corin. 13. Et sicut diuersos gradus charitatis distinguunt diuersi status. Sic ergo status gratie est non per affectum carnis: sed per charitatem spiritus: id est quod procedit a spiritu sancto per quem debemus inuicem esse subiecti et seruire. i. fra. 6. Alter alteri onera portate etc. Ro. 12. Donore inuicem preuenientes etc. Sed cum superius dicat quod sint vocati in libertatem quod est quod modo dicit seruite inuicem. Ad quod dicendum est quod hoc exigit charitas ut inuicem seruiamus et tamen libera est. Sciendum est tamen quod sicut philosophus dicit: liber est qui est causa sui. seruus autem est causa alterius vel ut mouetis vel ut finis. quia seruus nec a se mouet ad opus. sed a domino et propter utilitatem domini sui. Charitas ergo quantum ad causam mouentem libertatem habet. quia a se operatur. z. cori. 5. Charitas christi urget nos spontaneae. sed operatur. Seruus autem est cum postpositis proprijs utilitatibus accommodat se utilitatibus proximorum.

Consequenter cum dicit. (Omnis lex etc.) Exponit que dixit. et primo de dilectione. Secundo de libertate non danda

in occasione carnis ibi. (Spiritu ambulate etc.) Circa primum monet ad charitatem sectandam. Primo propter utilitatem quam consequimur in impletionem. Secundo propter damnum charitatis neglecte quod incurrimus ibi. (Quod si inuicem etc.) Utilitas autem quam consequimur in impletionem charitatis maxima est quia in ea implemus totam legem. Et ideo dicit. (Dis. n. etc.) Quasi dicat. In charitate est habenda. quia omnis lex in vno sermone impletur. scilicet in vno precepto charitatis. Ro. 13. Qui diligit proximum legem impleuit. Et in eodem capitulo dicit. Plenitudo legis est dilectio. Et ideo dicit. i. Ti. 1. Finis precepti est caritas. Sicut dicitur. quod dicitur Mat. 23. In his duobus mandatis. scilicet dilectione dei et proximi tota lex pendet et prophete. Non ergo in vno precepto tantum impletur. Rursum dicitur quod in dilectione dei includitur dilectio proximi. i. Jo. 4. Hoc mandatum habemus a deo ut qui diligit deum diligat et fratrem suum. Et econuerso proximum diligimus propter deum. impletur ergo tota lex in vno precepto charitatis. Precepta. n. legis reducuntur ad illud preceptum. Nam omnia precepta vel sunt moralia vel ceremonialia vel iudicialia. Moralium quidem sunt precepta decalogi: quorum tria pertinent ad dilectionem dei: alia septem ad dilectionem proximi. Judicialia autem sunt ut quicquid furat aliquid reddat quadruplum. et his similia: quae sunt ad dilectionem proximi pertinent. Cerimonialia vero sunt sacrificia et huiusmodi quae reducuntur ad dilectionem dei. Et sic patet quod omnia in vno precepto charitatis impleantur. Diliges proximum tuum sicut teipsum. et est scriptum Leuit. 19. Dicit autem sicut teipsum non quantum teipsum. quia hoc est ordinem charitatis magis de se diligere quam alium. Exponit autem triplex. Uno modo ut referat ad veritatem dilectionis. Amare. n. evelle bonum alicui. Et ideo dicitur amare aliquem cuius uolumus bonum. et est bonum illud quod ei uolumus: sicut diuersimode. quia cum uolo bonum mihi me diligo simpliciter pro me. bonum autem illud quod mihi uolo diligo non pro se sed pro me. Tunc ergo diligo proximum sicut meipsum. i. eodem modo quod meipsum quam uolo ei bonum pro se. non quia est mihi utilis vel delectabilis. sed modo ut referat ad iusticiam dilectionis. Unaqueque enim res est illud quod potissimum est in ea. potissimum autem in homine est intellectus et ratio. ille ergo diligit se qui uult sibi bonum intellectus et rationis. Tunc ergo diligit proximum sicut teipsum quia uis ei bonum intellectus et rationis. Tertio modo ut referat ad ordinem. scilicet ut sicut te diligis propter deum: ita et proximum propter ipsum diligas. scilicet ut ad deum perueniat.

Consequenter cum dicit. (Quod si inuicem etc.) Iducit ad charitatem sectandam ex damno: quod incurrimus si eam negligamus. Ubi loquitur galathis adhuc quasi spiritualibus abstinentes a commemoratione manifestorum inuidorum: et eorum que minora uidentur mentionem facit. scilicet de uitis lingue. Et ideo dicit. Quod si inuicem etc. Quasi dicat. In dilectione omnis lex impletur. quod si uos inuicem mordetis. i. in parte famam proximo detrahendo aufertis. quia non mordet non totum accipit: sed partem. Et comeditis. i. totam famam aufertis: et totaliter detrahendo consumiditis. Nam qui comedit totum absorbet. Jac. 4. Nolite detrahere alterutrum fratres mei etc. Si ita inquam charitatem negligitis videte damnum quod iminet uobis. scilicet quod ad inuicem consumamini. Phil. 3. Uide te canes videte malos operarios etc. Esa. 49. Et uane fortitudinem meam consumpsisti etc. Nam sicut Augustinus dicit. Uitio contentio et inuidie perniciose iurgia iter homines nutriunt quibus summi societas et uita.

Lectio. III.

Neco autem in christo. Spiritu ambulate et desideria carnis non perficite. Caro enim concupiscit aduersus spiritum spiritus autem aduersus carnem. Hec enim sibij inuicem aduersantur: ut non quecumque uultis illa faciatis.

Postquam apostolus manifestauit in quo consistit status spiritualis: quia scilicet in charitate: consequenter hic agit de causa status: scilicet de spiritu sancto. quem dicit esse sequentem

dum. Ubi ponit triplex beneficiū spūs sancti. Quoz primū est liberatio a seruitute carnis. Scdm ē liberatio a seruitute legis. Et tertiū est collatio vite seu securitas a damnatione mortis. Scdm ibi. (Or si ducimini etc.) Tertiū ibi. (Si spiritu viuimus etc.) Circa primū duo facit. Primo ponit primū beneficiū spūs. Scdm beneficiū necessitates ostēdit ibi. (Laro. n. etc.) Dicit g. Dico q̄ debetis p̄ charitatē spūs inuicē fūire: q̄z nihil p̄dest sine charitate. Sed hoc dico in x̄po. i. p̄ fidē x̄pi. Spiritu ambulate. i. mēte et ratione. Quāq̄ enim mēs nostra spūs dī fm̄ illud Ephe. 4. Renouamini spiritu mētis vestrę: p̄ me cor. 4. p̄ fallam spūs p̄fallam et mente. Uel spiritu ambulate. i. spūs sancto p̄ficite bene operando. Nā spiritus sanctus mouet et instigat corda ad bñ operandum. Ro. 8. Qui spiritu dei agunt etc. Ambulādū ē ergo spūs. i. mēte vt ipsa ratio siue mens legi dei p̄corde: vt dī Roma. 7. Sed spūs humanus p̄ se vanus ē: et nisi regat aliūde fluctuat hac atq̄ illac: vt dī Eccl. 3. 4. Et sicut parturietis cor tuū fantasias patit: nisi ab altissimo fuerit emissā visitatio etc. Uñ d̄ q̄ busdā dī Ephe. 4. Ambulāt i vanitate sensus sui etc. Nō ḡ p̄fecte stare pōt rō humana: nisi fm̄ qd̄ ē recta spūs diuini. Et id̄ dicit ap̄lus. Spūs ambulate. i. p̄ spūs sanctū regentē et ducētes quē seq̄ debem: sicut demōstrantē viā. Nā cognitio sup̄naturalis finis nō est nob̄ nisi a spūs sancto. p̄ me cor. 2. Oculus nō vidit nec auris audiuit nec in cor hoīs ascēdit etc. Et seḡ. Nobis aut̄ reuelauit de⁹ p̄ spūs suū. Itē sicut inclināt. Nā spūs sanctus instigat et inclināt affectū ad bene volēdū. Roma. 8. Qui spūs dei agunt etc. ps. Spiritus tuus bon⁹ deducet me in terrā rectā. Jō at̄ spūs ambulādū ē: q̄z liberat a corruptōe carnis. Unde seḡtur. Et desideria carnis nō p̄ficietis. i. delectatōes carnis quas caro suggerit: hoc desiderabat ap̄ls dicēs. Ro. 7. Infelix ego hō q̄s me liberabit de corpore mortis huius: gr̄a dei etc. Et postea cludit in octauo capitulo. Nihil ḡ dānationis est his q̄ sunt in x̄po iesu: q̄ nō fm̄ carnē ambulāt. Duius rōem ibidē subiūgit dicēs. (Quia lex spūs vite in x̄po iesu liberauit me a lege etc.) Et h̄ ē speciale desiderii sanctorū: vt nō p̄ficiāt d̄sideria ad que caro instigat: ita tamē q̄ in hoc nō includant̄ d̄sideria q̄ sūt ad necessitatē carnis: s̄z q̄ sunt ad sup̄fluitatē. Cōsequēter cū dicit. (Laro. n. cupiscit etc.) Pōnit necessitatē huius beneficii q̄ ē ex impugnatōe carnis et spiritus: et p̄mo ponit ipsam impugnatōem. Scdm manifestat eā p̄ euidēs signū ibi. (Nec enī inuicē aduersant̄ etc.) Dicit g. Necessariū est q̄ p̄ spūs carnis desideria sup̄petis. Nā caro cupiscit aduersus spūs. S̄z h̄ v̄r̄ eē dubiū: q̄z cū cupiscere sit actus aīe tñ: nō v̄r̄ q̄ cōpetat carni. Ad hoc dicendū ē fm̄ August. q̄ caro dicit cōcupiscere inq̄ sum aīa fm̄ ipsaz carnē cupiscit: sicut oculus dī videre cū potius aīa p̄ oculū videat. Sic ḡ aīa p̄ carnē cupiscit qñ ea q̄ delectabilia sunt. fm̄ carnē appetit. Per se vero aīa cupiscit: qñ delectat̄ in his q̄ sunt fm̄ spūs: sicut sūt opa virtutū et contemplatio diuinorū et meditatio sapiētie. Sapiē. 6. Cōcupiscētia itaq̄ sapiētie deducet ad regnū p̄petuū etc. S̄z si caro cupiscit p̄ spūs quō cupiscit aduersus eū: In hoc. s. q̄ cupiscētia carnis impedit cupiscētia spūs. Lū. n. delectabilia carnis sint bona que sunt infra nos: delectabilia v̄o spirit⁹ bona q̄ sunt supra nos: p̄tingit q̄ cū aīa circa inferiora: q̄ sunt carnis occupat̄: retrahit̄ a superioribus que sunt spūs. S̄z v̄r̄ eē dubium d̄ hoc qd̄ dicit. s. q̄ spūs cupiscit aduersus carnē. Si. n. accipiamus hic spūs p̄ spūs sancto: cupiscētia aut̄ spiritus sancti sit mala: sequēs videt̄ q̄ caro aduersus quā cupiscit spūs sit mala: et sic sequit̄ error manichei. Re spōdeo: dicēdū ē q̄ spūs nō cupiscit aduersus nāz car-

nis: sed aduersus ei⁹ desideria: que. s. sunt ad sup̄fluitatē. Uñ et supra dictū ē. Desideria carnis. s. sup̄flua nō p̄ficietis. In necessarijs. n. spūs non tradicit carni: q̄z vt dicit Ephe. 5. Nemo carnem suam odio habuit. Cōsequēter cū dicit. (Nec enī etc.) Pōnit signū compugnationis. Quasi dicat. Experimēto p̄z q̄ p̄ se inuicē pugnat̄ et aduersant̄ in tñ vt nō quecūq̄ vultis bona. s. vel mala illa faciat. i. facere p̄mittamini. Ro. 7. Nō qd̄ volo bonū h̄ ago: s̄z qd̄ etc. Nō tñ tollit̄ libertas arbitrii. Lū enī libertas arbitrii sit ex hoc q̄ h̄ electionē: i. illis est libertas arbitrii q̄ electioni subiunt. Nō aut̄ oīa que i nobis sunt simplr̄ subiunt nostre electioni: sed fm̄ qd̄. In spāl. n. possum vitare hūc vel illū motū cupiscētie seu ire: sed i generali oēs motus ire vel cupiscētie vitare nō possumus: et hoc p̄ corruptionē fomit̄ ex p̄mo peccato introductā. Sed notandū est q̄ quatuor sūt genera hoīz circa cupiscētia: quoz nullus fac̄ quecūq̄ vult: nā intemperati q̄ ex p̄posito sequunt̄ carnales passionē. fm̄ illud p̄ouer. 2. Letant̄ cū malefecerint: faciunt qd̄ qd̄ volūt inq̄tum ipsas passionē sequuntur: s̄z inq̄tus ipsa eoz rō remurmurat et ei displicet faciunt q̄ nō volūt. Incontinentes aut̄ q̄ habent p̄positū abstinēdi et tñ a passionibus vincunt̄ faciūt qd̄ qd̄ nō volunt inq̄tū ipsas passionē h̄ eoz p̄positū sequuntur: et sic intemperati faciunt plus de eo qd̄ volūt. Lōtinētes aut̄ q̄ vellēt omnino nō cupiscere faciūt qd̄ volūt dū nō cupiscūt: sed q̄z oīno nō cupiscere nō possunt faciūt qd̄ nolūt. Tēperati v̄o qd̄ volunt qd̄ faciunt inq̄tum in carne domata nō cupiscunt: s̄z q̄z nō ex toto domari pōt qñ i aliquo repugnet spiritui: sicut nec malicia i tñ crescere pōt qñ rō remurmuret: id̄ cū aliqñ cupiscūt: faciunt qd̄ nolūt: plus tamen de eo quod volunt.

Lectio.

V.

Quod si spūs ducimini nō estis sub lege. Manifesta sunt autē opera carnis: que sunt fornicatio: immūdia impudicitia: luxuria: ydolorum seruitus: veneficia: inimicitie: cōtentiones: emulationes: ire: rixę: dissensionē: secte: inuidie: homicidia: ebrietates: comestationes: et his similia que p̄dico vobis sicut p̄dixi: qñ q̄ talia agunt: regnū dei non consequentur. Postq̄ ondit ap̄lus q̄ p̄ spūs liberamur a desiderijs carnis: hic sequēter ondit q̄ p̄ ipsuz liberamur a seruitute legis. Et p̄mo p̄ponit beneficiū spūs. Scdm manifestat p̄ effectuz ibi. (Manifesta sunt opa carnis etc.) Dicit g. Dico q̄ si spiritu ambuletis nō solū desideria carnis nō p̄ficietis: s̄z qd̄ plus ē: si spiritu ducimini: qd̄ sit qñ facitis qd̄ spūs suggerit vt director et gubernator: nō autē id ad qd̄ sensus et affectus p̄rius insignat: nō est sub lege. ps. Spiritus tuus bonus deducet me in terrā rectā. Nō qd̄ de v̄o coactor: s̄z vt gubernator. Ex his autē verbis vult Hieronymus q̄ post aduētū x̄pi nullus habēs spiritum sanctū tenet̄ suare legē. Sed sciendū ē q̄ hoc qd̄ dicit. (Si spiritu ducimini iā nō est sub lege.) pōt referri ad p̄cepta legis vel cerimonialia vel moralia. Si qdem referat̄ ad cerimonialia sciēdū ē q̄ aliud ē seruare legē aliud est eē sub lege. Seruare legē ē facere opa legis nō habēdo spem in eis: sed eē sub lege ē ponere spem in operibus legis. In p̄mitiua aut̄ ecclesia erāt alig iusti seruantes legē: s̄z nō sub lege inq̄tum suabāt opa legis: sed nō erant sub lege quasi in eis spem ponētes. Sic et x̄ps sub

Ad galathas

lege fuit. supra. 4. Factū sub lege rē. Et sic excludit opino hieronymi. Si autē referat ad moralia sic eē sub lege pōt intelligi dupliciter: vel q̄stum ad obligationē: r sic oēs fideles sunt sub lege: qz oibus data ē. Un̄ d̄r. Mat. 5. Nō veni solvere legē rē. Vel q̄stū ad coactionē: r sic iusti nō sunt sub lege: qz mot⁹ r instinct⁹ spūs sancti q̄ ē i eis ē ppri⁹ eoz instinct⁹. Nā charitas inclinat ad illud idē qd lex p̄cipit. Qz ḡ iusti h̄nt legē iteriore spōte faciūt qd lex m̄dat ab ipsa nō coacti. Qui vō volūtātē male faciēdi h̄nt cōprimūt tñ pudore vel timore legis isti cogūt. Et sic iusti sunt sub lege obligate tñ nō cogēte sub qua sunt solū iusti. scde corin. 3. Ubi spūs dñi ibi libertas. p̄me thi. i. Iusto nō ē lex posita. scilicet cogens.

Cōsequēter cū dicit. (Manifesta sunt at̄ opa rē.) Probat q̄ dixit p̄ effectū. Et p̄mo ponit opa carnis q̄ d̄nant spiritui sancto. Sc̄do oñdit quōd opa spūs nō p̄hibēt a lege ibi. (Aduersus h̄s rē.) Circa p̄mū duo facit. Primo pōit opa carnis q̄ p̄hibent a lege. Sc̄do ponit opa spūs q̄ ab ea nō p̄hibent ibi. (Fruct⁹ at̄ rē.) Circa p̄mū duo facit. Primo pponit opa carnis. Sc̄do subdit nocumētū qd ex his seq̄t̄ ibi. (Que p̄dico rē.) Dubitat at̄ circa p̄mū. Primo qdē de h̄ q̄ aplūs hic qdā ponit q̄ nō p̄tinet ad carnē: q̄ tñ dicit eē opa carnis: sicut ydoloꝝ fuit⁹ secte emulatiōes r h̄s. R̄ndeo: dicēdū ē fm̄ Aug. lib. 4. de ci. dei. cap. 2. Qz fm̄ carnē viuūt q̄cūq; viuūt fm̄ seip̄s. Un̄ caro hic accipit̄ p̄ toto hoīe. Quicqd̄ ḡ puenit ex i ordinato amore sui d̄r op⁹ carnis. Vel dicēdū ē q̄ aliq̄d peccatū pōt dici carnale dupl̄. s. q̄stuz ad p̄sumationē: r sic dicūt carnalia illa tñ q̄ p̄sumāt i delectatiōe carnis. s. luxuria r gula. Et q̄stuz ad radicē: r sic oīa peccata dicūt carnalia inq̄stuz ex corruptiōe carnis aīa aggrauat̄: vt d̄r Sapien. 9. Ex q̄ intellect⁹ debilitatus facili⁹ decipi pōt r ipedit a sua p̄fecta opatiōe. Un̄ r ex h̄ sequunt̄ vitia. s. hereses secte r alia h̄s. Et h̄ mō d̄r q̄ fomes ē p̄ncipiū oīuz peccatoꝝ. Sc̄do dubitat̄: qz cū aplūs dicat q̄ talia agūt regnū dei nō p̄sequēt̄: r nullus excludat̄ a regno dei: nisi p̄ pctō mortali: seq̄t̄ ḡ q̄ oīa q̄ enumerat̄ sint peccata mortalia. Lūius d̄riuz vt: qz inter ista enumerat̄ multa: q̄ nō sunt peccata mortalia: sicut ē p̄tētiō emulatio r h̄s. R̄ndeo: dicēdū ē q̄ oīa hec enumerata sūt aliq̄ mō mortalia: s. qdā qdē fm̄ gen⁹ suuz: sicut homicidiuz fornicatio ydoloꝝ fuit⁹ r h̄s: qdā vō fm̄ suā p̄sumatiōes: sicut ira cui⁹ p̄sumatio ē i nocumētū p̄ximī. Un̄ si accedit p̄sensus de ipso nocumētō ē peccatū mortale. Et s̄l̄r comestio ordinat̄ ad delectationē cibi: s. si i h̄s delectationibus ponat̄ q̄s finē suū peccat mortali: r iō non dicit comestiones: s. comestatiōes: r s̄l̄r intelligēdū ē de alijs s̄libus. T̄t̄o dubitat̄ de ordine r numeratiōe eoz. circa qd̄ dicēdū ē q̄ cū aplūs i diuersis locis diuersa vitia r diuersimode enumerat̄: nō itēdit enumerare oīa vitia: r fm̄ artē: s. illa tñ i q̄b⁹ abūdāt r in q̄b⁹ excedunt illi ad q̄s scribit̄. Et iō i eis nō ē q̄renda sufficiētia: s. cā diuersitatis. Dis ḡ habitis sciēdū ē q̄ aplūs enumerat̄ qdā vitia carnis q̄ p̄tingūt circa ea q̄ nō sunt necessaria vite: qdā vō circa ea q̄ sunt necessaria vite. Circa p̄mū ponit qdā vitia q̄ sunt hoīs ad seip̄s: qdā q̄stuz ad deū qdā p̄ p̄ximū. Cōtra seip̄sum sunt q̄tuor: q̄ iō p̄ ponit: qz māifeste ex carne p̄cedūt: quoz duo p̄tinet ad actū carnalē luxurie. s. fornicatio q̄ ē: q̄n. s. accedit solut⁹ ad solutā: vel q̄stū ad nālez vsuz luxurie. Aliud ē imūdicia q̄stū ad vsuz nāz. Ep̄be. 5. Dis fornicator aut imūdicus rē. z. cor. 13. Qui nō egerūt penitentiā sup imūdicia r fornicatiōē r ipudicitia rē. Alia duo ordinantur ad ipos actus Un̄. s. exteri: sicut tact⁹ aspect⁹ oscula r h̄s. Et q̄stuz ad hoc dicit. Impudicitia. Ep̄be. 4. Qui desperates semet

ip̄os tradiderūt ipudicitie rē. Aliud iteri⁹. s. i cogitatio nib⁹ imūdis. Et q̄stuz ad h̄ dicit. Luxuria. p̄ Thimo. 5. Cū. n. luxuriate fuerint i xpo nubere volūt rē. Cōtra deū pōit duo: quoz vnū ē p̄ qd̄ ipedit ab hostib⁹ dei cultus diuin⁹. Et q̄stū ad h̄ dicit. (Ydoloꝝ fuit⁹) p̄ cori. 10. Neq; ydolatre efficiamini rē. Sapien. 14. Infandoꝝ. n. ydoloꝝ cultura oīs mali cā ē r initiū r finis. Aliud ē per qd̄ inī pactū cū demonib⁹. Et q̄stū ad h̄ dicit. (Veneficia) q̄ fuit p̄ magicas artes: r dicūt veneficia a veneno: qz fuit in nocumētū hoīuz. p̄me cor. 10. Nolo vos fieri socios demonioꝝ. Apoc. vlti. Soras canes r venefici rē.

Cōtra p̄ximū aut pōit nouē: quoz p̄mū ē inimicitia. vltimū vō homicidiū: qz ad h̄ deuenit ad illud. P̄mūz ḡ ē inimicitia i corde: q̄ ē odiū erga p̄ximū. Mat. 10. Inimici hoīs domestici ei⁹. Et iō dicit (Inimicitie.) Ex hac at̄ orit̄ dissensio i v̄bis. Et iō dicit. (Cōtētiōes) q̄ ē ipugnatio vitatis cū p̄sidentia clamoris. Prover. 20. Donoz ē hoī q̄ se separat a p̄tētiōib⁹. Sc̄dm̄ ē emulatio q̄ p̄sistit i hoc qd̄ ad idē obyciēdū p̄tēdit. Un̄ dicit. Emulatiōes q̄ ex p̄tētiōe oriunt̄. Tertiu⁹ ē ex h̄ q̄ vn⁹ ipedit p̄ aliuz ad rē eādē tēdētē: r ex h̄ irascit̄ h̄ cū: r iō dicit. (Ire.) Jaco. 1. Ira. n. viri rē. Ep̄b. 4. Sol nō occidat sup iracūdiā v̄raz. Quartū cū ex ira animi puenit ad p̄cussiones. Et q̄stū ad h̄ dicit. (Rixe.) Prover. 4. Odiū suscitāt rixas. Quin̄tū ex his. s. dissensioes: r si qdē i reb⁹ humanis sint dicūt dissensioes: q̄n. s. p̄tes fuit i ecclesia. Ro. 16. Obseruetis eos q̄ dissensioes r offēdicula p̄ter doctrinā quā vos didicistis faciūt r declinat ab illis. Si i reb⁹ diuis sic dicūt secte. i. hereses. z. Petri. 2. Introducēt sectas perditionis rē. Et ibidē. Sectas nō metuūt itroducere blasphemates. Ex his at̄ seq̄t̄ inuidia: q̄n̄ illi q̄s emulant̄ p̄sperantur. Job. 5. Paruulū occidit inuidia rē. Ex his at̄ sequunt̄ homicidia cordis r opis. p̄me Jo. 4. Qui odit frat̄r suū homicida ē. Quātuz vō ad vitia q̄ p̄tinent ad ordinatiōnem circa vite necessaria ponit duo. vnū q̄stuz ad potū. Unde dicit. Ebrietates. s. assidue. Luce. 21. Attendite ne grauent̄ corda v̄stra crapula r ebrietate rē. Aliud vō q̄stum ad cibum: r q̄stū ad hoc dicit. (Comestationes.) Ro. 13. Nō in comestationibus r ebrietatibus.

Lectio.

VI.

Fructus autem spūs ē charitas gaudium: pax: patientia: benignitas bonitas: lōganimitas: mansuetudo: fides modestia: cōtinentia: castitas.

Cōstitis opibus carnis: hic p̄nter aplūs manifestat opa spūs. Et p̄rio manifestat ea. Sc̄do oñdit quōd lex se h̄s ad opa spūs r ad opa carnis ibi. (Aduersus h̄s rē.) Circa p̄mū enumerat̄ bōa spūalia q̄ noiat fruct⁹. Ex quo icidit q̄stio: qz illud d̄r fruct⁹ quo fruimur. S. actib⁹ n̄ris non debemus frui: s. deo solo. ḡ h̄s actus quos enumerat̄ hic aplūs nō debēt dici fructus. Itē glo. dicit q̄ h̄s opa spūs sunt: pp̄ se appetēda: qd̄ at̄ pp̄ se appetit̄ nō refertur ad aliud. ḡ vtutes r eaz opa nō sunt referēda ad beatitudinē. R̄ndeo: dicēdum est q̄ fructus d̄r dupliciter. s. vt aq̄stus: puta ex labore vel studio. Sapi. 3. Bonoz laboz gloriofus ē fruct⁹. Et vt p̄duct⁹ sicut fructus p̄ducit̄ ex arbore. Mathei. 7. Nō pōt arbor bona fruct⁹ malos facere: opa autem spiritus dicunt̄ fructus nō vt adepti: s. vt p̄ducti. Fructus autē q̄ ē adeptus h̄s rōem vltimi finis: nō autē fructus p̄ductus. Nihilominus tñ fruct⁹ sic acceptus duo importat. s. q̄ sit vltimum p̄ducētis: sicut vltimū qd̄ p̄ducit̄ ab arbore ē fruct⁹ eius: r q̄ sit siue siue delectabile. Lārico. 2. Fructus eius dulcis gutturi meo. Sic ḡ opa virtutū r spūs sunt qd̄ vltimū in nobis.

Nā spūs sanctus ē in nobis p grām p quā acgrimus habi-
tū virtutū & ex hoc potētes sum⁹ opari fm virtutē. Sūt
ēt delectabilia. Ro. 6. Habetis fructū vestrū i sanctifica-
tiōe. i. in opib⁹ sanctificatis: & iō dicunt fructus. Dicunt
ēt flores respectu future beatitudinis: qz sic ex florib⁹ ac-
cipiē spes fructus: ita ex opibus virtutū habet spes vite
eterne & beatitudinis. Et sicut i flore ē qdā inchoatio fru-
ctus: ita in opibus virtutū ē qdā inchoatio beatitudinis
q̄ tūc erit qn cognitio r charitas pficiē. Et p hoc pz re-
sponsio ad illud qd scdo obycit. Nā aliqd pōt dici pp se
appetēdū dupliciter qz ly pp. pōt designare cām forma-
lē vel finalē. Opa virtutū pp se sunt appetēda formal-
t: s; nō finaliter: qz hnt in seipsis delectationē. Nā medici-
na dulcis appetit: pp se formaliter: qz hz i se vñ sit appe-
tibilis. s. dulcedinē: q̄ tñ appetit pp finē. i. pp sanitatem.
Sed medicina amara nō ē appetēda pp se formaliter:
qz nō delectat rōne sue forme: sed tñ pp aliud appetit fi-
naliter. s. pp sanitatē q̄ ē finis eius. ¶ Ex his apparet ra-
tio: quare ap̄tus effectus carnis vocat opera: fructus autē
spiritus vocat fructus. Dictum est. n. q̄ fructus dī aliqd
finale & suauē ex re pductus. Qd autē producit ex aliq̄
pter nām eius nō hz rationē fructus: sed quasi alterius
germinis. Opa autē carnis & peccata sunt pter nās eoz
q̄ deus nāe nostre inseruit. Deus. n. humane nature qdā
femina inseruit. s. nāez appetitū boni & cognitionē: & ad-
didit ēt dona grē. Et ideo qz opa virtutū ex his nāliter
pducunt fructus dicunt non autē opera carnis. Et pp
hoc ap̄tus dicit. Ro. 6. Quē ergo fructus habuistis tunc
in illis i quibus nunc erubescitis. Patet ergo ex dicto qz
fructus spūs dicunt opa virtutū: & qz habet in se suau-
tatē & dulcedinē: & qz sunt quoddā vltimū pductū. s; cō-
uenientia donoz. ¶ Accipit autē dīa donoz: beatitudi-
num: virtutū: & fructuū ad inuicē hoc mō. In virtute. n.
ē p̄siderare habitū & actū. Habetis autē virtutis pficit
ad bñ agendū. Et si qdēz pficiat ad bñ operādū humano
modo dī virtus. Si vō pficiat ad bene operandū supra
modū humanū dicit donū. Un p̄s supra cōes virtutes
ponit virtutes quas dā heroycas: puta cognoscere inuisibi-
lia dei sub enigmatē ē p modū humanū. Et hec cognitio
p̄tinet ad virtutē fidei. Sed cognoscere ea p̄spicue & su-
pra humanū modū p̄tinet ad donū intellectus. Act⁹ au-
tez virtutis vel est pficiēs: & sic est beatitudo: vel ē dele-
ctans & sic est fructus. Et de istis fructibus dī Apoc. 22.
Ex vtraq; parte lignū vite afferens fructus duodeci rē.
Dicit q̄ fructus spiritus: q. s. surgit in anima ex semina-
tione spiritualis gratie: est charitas rē. Qui qdē sic distin-
guunt: qz fructus aut pficit interius aut exterius. P̄io
ergo ponit illos qui pficiunt interius. Scdo illos qui pfici-
unt exterius ibi. (Bonitas rē.) Interius autē hō perfu-
citur & dirigit & circa bona & circa mala. scdo cor. 6. Per
arma iusticie a dextris & a sinistris. Circa bona autē pfu-
ciant p̄mo quidē i corde per amorē. Nā inter motus na-
turales primus est inclinatio appetitus nature ad finem
suū: ita primus motuū interiorū ē inclinatio ad bonū q̄
dī amor: & ideo primus fructus est charitas. Ro. 5. Cha-
ritas dei diffusa est in cordibus nostris rē. & ex charitate
pficiunt alie: & ideo dicit ap̄s. Loll. 3. Super oīa charita-
tē habētes rē. Ultimus autē finis quo homo pficiē inte-
rius est gaudiū qd procedit ex p̄sentia rei amate. Qui au-
tez hz charitatē iaz habet qd amat. p̄me Jo. 4. Qui ma-
net in charitate in deo manet & deus in eo. Et ex hoc cō-
surgit gaudiū. Phil. 4. Gaudete in dño semp rē. Gaudiū
autē dī esse p̄fectū. Et ad hoc duo regrunt. P̄mo vt res
amata sufficiens sit amāti pp suā p̄fectionē. Et q̄tū ad
hoc dicit pax. Tunc. n. amās pacē hz qn rē amatam suffi-

cienter possidet. Lātico. vlti. Ex quo facta sum coram eo
quasi pacē reperies rē. Scdo vō vt assit p̄fecta fruitio rei
amate qd similiter per pacē habet: qz qdqd superueniat
si p̄fecte aliqs fruatur re amata: puta deo: nō pōt impediri
ab eius fruitiōe. ps. Pax multa diligentibus legē tuā: et
nō ē illis scādalu. Sic q̄ gaudiū dicit charitatis fruitio:
nē: s; pax charitatis p̄fectionē: p q̄ homo interius pficiē
q̄tuz ad bona. Circa mala ēt pficit spūs sanct⁹ & ordinat:
& p̄mo i malū qd p̄turbat pacē q̄ p̄turbat p aduersa: sed
ad hoc pficit spūs sanctus p patientiā q̄ facit aduersa
patienter tolerare. Et iō dicit. (Patientia.) Luc. 21. In pa-
tientia vestra possidebitis animas vestras. Jaco. primo.
Patientia opus p̄fectū habet. Scdo p̄tra malū ipediēs
gaudium ē dilatio rei amate ad qd spūs opponit lōgani-
mitatē que expectatiōe non frāgit. Et quantū ad hoc di-
cit (Longanimitas.) Abac. 2. Si moraz fecerit expecta-
eus: qz rē. scdo cor. 6. in longanimitate rē. Et iō dicit dñs.
Mat. 10. Qui perseverauerit vsq; in finem rē.

¶ Cōsequenter cū dicit. (Bonitas rē.) Ponit fruct⁹ spi-
ritus q̄ pficiunt q̄tū ad exteriora. Vōis autē exteriora
sunt vel id qd est iuxta ipsum: vel id qd ē supra ipsū: vel id
qd ē infra ipsū. Iuxta ipsū ē p̄rimus: supra ipsū de⁹: infra
ipsū nā sensitiva & corpus. Sic q̄ q̄tū ad p̄ximū: pfu-
cit p̄mo qdē in corde p rectā & bonā voluntatē. Et q̄tuz
ad hoc dicit. (Bonitas.) i. rectitudo & dulcedo animi. Si
eniz hō oēs alias potētias bonas habeat nō pōt dici bo-
nus homo: nisi habeat voluntatē bonā. fm quā oib⁹ alyz
bñ vtiē. Lūius ratio est: qz bonū dicit aliqd p̄fectus. Est
autē duplex p̄fectio. P̄ima. s. q̄ est ipsū esse rei. Scda vō
est eius opatio: & hec est maior q̄ p̄ima. Illud ergo dicitur
simplr p̄fectum qd p̄tingit ad p̄fectā sui operationē
q̄ est scda eius p̄fectio. Lū ergo hō p voluntatē exeat i
actum cuiuslibet potentie: voluntas recta facit bonum
ysum oīum potentiaz: & p̄sequens ipsuz hōiem bonū.
Et de hoc fructu dicit Ephe. 5. Fructus autē lucri est in
omni bonitate rē. Scdo vero in opere: vt. s. sua cōmuni-
cet p̄ximo: & q̄tuz ad hoc dicit (Benignitas.) i. largitas
re. scdo cor. 9. Dylarē. n. datorē rē. Benignitas. n. dicit
quasi bona igneitas q̄ facit hōiez fluere ad subueniēdū
necessitatibus alioz. Sapien. i. Benignus est enim spiri-
tus sapientie rē. Lollo. tertio. Induite vos ergo sicut ele-
cti dei sc̄ti & dilecti viscera misericordie benignitatē rē.
Itē vt patienter sustineat p̄oximi molestias: & q̄tuz ad
hoc dicit. (Mansuetudo.) Math. ii. Discite a me qz rē.
Prouerb. 3. Mansuetis dabit gratiam. Ad id vero qd ē
supra nos: scilicet deus ordinat spiritus per fidem: vnde
dicit. (Fides) que est cognitio quedam inuisibilium cū
certitudine. Gen. 15. Credidit abraham deo & reputatus
est ei ad iusticiam. Heb. ii. Accedentem ad deū oportet
credere rē. Et ideo. Ecc. i. Beneplacitū est deo fides &
mansuetudo rē. Ad id qd est infra nos. s. corpora dirigit
spiritus: & p̄mo q̄tū ad actus exteriores corporis qd
fit p modestiā que ipsis actibus seu dictis modū iponit.
Et q̄tuz ad hoc dicit. Modestia. Philippen. 4. Mode-
stia vestra rē. Scdo vero q̄tū ad appetitū sensitium
interiorē: & q̄tū ad hoc dicit. (Continentia) que etiā a
licitis abstinet & castitas que licitis recte vtitur. fm glo.
vel aliter continentia dicitur ex eo qz licet homo impu-
gnetur a prauis concupiscentiis: tamen per rationis vi-
gorē se tenet ne adducat: & ideo p̄tinetie nomē sumptū ē
ab eo qz aliqs in impugnationē tenet se. Castitas vō dicit
ex eo qz quis nec impugnat nec abducit: & dī a castigā-
do. Nam illum dicimus bene castigatuz qui in omnib⁹
ordinate se hz. ¶ Circa hoc dubitant duo. P̄mo qz cū
fructus spiritus aduersent opib⁹ carnis: vñ qz ap̄tus de-

buerit ponere tot fructus spūs quot posuit opa carnis: qđ nō fecit. Ad qđ dicēdus ē: qđ iō nō fecit: qz plura sūt vi-
tia q̄ virtutes. **C**scdo dubitat qz fructus spiritus hic
positi nō rident opibus carnis. Ad hoc dicēdus ē qđ apo-
stolus nō intēdit hic tradere artē virtutū z vitioz: z iō
nō ponit vnū aliud: s; aliq̄ enumerat de istis: z aliq̄ de
illis. s; qđ expediēs vř p̄senti intentioni: nihilomin⁹ tñ
si diligēter cōsideret aliq̄liter sibi rident. Nā fornicā-
tiōi q̄ ē amor illicitus rident caritas: imundicie vō ipu-
dicitie: z luxurie q̄ sunt carnales illecebre z ex fornicā-
tione pueniunt p̄ponit gaudiū qđ ē spūalis delectatio
psequēs ex charitate vt dictū ē. Et vō qđ est ydoloz pui-
tus p̄ponit paz. Et vō qđ dicit veneficia zc. vsq; ad dis-
sensiones patiētia longanimitas z bonitas. Et vō qđ dī
secte p̄ponit fides. Et vō qđ dī inuidie: benignitas. Et at
qđ dī homicidia: māsuētudo. Et qđ dī ebrietates: comessa-
tiones z bis silia: p̄ponit modestia p̄tinētia z castitas.

Lectio VII.

Adversus huiusmodi non est lex: qui
autem sunt xpi: carnem suam crucifi-
xerunt cum vitijs z concupiscentijs.
Si spiritu viuimus: spiritu ambule-
mus. Non efficiamur inanis glorie cupidi: i-
nicem prouocantes: inuicem inuidentes.

CEnumeratis opibus carnis z spiritus: hic psequēter ex
vřisq; cludit qđ qđ spūm sequunt nō sunt sub lege: z vři-
tur tali p̄batiōe. Ille ē sub lege qđ ē obnoxius legi. i. qđ fac-
tū legi. Sed illi qđ agunt spū nō faciunt opa dīa legi. qđ
nō sunt sub lege. p̄mo gōstēdit p̄positū ex parte opoz
spūs. Scdo ex parte opoz carnis ibi. (Qui aut sunt zc.)
Dicit g. Dico qđ qđ agunt spiritu nō faciunt opa dīa legi:
qz faciunt opa spiritus z aduersus hō nō ē lex. i. dī opa spi-
ritus: s; spiritus docet ea. Nā sicut lex exteri⁹ docet opa
virtutū: ita z spiritus interior mouet ad illa. Ro. 7. Lō-
delector enim legi dei s; interiorē hoīez zc. Aut faciūt
opa carnis z hec in his qđ spiritu dei agunt non sunt dīa
legi. Un dicit. Qui xpi sunt. i. qđ spū dei habēt. Nā Ro. 8.
Qui spiritus dei nō hz hic non est eius. Illi gō spiritu dei
agunt qđ sunt xpi. Isti inq; carnē suā crucifixerūt zc. non
aut dicit vitia z concupiscentias vitant: qz bon⁹ medic⁹: tūc
hñ curat qñ adhibet remedia p̄tra cām morbi. Laro at ē
radix vitioz. Si gō volumus vitare vitia oz domare car-
nē. p̄ cor. 9. Castigo corp⁹ meū zc. Quia vō caro domat p̄
vigilias ieiunia z labores. Ecc. 33. Serno maliuolo tor-
tura z cōpedes zc. Ad hec autē opa mouent ex deuotiōe
quā habent ad xps crucifixus: iō signāter dicit. (Crucifi-
xerunt). i. xpo crucifixo se p̄formauerūt affligēdo carnē
suā zc. Ro. 6. Uetus hō noster simul crucifixus ē zc. su-
pra scdo. Ut deo viuā xpo dīxus sum cruci zc. Quia vō
nō crucifigūt carnē destruendo nām: qz nemo carnē suā
odio habuit: vt dī Ephe. 5. S; q̄tum ad ea qđ dīanē legi:
iō dicit. Lū vitijs. i. cū peccatis z concupiscentijs. i. passioni-
bus qbus aīa iclinatur ad peccādum. Non. n. hñ crucifi-
git carnē qđ ē passionibus locum nō aufert. Aliter cūz rō
nō semp inuigilet ad peccata vitanduz vt oz posset qñq;
cadere. Ecc. 1. is. Post concupiscentias tuas nō eas zc. Ro.
13. Carnis curā ne feceritis zc.

Cōsequēter cū dicit. (Si spiritu viuimus zc.) p̄ponit
tertū bñficiū spiritus sancti qđ p̄fert vitā. Et p̄mo pōit
beneficiū spiritus dei. Scdo excludit vitia spiritus mū-
di ibi. (Nō efficiamur zc.) Dicit gō numerans se eis qđ
bus scribit. Dico qđ debemus ambulare p̄ spūs: qz z per
ipsum viuimus: z nō p̄ carnē. Ro. 8. Debitores sum⁹ nō

carni zc. Si gō spiritu viuimus: debemus in oibus ab ipā
agi. Sicut enim in vita corporali corpus nō mouet: nisi
p̄ aīam p̄ quā uiuit: ita in vita spūali oīs motus nř oz esse
a spiritu sancto. Jo. 6. Spiritus ē qđ viuificat. Actu. 17. In
ipso viuimus mouemur z sumus. Et ne ea qđ dicta sunt d
spiritu intelligant de spū mūdi de quo dī p̄me corint. z
Nos autēz nō spiritus huius mūdi accepimus. Jo 8 con-
sequēter remouet apostolus dices. (Nō efficiamur zc.)
vbi tria excludit p̄pria spūs mundi. s. inanez gloriā ira-
cundiā: z inuidiā qbus trib⁹ ueniēter aptari pōt nomē
spūs. Significat. n. spūs qđ dā iflationē. Unde s; hoc illi
dicunt magni spūs qđ sunt inflati p̄ inane gloriā. Esa. 25.
Spiritus robustoz quasi turbo impellens parietez zc.
Et q̄tum ad hoc dicit. (Nō efficiamur inanis glorie cu-
pidi). i. glorie secularis. Lum. n. vanum sit qđ nec solide
firmat nec veritate fulcit nec vtilitate amat: iō gloriā
huius mundi vana ē: qz caduca z nō solida. Esa. 40. Dis-
caro fenū zc. Et qđ falsa ē. i. Macha. z. Gloria hoīs pec-
catoris stercoz z vermis. S; vera gloriā ē i proprijs bo-
nis hoīs qđ sunt bona spūalia: z hanc hñt sancti. scdo cor.
p̄mo. Gloria nra hec est testimoniū p̄scientie nostre zc.
Et qđ inutilis z infructuosa. Nā q̄tumcūq; gloriā habe-
at qđ ex testimonio seculariū nō pōt p̄ hoc p̄leg finem
suuz quez p̄legē testimonio dei. p̄me cor. p̄mo. Qui glo-
riat in dño gloriat zc. Nō autē dicit. Non habea tis ina-
nez gloriā: s; nō efficiamini cupidi: qz gloriā seq̄t aliqñ fu-
giētes eā: z si oz recipi nō tñ amē. Itē significat ipetuosi-
tates. Prouer. 27. Impetuz excitati spiritus ferre qđ po-
terit: Et significat iracundiā. Et q̄tum ad hoc dicit. In-
uicē puocates. s. ad p̄tētiōem vel litē vř alia illicita. Ro-
ma. 13. Nō in cōtētiōe z emulatiōe zc. Itē est spiritus tri-
sticie de qđ dī p̄rouer. 17. Spūs tristis exicat ossa. Et q̄-
tuz ad hō dicit. Inuicē inuidentes. Prouer. 14. Putredo
ossuz inuidia zc. Lū rō est: qz ipsa sola crescit ex bono.

CAP. VI.

Ratres: z si preoccupatus fuerit
homo in aliquo delicto: vos qui
spiritalis estis huiusmodi instrui-
te in spiritu lenitatis: consideras
teipsum ne z tu tenteris. Alter al-
terius onera portare z sic adimplebitis legem
xpi. Nā si quis existimat se aliquid esse cū ni-
hil sit ipse se seducit. Op⁹ at suū p̄bet vnusq;
qz: z sic i semetipso tñ gloriā habebit z nō in
altero. Vnusq; n. onus suum portabit.

Cōstq; aplus reduxit galathas ad statū veritatis q̄tū
ad res diuinas: hic psequēter reducit eos q̄tū ad res hu-
manas: instruēs eos q̄liter se habeāt ad hoīes. Et p̄ q̄liter
se habeāt ad rectos. Scdo quō ad p̄uersos ibi. (Uidete
q̄lib⁹ litteris zc.) Circa primū tria fac. p̄mo docet q̄li-
ter supiores se habeāt ad inferiores. Scdo q̄liter eq̄les
ad coequales ibi. (Alter alterius zc.) Tertio q̄liter i se-
riores ad supiores ibi. (Lōicet at is zc.) Circa p̄mū duo
facit. p̄mo ponit ammonitiōne. Scdo assignat amo-
nitiōis rōez ibi. (Cōsideras teipsum zc.) Quia gō de pec-
catis multa dixerat ne aliqs a peccato immunis i p̄ctōez
deseriret: iō ammonitiōne d māsuētudē z misericordiā
eis p̄pōit dices. (S; res z si preoccupat⁹ fuerit hō zc.) Ubi
tria pōit qđ faciūt ad ammonitiōez. p̄mū ē surreptio: nā
qñ aliq ex malitia peccāt min⁹ digni sūt venia. Job. 34.
Qui q̄t de industria recesserūt zc. S; qñ aliqs preoccupat⁹
tētatiōib⁹ z iducit ad peccādū: facilius oz ei venia con-

cedi. et ideo dicit. Et si preoccupatus fuerit etc. i. imprudenter lapsus: ut nequeat vitare. Secundum est peccatorum paucitas. Nam aliqui ex consuetudine peccant. Osee. 4. Male dictum et mendacium et homicidium et furtum et adulterium inuenerunt: et sanguis sanguine tetigit etc. Et contra tales seuerius est agendum. Et hoc excludit cum dicit. In aliquo: quasi non visu quotidiano peccas. Tertium est peccatorum qualitas. Nam quedam peccata consistunt in transgressione. quedam vero in omissione. Grauiora autem sunt prima scilicet: quia illa opponunt preceptis negatiuis: que obligant semper et ad semper: hoc opponunt preceptis affirmatiuis: que cum non obligent ad semper non potest sciri determinate quando obligant. Unde dicitur in ps. Delicta quis intelligit etc. Et quantum ad hoc dicit. Delicto. Uel secundum Hieronymum. Delictum est peccatum ex ignorantia. Dis ergo premissis ad maiorem eos qui corrigunt monet: et hi sunt spirituales: ad quos pertinet correctio. Unde dicit. Vos qui spirituales estis habetis instruite. per Cor. 2. Spirituales iudicat omnia et ipse a nemine iudicatur etc. Et huius ratio est: quia rectum iudicium habet de omnibus qui circa unumquodque recte dispositus est: sicut qui sanus gustus habet recte iudicat de sapore. Solus autem spiritualis bene dispositus est circa agenda. et ideo ipse solus de eis bene iudicat. Sed quia nomen spiritus rigorem quendam et impulsum designat. secundum illud Esai. 25. Spiritus robustorum quasi turbo impelles parietem etc. non est credendum quod viri spirituales sint nimis rigidi in corrigendo. Nam hoc spiritus huius mundi facit: scilicet spiritus factus suauitatem quandam et dulcoris efficit in homine. Sap. 12. Quis bonus et suavis est spiritus tuus domine etc. Et ideo dicit. In spiritu lenitatis. ps. Corripiet me iustus in misericordia etc. Contra quod dicitur de quibusdam Esai. 34. Cum austeritate imperabatis eis etc. Dicit autem instruite et corrigite: quia loquitur de preoccupatis et delinquentibus: qui indigent instructione. Uel quia omnis peccatus est ignorantia. puer. 14. Errant qui operantur malum. Ratione autem ammonitionis subdit dicens. Consideras teipsum etc. Q. d. Ita fiat ut dixi: quia tu fragilis es. nam quoad in hac vita mortali sumus: prout sumus ad peccandum. Nihil autem ita fragilis hominis seueritate in corrigendo quam timor proprii casus. Ecc. 31. Intellige que sunt proximi tui ex teipso. Qualiter autem se habeant ad eos ostendit dicens. Alter alterius etc. Et primo proponit ammonitionem. Secundo assignat ei rationem ibi. Et sic adimplebitis etc. Tertio excludit ammonitionis implende impedimentum ibi. Nam si quis existimat etc. Ammonet autem ad mutuam supportationem dicens. Alter alteri onera portate. Et hoc tripliciter. Uno modo defectum alteri corporales seu spirituales patienter tolerando. Ro. 15. Debemus autem nos firmiores etc. Alio modo necessitati mutue subueniendo etc. Ro. 12. Necessitatibus sanctorum coicantes etc. Tertio modo per penam sibi debita satisfaciendo offensionibus et bonis operibus. puer. 18. Frater qui iuuat a fratre etc. Ratio autem ammonitionis est adimpletio legis christi que scilicet est charitas. Ro. 13. Plenitudo legis est dilectio. Unde dicit. Et sic adimplebitis legem christi. i. charitatem. De autem charitate spiritualis lex christi triplici ratione. Primum quia per se distinguitur lex noua a lege veteri. Nam illa est timoris: hec vero amoris. Unde Augustinus dicit. Parua dicitur veteris legis et non timor et amor. Secundo quia per charitatem spiritualiter christus legem suam promulgauit. Io. 13. In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli si dilectionem etc. Et iterum. Mandatum nouum do vobis ut diligatis inuicem etc. Tertio quia ipsa impleuit christus et exemplum eam implendi nobis reliquit. Nam ipse ex charitate peccata nostra tulit. Esai. 53. Uere languores nostros ipse tulit. per Petri. 2. Qui peccata nostra pertulit in corpore suo supraligatus etc. Esai. 40. Setas ipse portabit. Sic ergo debemus alter alteri onera portare ex charitate: ut sic impleamus legem christi. Impedimentum autem implende ammonitionis predictae est

supbia. Ideo hoc excludens dicit. Nam si quis existimat etc. Et primo vituperat ipsam superbiam. Secundo ostendit modum vitandi eam ibi. Opus autem suum etc. Tertio vitandi rationem assignat ibi. Unusquisque enim etc. Dicit ergo. facite ut dixi. Sed contingit aliquem onus alteri non portare: quia profert se alijs. Unde dicitur bat ille. Luc. 18. Non super sit ceteri hominum etc. Et ideo dicit. Nam si quis existimat se aliquid esse. i. in mente sua superbe iudicat se magnam esse in comparatione peccatis: cum nihil sit ex se: quia quod sumus hoc est ex gratia dei secundum illud apostoli. per Cor. 15. Gratia dei sum id quod sum. Qui inquam tale aliquid facit ipse se seducit. i. a veritate se diuidit. Esai. 40. Omnes gentes quasi non sint etc. Luc. 17. Luz omnia benefeceritis dicite: sicut inutiles sumus etc. Remedium autem vitandi est propriorum defectuum consideratio. Nam ex hoc quod aliquis alienos et non suos defectus considerat. videtur sibi aliquid esse in comparatione ad alios in quibus defectus intuetur et suos non considerans superbit. Et ideo dicit. Opus autem. scilicet iterum et exterius: suus. i. proprius. perbet. i. diligenter examinet unumquodque. per Cor. 11. Probet seipsum homo etc. Et sic in seipso. i. in propria conscientia gloriatur habebit. i. gloriabitur et gaudebit. 2. cor. 10. Gloria nostra hec est testimonium conscientie nostre. Et non in altero. i. non in laude alteri vel sic. in semetipso. i. per ea que sui ipsi sunt. gloria habebit. i. gloriabitur in consideratione sui et non in altero. i. non in consideratione alteri. 2. cor. 12. Libenter gloriabor in infirmitatibus meis etc. Uel in semetipso. i. in deo quia in eo habitat gloriabitur. i. eius erit gloria et non in altero quam in deo. 2. cor. 10. Qui gloriatur in domino gloriatur. Ratio vitandi supbia est premium vel pena unicuique pro merito vel demerito reddenda. Unde dicit. Unusquisque enim onus suum portabit. Quod videtur dicitur ei quod dixerat. Alter alterius onera portate. Sed sciendum est quod ibi loquitur de onere sustinende infirmitatis: quod debemus mutuo portare. hic loquitur de onere reddende rationis: quod gloriatur se portabit: siue sit onus premij: siue penae. Nam onus aliquando quidem potest penae: aliquando premij significat. 2. cor. 4. Eternum glorie potest operari etc. Esai. 3. Dicit iusto quoniam bene: quoniam fructum adinventionum suarum commedet. vobis ipso in malis etc. Si autem dicant aliqui rationem reddere per alios. puta plati per subditos hoc illud Esai. 3. Da qui ne ei de manu tua regra etc. Et Debe. vlt. Obedite prepositis vestris. ipsi. n. quia si rationem reddituri per aiaibus vestris. non est dicitur apostoli: quia non puniuntur per peccatis subditorum sed per proprijs que in custodia subditorum commiserunt. Est ergo vitanda supbia et peccatum: quia unumquodque onus suum. i. mensuram gratie sue offerret deo in die iudicij tamquam manipulos bonorum operum. ps. Veniet autem veniet cum exultatione. Et hoc quantum ad bonos. vel onus suum portabit. i. penam pro peccato. Lec. II.

Communicet autem is qui cathetizatur verbo ei qui se cathetizat in omnibus bonis. Nolite errare: deus non irridetur. Que enim seminauerit homo bec et metet: quoniam qui seminat in carne sua: de carne et metet corruptionem. qui autem

seminat in spiritu de spiritu metet vitam eternam. Bonum autem facientes non deficiamus. tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus operemur bonum ad omnes: maxime autem ad domesticos fidei.

Postquam apostolus ostendit qualiter superiores se habeant ad inferiores et equales equalibus. hic consequenter ostendit qualiter inferiores se habeant ad superiores dicens: inferiores debere superioribus ministrare et obsequi. Et circa hoc tria facit. Primo monet ut ministrat prompte. Secundo ut ministrat pfeuerat ibi. (Bonum autem facientes non deficiamus etc.)

Ad galathas

Tertio vt ministrēt cōmuniter. ibi (Ergo dū tēpus habemus rē.) Circa p̄mū duo facit. P̄mo ponit monitionē ministrerij. 2° excusationē excludit. ibi (Nolite errare rē.) Dicit ergo. dictus est supra quomō supiores se debeāt h̄re ad inferiores. s. leniter corripiedo r̄ instruedo: nūc aut̄ restat videre qualr̄ inferioz supiori obsequat̄. r̄ iō dicit. Lōicet autē q̄ cathetizat̄ idest docet̄ verbo dei ei q̄ se cathetizat̄. i. g. eū docet. Lōicet in q̄ in oibus bonis. Sed notandū ē q̄ discipulus p̄t̄ dupl̄r cōmunicare se docētī. P̄mo vt accipiat bona doctoris. r̄ sic d̄r. Cōmunicet is qui cathetizat̄. i. cōe sibi faciat qd̄ est docētis eū imitādo. p̄^o Cor̄th. ii. Imitatores mei estote rē. Sed qz cōtingit doctores aliqui min^o bona facere. ideo nō sunt in hoc imitādi. Et iō subdit. In oibus bonis. Mat. 23. Quēcūqz dixerint vobis seruate r̄ facite: s̄m opera eoz nolite facere. Sc̄do vt cōicet bona sua docētī. Doc enī a d̄no precipi. p̄^o Cor̄. 9. vbi d̄r. Qui euangeliū seruiūt de euāgelio viuāt. Unde Math. 10. Dignus est opariis cibo suo. Et Luce. 10. Dign^o est operari^o mercede sua: r̄ apl̄s dicit. p̄me cor̄int. 9. Si vobis sp̄ualia semina mus rē. Et iō hic d̄r. Lōicet autem is rē. i. doctor doctori in oibus bonis que habz: nā etiā tēporalia bona quedā dicuntur. Esa. 1. Si volueritis r̄ audieritis me bona terre comedetis. Mat. 7. Si vos cū stitis mali nostis bōa data rē. Dicit aut̄ in oibus: qz nō solum cōmunicare debz̄ idigenti: sed r̄ sciam r̄ cōsiliū: potentiaz r̄ q̄qd̄ agat generalr̄ debet p̄mo cōmunicare. p̄me Petri. 4. Unusqz sicut accepit gr̄am in alterutrū illā administrantes rē. De ista cōmunicatiōe d̄r Ro. 12. Necessitatib^o sanctorū cōmunicantes. Eccl̄i. 14. In dissione fortis da r̄ accipe.

¶ Cōsequēter cū dicit (Nolite errare rē.) Excusationē excludit. r̄ p̄mo excludit eā. Sc̄do rōnē exclusiōis assignat. ibi (Que enī semiauerit rē.) Dicit ergo. nolite errare de^o nō irridef. Quod qd̄ dupl̄r itelligi p̄t̄ s̄m duas p̄missas expositiōes. Sc̄dm p̄mā qd̄ sic. Tu dicis q̄ debem^o imitari doctores etiā in bonis: sed nō possum eos imitari nisi in his que faciūt. Nihil aut̄ video in ipsis nisi maluz. ergo debeo eos imitari in malo. Sed hoc excludit dicēs (Nolite errare deus nō irridef.) Quasi dicat erroz ē hoc dicere. Nā mala prelatorū non excusant nos. Non enī sūt subditis in exemplū: nisi in his gbus imitant̄ xp̄s q̄ est pastor absqz peccato. vnde r̄ signāter dicit. Jo. 10. Ego sum pastor bonus rē. r̄ Apl̄s p̄me Cor̄th. 4. r̄ ii. dicit. Imitatores mei estote: sicut r̄ ego xp̄i. Quasi dicat. In his me imitami i gbus ego imitor xp̄m. Et si per mala prelatorū excusatis vos apud hoīes: tamē deus nō irridef. i. nō p̄t̄ falli. Job. 13. Aut decipiet vt homo fraudolētus vestris. Unde dicitur Prouer. 3. Delusores ipse deludet. Secundū autez sc̄dā expositiōe sic itroducitur. Possent enī dicere. pauperes sumus nihil habem^o qd̄ cōmunicare possum^o. Sed hoc excludit dicēs. Nolite errare. i. nemo excusatus vane se existimet paupertatē p̄tēdendo. de^o non irridef. i. nō potest falli. Scit. n. corda nostra r̄ nō ignorat facultates. Excusatio verisimilis hoīem p̄t̄ latere vel placare: deū non p̄t̄ fallere. Rationē aut̄ hui^o assignat dicēs. Que enim seminauerit hō rē. Et p̄mo in ḡnali. Sc̄do in sp̄ali. ibi (Quonia qui semiat rē.) Dicit ergo s̄m p̄māz expositiōe. vere erratis hoc credētes: qz deus reddet singulis pro meritis proprijs. Nā que semiauerit homo hec metet. i. s̄m opera sua bona vel mala: parua vel magna p̄miabit̄ vel puniet̄. Sc̄dm aut̄ secundā expōnē que semiauerit hō. i. s̄m beneficia sua parua vel magna: r̄ q̄stum ad q̄litatē opezz: r̄ quantum ad q̄ritatē beneficiorū p̄miabit̄. z. Cor̄. 9. Qui parce semiat parce r̄ metet rē. Rōnem autē specialiter assignat dicēs. (Quonia qui semiat i carne sua rē.) que qd̄ rō hz duas partes s̄m duas semiatōes carnis r̄ sp̄is. P̄mo ergo agit

de semiatōe carnis. Ubi vidēdū est qd̄ sit semiare in carne. Sc̄do qd̄ est de carne metere corruptionē. Seminare qd̄ in carne est operari pro corpore vel pro carne: sicut si dicā. ego multū expēdi in isto hoīe. i. multa feci p̄ eo. Ille ḡ in carne semiat qui ea q̄ facit ēt si que bona videant̄ facit in fomētū r̄ vtilitatē carnis. De carne aut̄ metere corruptionē: qz semē fructificat vt plurimū s̄m cōditionē terre. Vñ videm^o q̄ in aliqb^o terris semē frumētī degenerat in siliginē vel in aliqb^o aliud. Lōditio aut̄ carnis est vt sit corruptibilis: r̄ ideo q̄ i carne semiat. i. studiū suū ponit r̄ opera. opz q̄ ipsa corrupātur r̄ pereāt. Eccl̄i. 14. Omne op^o corruptibile i fine p̄det. Ro. 8. Si s̄m carnē vixerit moriemini. Sc̄do agit de semiatōe sp̄is dicēs. Qui aut̄ seminauerit in spiritu: idest ordinat studiū suū ad seruitutē spiritus ex fide r̄ caritate seruiēdo iusticie: metet qd̄ de spiritu s̄m cōditionē eius. Lōditio aut̄ spiritus ē q̄ sit actor vite. Jo. 6. Spiritus ē q̄ viuificat. Nō aut̄ cuiuscūqz vite s̄z vite eterne cuius spiritus sit immortalis. r̄ iō metet de spiritu vitā eternā. Prouer. 11. Semina i iusticiaz merces fidelis qz nunqz deficcāf. Sed nota q̄ cū agit de seminatōe carnis dicit. In carne sua qz caro est nobis de nā nostra. s̄z cuius loquit̄ de femine spiritus nō dicit suo. qz sp̄is nō ē nobis a nobis sed a deo.

¶ Deinde cū dicit. (Bonū aut̄ faciētes rē.) monet ad ministrerij perseverantiā. qz nō ad horā tantū: sed semp debemus benefacere. qd̄ qd̄m p̄t̄ referri ad ea que dicta sunt. s. ad superiores r̄ ad equales r̄ ad inferiores. quasi dicat. Quicūqz sum^o siue plati erga subditos: siue equales erga equales. siue subditi erga prelatos bonū faciētes nō deficiamus. s. in bñ operādo: qz nō deficiem^o in metēdo. Eccl̄. 9. Quodcūqz p̄t̄ manus tua facere istanter operare. i. cor. 15. Stabiles estote r̄ immobiles. Et merito nō est deficiēdū qz expectam^o remunerationē eternā r̄ deficiētem. Unde dicit Augustinus. Si hō nō imposuerit finem operi nec de^o imponet remunerationi. Math. 25. Ibunt hi ad vitā eternam. Sed nota q̄ dicit. Tempore suo: qz sicut agricola nō statim de illo qd̄ seminat fructū colligit: sed tēpore agri Jac. vltimo. Agricola expectat gloriosum fructū terre patienter ferens donec accipiat temporaneuz r̄ serotinū rē. De ista messione d̄r. z. cor. 9. Qui seminat in benedictionibus de benedictionib^o r̄ metet vitā eternam.

¶ Deinde cū dicit. (Ergo dū tēp^o habem^o rē.) monet ad ministrandū cōiter dicēs. Quia metem^o nō deficientes. Ergo dū tempus habemus: idest in hac vita que est temp^o seminandi. Jo. 9. Me opz operari opera eius q̄ misit me donec dies est. venit nox rē. Eccl̄. 9. Quodcūqz p̄t̄ man^o tua facere istanter operare: qz nec op^o nec ratio nec sciētia nec sapientia erunt apud iferos quo tu p̄peras. Dum inquā illud habemus operemur bonū: r̄ hoc ad oēs. s. hoīes q̄ iucti sunt nobis in diuina similitudine in quantum oēs ad imaginē dei facti sumus. S̄z extra Eccl̄. 12. d̄r. Da iusto r̄ ne recipias peccatorē. Nō ergo debem^o opari bonū ad oēs. Respondeo. dicēdū est q̄ in peccatore dno sunt: nā. s. r̄ culpa. Nā qd̄ est in eo amāda r̄ sustētāda etiā inimici. Mat. 5. Diligite inimicos vestros rē. Culpa vero in eo est expellēda. Sic ergo dictū est. Da iusto rē. vt. s. peccatori nō iō benefacias: qz peccator est: sed qz hō. Vñ augustin^o. Non sis ad iudicādū remissus nec ad subueniēdū ibuman^o. Persequamur ḡ in malis ppriā iniquitatē: misereamur in eis deim cōez cōditionē. S̄z qz nō possum^o oib^o bñfacere ordinē bñfaciēdi subdit. Maxie aut̄ ad domesticos fidei q̄. s. nō solū nā: sed ēt fide r̄ gr̄a. Ephe. 2. Nō estis hospites r̄ aduene: s̄z estis ciues rē. ḡ oib^o p̄pendēda ē mīa: sed p̄ponēdi sunt iusti q̄ sunt ex fide. qz. i. Ti. 5. d̄r. Qui suoꝝ maxime

domesticorum curam non habere: fide negavit: et est infideli deterior.
Sed dubitat hic utrum liceat plus unum diligere quam alium. Ad quod sciendum quod amor potest dici maior vel minor dupliciter. Uno modo ex obiecto. Alio modo ex intentione actus. Amare enim aliquem est velle ei bonum. Potest ergo aliquis alium magis alio diligere: aut quod vult ei maius bonum quod est obiectum dilectionis: aut quod magis vult ei bonum. id est ex intentione dilectione. Quantum ergo ad primum omnes equaliter debemus diligere: quod omnibus debemus velle bonum vite eterne. Sed quantum ad secundum non oportet quod omnes equaliter diligamus: quod cum in intentione actus sequatur principium actionis: dilectionis autem principium sit unio et similitudo: illos itaque et magis debemus diligere qui sunt nobis magis similes et uniti.

Lectio.

III.

Videte qualibus litteris scripsi vobis mea manu. Quicumque enim volunt placere in carne: hi cogunt vos circumcidi: tantum ut crucis christi persecutiones non patiantur. Neque enim qui circumciduntur legem custodiunt: sed volunt vos circumcidi: ut in carne vestra gloriantur.

Postquam apostolus monuit galathas qualiter se habeant ad boves rectos et iustos: hic docet quomodo se habeant ad hereticos et perversos. Et primo insinuat modum scribendi monitiones. 2° ipsas monitiones subiungit ibi. (Quicumque. n. r. c.) Circa primum sciendum est quod consuetudo erat apostolus hereticos depravandi et falsificandi scripturas canonicas: nec non et promiscuendi aliquid eorum que heresis sapiat: propter consuetudinem fuit ab apostolo servata: quod quoniam aliquid qua de eos scribebat in fine litterarum aliqua scriberet ut depravari non posset: et ita innotesceret eis de eius scientia peccasse sicut pine corinthios. ultimo dicit. Salutatio mea manu pauli. Totam enim epistolam per alium eodem dictate scribi faciebat: et postea in fine aliquid propria manu addebat. Et secundum hunc modum ea que sequuntur ab isto loco scripsit paulus manu propria. Unde dicit. Videte quibus litteris scripsi vobis manu propria: ut scilicet predicta firmiter teneatis: ut scientes a me hanc epistolam misisse magis obediatis. Sic ergo plati debet propria manu scribere: ut quod docet verbo et scripto ostendant exemplo. 3° dicit. Etsi. 4°. In manibus. id est in operibus meis descripsi te. 5°. Ex. 32. de de Moyses: quod descendit portans duas tabulas lapideas scriptas digito dei. **M**onitionem autem subiungit dicens. (Quicumque. n. placere volunt r. c.) Et primo aperit seductionis intentionem. Secundo ostendit suam intentionem eis esse contrariam ibi. (Mibi autem absit gloriari r. c.) Tertio subdit suam amonitionem ad subditos ibi. (Quicumque hanc regulam r. c.) Circa primum duo facit. Primo aperit seductionis malam intentionem. Secundo probat quod dicit ibi. (Neque. n. circumcissionem r. c.) Circa primum ponit unum factum et duas intentiones adinuicem ordinatas. Factum autem erat istorum quod circumcissionem inducebant et ex hoc duo intendebant. Unum propter aliud. scilicet ut placeret ide iudeis: ex hoc quod carnales observantias legis introducebant in ecclesia gentium: et hoc est quod dicit. (Quicumque voluit placere). id est iudeis infidelibus: in carne. id est in carnalibus observantiis: hi cogunt vos circumcidi: non coactione absoluta: sed quasi ex additione dicentes. Quod nisi circumciderimini non poteritis salvi fieri: ut habetur Act. 15. Intendebant autem ex hoc ulterius quodam securitatem habere. Iudei enim persequuntur discipulos christi: propter predicationem crucis. primum cor. p. Nos autem predicamus christum crucifixum r. c. Et hoc quod per predicationem crucis evacuabatur legalia. Nam si apostoli simul cum cruce christi predicassent debere servari legalia: nullam persecutionem iudei apostolis intulissent. Unde dicebat. supra. 5°. Ego autem fratres si adhuc circumcissionem predicarem: quod adhuc persecutiones patior r. c.

Ut ergo non haberent persecutionem a iudeis: inducebant circumcissionem. Et ideo dicit. Et hoc propter hunc faciunt: ut crucis christi persecutiones non patiantur: quod scilicet per cruce christi inferunt. Uel hoc et faciebant ad vitandam persecutionem non solum iudeorum: sed et gentium infidelium. Nam romani imperatores huius cesar et Octavianus augustus promulgaverunt leges ut iudei ubique essent proprio ritu et propriis ceremoniis deservirent. Et ideo quicumque in christum credebant et circumcisi non erant persecutionibus tantum gentium quam iudeorum fiebat obnoxii. Ut ergo non ingertarent de fide christi et in gente viverent: cogebant eos circumcidi. secundum quod habet in glosa. **S**ed quod possent dicere pseudo: quod non propter hoc circumcissionem inducunt: sed celo legis solum: ideo hoc excludens probat quod dixit cum dicit sic. (Neque. n. qui circumciduntur r. c.) Ostendit enim quod si propter legis celum aliquid ad legis observantias induceretur: mandaretur et legem in aliis impleri. Sed neque illi qui circumciduntur neque pseudo in aliis. scilicet in moralibus que potiora sunt in lege et in aliis observantibus custodiunt. Jo. 7. Nemo ex vobis facit legem: non ergo ex celo legis circumcissionem inducunt. Ro. 2. Circumcisio quidem predestinatio si legem observas. Sed ideo volunt vos circumcidi ut in carne vestra. id est in carnali vestra circumcissione gloriantur apud iudeos eo quod tam multos profelitos faciant. Mat. 23. Ue vobis scribe et pharisei qui circumcitis mare et aridam ut faciatis unum profelitus r. c.

Lectio.

III.

Mibi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri iesu christi: per quem mihi mundus crucifixus est et ego mundo. In christo enim iesu neque circumcisio aliquid valet neque preputium: sed nova creatura.

Postquam apostolus exposuit pravam seductionis intentionem: hic insinuat suam. Et primo ponit suam intentionem. Secundo ostendit intentionis huius signum ibi. (Per quem mundus r. c.) Tertio rationem intentionis assignat ibi. (In christo iesu r. c.) Dicit ergo intentionem seductionis apparet: quod illi gloriantur in carne: sed ego aliam gloriam quero. scilicet in cruce. Et hoc est quod dicit. (Mibi absit gloriari r. c.) Uide quod ubi mundi phis erubuit ibi apostolus thesaurum repperit. Quod illi visus est stulticia: apostolo factum est sapientia et gloria: ut dicit Augustinus. Unusquisque. n. in ea re gloriatur per quam reputat magnus. Sic ergo reputat se magnum in divitiis gloriatur in eis: et sic de aliis. Qui. n. in nullo alio se magnum reputat nisi in christo gloriatur in solo christo. Talis autem erat apostolus. Unde dicebat. supra. 2. Vivo ego iam non ego: vivit vero in me christus. Et ideo non gloriatur nisi in christo: propter quod in cruce christi: et hoc quod in ipsa iuventur omnia de quibus homines gloriari solent. Nam gloriatur aliquid de magnis. puta regum aut principum amicitia: et hoc maxime apostolus invenit in cruce: quod ibi ostendit evidens signum vine amicitie. Ro. 5. Conmendat autem suam charitatem deus in nobis r. c. Nihil. n. sic charitatem suam ad nos ostendit sicut mors christi. Unde Gregorius. Dilectio charitatis: ut servum redimeres filium tradidisti. Item gloriatur aliquid de scientia. Et hanc apostolus excellenter invenit in cruce. primum cor. 2. Non. n. estimavi me aliquid scire iter vos: nisi iesum christum r. c. Nam in cruce est perfectio totius legis et tota ars bene vivere. Item gloriatur aliquid de potentia: et hanc apostolus maximam habuit per cruce. primum cor. p. Uerbi crucis peuntibus stulticia est: his autem qui salvi sunt. id est nobis virtus dei est. Item gloriatur aliquid de libertate adeptam: et hanc apostolus consecutus est per cruce. Ro. 6. Uetus noster homo crucifixus est ut ultra non serviamus peccato. Item aliquid gloriatur in assumptione ad aliquid magni collegii. Sed per cruce christi assumimur ad collegium celeste. Col. 1. Pacificas per sanguinem crucis eius: sive qui in celis: sive qui in terris sunt. Item quidam gloriatur in triumphali signo victoriae. Sed crux triumphale signum est victoriae christi contra demones. Lollo. 2. Expolians

Ad galathas

principatus et potestates traduxit confidenter: palas triumphans illos etc. Sap. i. 4. Benedictus lignum per quod fit iusticia. **C** Signum autem sue interioris subdit dicens. Per quem mihi mundus etc. quod autem hoc quod dicit. mihi absit gloriari nisi in cruce etc. est propositio exceptiua includens vna affirmatiuam et aliam negatiuam. ideo duplex signum ponit probans vtraque propositio. Et primo quidem probat negatiuam. scilicet quod non gloriatur nisi in cruce: et hoc cum dicit. Per quem mihi mundus crucifixus est etc. Illud enim in quo quis gloriatur non est mortuum in corde eius: sed magis illud quod contemnit. ps. Oblivioni datus sum tamquam mortuus a corde. Manifestus est autem quod in mundo sunt mortua erant in corde pauli. ps. 3. Quia arbitratus sum ut stercora ut christum laceriferem. Ergo non gloriatur in mundo neque in his que in mundo sunt et hoc est quod dicit. Vere in nullo alio gloriatur nisi in cruce christi per quem. scilicet christum crucifixum mihi mundus crucifixus est. id est mortuus est in corde meo ut nihil in eo cupiam. **C** Secundo probat affirmatiuam. scilicet quod in cruce christi gloriatur dicens se crucifixum mundo. Qui enim gloriatur in aliquo: illud in se preterdit et manifestare desiderat: sed alius nihil in se preterdit nec manifestare desiderat: nisi quod pertinet ad crucem christi. et ideo tantum in ea gloriatur. et hoc est quod dicit. Et ego mundo. scilicet sum crucifixus. q. d. porto insignia crucis et sum reputatus ut mortuus. Et ideo sicut mundus horret crucem christi: ita horret me. Col. 3. Mortui enim estis et vita vestra abscondita est cum christo in deo etc. **C** Rationem autem quare non in alio gloriatur ostendit subdit. In christo enim iesu etc. In illo siquidem maxime gloriatur quod valet et adiuvat ad coniungendum christo. sed enim alius desiderat. scilicet cum christo esse. Et quod non valet ad hoc ritus iudaicus nec gentilius obsequia: sed crux christi solus: ideo solum in ea gloriatur. et hoc est quod dicit. In christo neque circuncisio aliquid valet. id est ritus iudaicus: neque proputium. id est gentilitatis obsequia. scilicet ad iustificandum et ad iungendum christo: sed ad hoc valet noua creatura. Quod quidem patet ex his que dicta sunt. supra. scilicet quia eis deus vobis. In christo enim iesu neque circuncisio aliquid valet neque proputium: sed fides que per dilectionem operatur. Si deus ergo charitate formata est noua creatura. Creati namque et producti sumus in esse nature per adam: sed illa quod creatura vetusta iam erat et iueterata. et ideo deus producit nos et constituit in esse gratie fecit quaedam nouam creaturam. Jaco. p. Ut simus in initium aliquid creature eius. Et de noua: quod per eam renouamur in vitam nouam et per spiritum sanctum. ps. Emitte spiritum tuum et creabuntur: et renouabis faciem terre. Et per crucem christi. z. Cor. 5. Si qua est in christo noua creatura etc. Sic ergo per nouam creaturam scilicet per fidem christi et charitatem dei que diffusa est in cordibus nostris renouamur et christo coniungimur. **C** Lectio. **V.**

Quicumque hanc regulam secuti fuerint: pax super illos et misericordia et super israel dei. Decetero nemo mihi molestus sit. Ego enim stigmata domini iesu in corpore meo porto. Gratia domini nostri iesu christi cum spiritu vestro fratres: Amen.

Aperta intentione seducendum et insinuata sua: hic consequenter apostolus monet eos. et primo ad sui imitationem. Secundo ut desistant ab eius molestatione ibi. (Decetero nemo etc.) Tertio imporat eis gratie auxilium ad predictorum impletionem. Dicit ergo primo. Intentione mea est ut non nisi in cruce christi gloriatur: quod et vos debetis facere: quod quicumque hanc regulam: quam ego. scilicet teneo secuti fuerint. scilicet hanc rectitudinem gloriandi. z. Cor. 10. Non in inuisum gloriatur: sed secundum mensuram regule etc. Pax super illos. scilicet gloriatur: quod non nisi in christo gloriatur. pax inquam qua quietetur et perficiatur in bono. Pax enim est tra-

quillitas mentis. Lañ. 8. Ex quo facta sum coram illo quasi pacem reperies. Col. 3. Pax christi exultet in cordibus vestris in qua etc. Et misericordia. per quam liberetur a peccatis. Tren. 3. Misericordie domini quod non sumus consumpti. Sap. 4. Gratia dei et misericordia in sanctos eius et respectus in electos illius: Qui. scilicet sunt israel. Roma. 2. Non enim quod in manifesto iude. Ille ergo est israel dei quod est spiritualiter israel coram deo. Joa. p. Ecce vere israelita in quo dolus non est. Ro. 9. Non enim omnes qui sunt ex israel hi sunt israelite etc. sed qui filii sunt promissionis existimantur in semine. Unde et ipsi gentiles facti sunt israel dei per mentis rectitudinem. Israel rectissimus interpretatur. Sen. 32. Israel erit nomen tuum etc.

C Consequenter cum dicit. (Decetero nemo mihi etc.) monet ut desistant a sui molestatione. Et primo ponit ammonitionem. Secundo rationem eius assignat ibi. (Ego enim stigmata.) Dicit ergo. (Decetero nemo etc.) quod potest dupliciter exponi. Uno modo ut decetero accipiat in vi vnius dictionis ut sit sensus. Decetero. id est a modo. Alio modo ut accipiat in vi duarum dictionum ut sit sensus. de residuo nemo etc. Q. d. ego gloriatur tantum in cruce: de omnibus alijs nemo mihi molestus sit: quod ego de nullo curo. Sed prima melior est. Quod autem dicit. Nemo mihi molestus sit. potest referri ad pseudo quod molesti erant apostolo mouendo questionem et murmurando de obseruatis legalibus. ps. Ego dum mihi molesti essent etc. Vel potest referri ad auditores non recte sentientes ut dicatur. Nemo mihi molestus sit. id est nullus auditor exhibeat se mihi tale ut rursus in eo necessitate habeat laborandi. scilicet saliter sentiendo quod doceam.

C Rationem autem horum assignat dicens. (Ego enim stigmata etc.) Stigmata enim proprie sunt quedam note impressie alicui cum ferro candenti. sicut cum huius ab aliquo domino signatur in facie ut nullus eius sibi videret: sed quiete dimittat domino suo. cuius stigmata portat. Hoc est modo apostolus dicit se stigmata domini portare quasi insignitus sit ut seruus christi. Et hoc quod portabat in signa passionis christi patiens pro eo multas tribulationes in corpore suo: secundum illud. ps. 2. Christus passus est pro nobis vobis relinquens exemplum etc. z. Cor. 4. Semper mortificationem domini iesu in corpore nostro circumferentes etc. Et secundum hoc dupliciter potest continuari ad premissa. Uno modo ut dictum est. Nemo mihi molestus sit: nam ego porto insignia domini nostri iesu christi in corpore meo: et sic nullus super me ius habet nisi christus. Alio modo. Nemo mihi etc. quod ego habeo multos alios constitutos et stigmata que in persecutionibus quas patior me molestat. et graue est addere afflictionibus afflictio. Unde conqueritur Job. 16. Lascidit me vulnere super vulnere. Sed prima melior est. **C** Imporat autem auxilium gratie dei dicens. Gratia domini nostri iesu etc. per quam predicta implere possitis. sit cum spiritu vestro. id est cum ratione vestra: ut veritatem intelligatis. Vel cum spiritu vestro: quo scilicet debetis legem obseruare: et non carnaliter. Roma. 8. Non enim accepistis etc.

C Explicit aurea expositio doctoris angelici sancti Thome de aquino ordinis fratrum predicatorum in epistolas sanctissimi Pauli apostoli ad Galathas.

C Incipit solennis explanatio eiusdem sanctissimi doctoris Thome de aquino ordinis fratrum predicatorum in epistolam eiusdem apostoli sancti Pauli ad Ephesios.

Sed confirmari colunas eius. ps. Sic dicitur factus. Non minor est virtus quam querere partem tueri. Ideo non immerito comedatur apostolus: quod et si Ephesios in fide non fundamur: tamen fundamur in fide confirmari: ut ipse loquens de ecclesia Ephesiorum se possit dicere. Ego confirmari colunas eius. Ego. v. z. israelita natione: christiana religione: apostolus dignitate. Israelita dico natione. Nam et ego israelita sum ex semine abrahe de tribu beniamin. scilicet Cor. 11.

ta sum ex semine abrahe de tribu beniamin. scilicet Cor. 11.